A-17178 Duplum

Eduard Vilde

LUNASTUS

RK › ILUKIRJANDUS JA KUNST ‹

EDUARD VILDE

Lunastus

EDUARD VILDE

LUNASTUS

3548

RK

„ILUKIRJANDUS JA KUNST"
TALLINN, 1948

VÄIKESE JENS NIELSENI PÄEV

Sügisel ja talvel oli ikka veel pime, kui väike Jens Nielsen hommikuti ärkas. Enamasti tundis ta põske või kaela kipitavat, ja kui ta sealt käekesega üle äigas, jäi talle märga näppude alla ning ninna tungis vaenulikku haisu. Ta hüüdis siis ema, aga ema ei olnud. Ainult harukordadel — Jens kuulis sääraseid kordi pühapäeviks kutsutavat — hõikas ema teisest voodist vastu: „Jaa, Jens, jaa!" Jäi aga vastus tulemata, nagu kunagi, siis hüüdis Jens veel mõne korra, lõpuks kindlas lootusetuses, ja andis nüüd vaba voli suurele haledusele, mis ta väikese südame ümber kiindus. Ta puges sängist välja ja kobas läbi pimediku kambrikese eelmise ukse taha. Sinna kükitas ta maha ja hakkas nutma. Ta nuttis aeglaselt ja asjalikult, ilma suurema kisata, samas pikalises rütmis, nagu muljuv valu ta hingekesest üle lainetas. Jens nuttis nagu laps, kes teab, et teda ometi ei kuulda ja et pisarad seepärast midagi ei aita. Ukse all kükitas ta niikaua, kui aken valgemaks lõi. Siis ronis ta akna ees seisvale lauale, kiskus eesriide üles ja kükitas ning nuttis siin edasi. Roosatriibulise rootsi riidest särgikese sisse kiskus ta oma kõhnad koivakesed könni, toetas lõua põlveotstele, ja laskis pisaraid joosta, hambaid lõgiseda. Mida

kauem ta külma klaasi taga istus, seda sinisemaks lõid ta huuled, seda räpakamalt raputasid värinad ta keha ja seda vagusamaks rauges ta nutt. Tasasele ulgumisele järgnes nuuksumine, nuuksumisele kramplik luksumine.

Aga mitte üksi külm ei tõkestanud väikese Jens Nielseni nuttu, vaid ka valgus. Ta silm hakkas välist maailma seletama ja see viis ta mõtted igatsuse haledusest teisale. Palju seda maailma küll ei olnud, mis pimediku põlle alt nähtavale tuli, aga Jens Nielseni nõuded olid kasinad. Kohe akna all, meetrit kolm-neli eemal, seisis maja peldik, pisikesteks latriteks jaotatud pikergune puuhooneke, mille pikka ukserida pruuniks vaabatud plank varjas. Peldiku katusel istus ikka mõni kass või keksis mõni varblane ja üle kitsa, prügitatud õue klõbises ikka üks või teine paar suuri puukingi peldiku poole, kord Jenseni-isa, kord Larseni-ema, teised korrad muude majaliste jalas. Uulitsapoolse maja köögi- ja tagatrepiaknad aga, viis rida ülestikku, — need seisid Jensikesel peaaegu kõik silma ees, kui ta natuke kaela tahtis sirutada, ja nende tumedate ruutude taga liikus rohkem päid, kui väikese üksiklase huvitamiseks vajagi oleks olnud. Siin ja seal kisti need tolmunud aknad lahti, vaibad, voodikotid, põrandariided tulid nähtavale, kepid hakkasid nende peal tantsima, ja siis läks ilm sealt kohalt nii halliks, et Jens pilgu jälle kuhugi nähtavamate olendite poole pööras. Tahmase näoga jäme poiss — Niels ta nimi — laaberdas, raudlatt õlal, vilistades üle õue, sest mitte kaugel Jensi korterist, sama hoovipealse maja alumisel korral, oli Olseni sepapaja; kuidas alasi vasarate hoopide all kiljatas ja kuidas ääsilõke lõõtsa puhkel vuhises, seda võis Jens üsna selgesti kuulda. Ja seepeale prahvatas vastasmajas kingsepp Anderseni räpane taga-

uks lahti, õpipoiss Lars lendas kahe saapapaariga välja ning see, kelle põlveots ta lendama oli pannud — meister Andersen —, saatis talle lävelt veel mõned taani sarvilised järele. Ning lõpuks ilmus majaperemees Jörgensen, luud ja labidas käes, sinine tisleripõll ees, ja hakkas hoovi eilsest rämpsust kasima.

Seda kõike ja mõnda muudki nägi väike Jens oma aknast, kui see liiga higine või härmas polnud, või kui Kopenhaageni jääkülm udu, Öresundi tossav hingeaur, maharõhutud korstnasuitsuga segi, hoovikest liiga väga ei ummistanud. Mida aga Jens oma aknast kunagi ei näinud, see oli taevas. Sellest ei ulatunud siia alumise majakorra akendesse, Jensi kaelasirutamisest hoolimata, mitte kitsast siilugi. Nägematuks jäi muidugi ka päike, mis mujal nii ühetasaselt õigete ja ülekohtuste peale paistvat. Temast ei olnud Jörgenseni majade vaheõues naljalt muud märgata kui enam või vähem valvakat kuma, mis alumiste akende ees pealegi ämblikuvõrgu-karvaliseks videvikuks tumenes.

Kui pisuke Jens Nielsen nõndaviisi särgiväel söögilaual kükitas, kriim näoke tapetud pisaratest, kaelake verine lõhkilitsutud lutikatest, rind täpiline öiste vaenlaste salahammustustest, siis ei vahtinud ta mitte ainult välja, vaid kuulatas ka üles. Tulevad ju kõik head annid ülevalt, ka Jens Nielseni kohv tuli sealt. Kohv ja muu tarvilik abi. Iga kõbin väljas trepil tõstis ta kõrvad kikki. Aga paljugi pettust klobises puu- ja nahkkingades vanast nagisevast trepist alla, enne kui Jensi jänesekõrvakesed tõtt kuulsid ja ta hingest trööstihoog läbi sööstis: Nüüd! Seda klobinat, mis temale kohvi tõi, polnud terasemal kuulatamisel raske ära tunda, sest kolmeni oskas Jens Nielsen juba varakult lugeda. Peterseni-vanaema astus

aga ikka kolm kompsu, kuna teised trepist allatulijad kaks astusid. Ning kui tal vanaisa kannul oli — ja kunas poleks tal teda kannul olnud! —, siis sai kolmest kompsust veel kord kolm. Ikka: komps — komps — komps! ja tagantjärele kah: komps — komps — komps! Kestis muidugi kaunis kaua, enne kui need kahekordsed kolmikkompsud trepist alla Jensi ukse taha jõudsid, sest Peterseni-vanade kuuest jalast olid ainult kaks tugevad ja väledad — need, mis puust olid. Teist nelja vedasid nad aga nii järele ja tõstsid neid astmelt astmele, nagu oleksid need klaasist. Puust jalg, mida kumbki käes hoidis, erines teistest muuseas seeläbi, et ta hoopis heledama kompsu tegi: umbes nõnda nagu väikesed vasarad suurte seas Olseni sepapajas.

Nüüd viimaks: müdina vaikimine, lõõtsutav nohin, võtme kriuksumine. Jens on laualt juba maas, kui uks lahti läheb. Vahel ka mitte — ainult siis, kui ta aknast välja ei näe ja seepärast veel täies nutuhoos on. Siis peab teda maha tõstetama. Uksest aga venib Peterseni-vanaeit tolltollilt sisse, kahte jalga järele lohistades, kolmandat kõpsutades ning Jensi kohvitassi nii väga läigitades, et sai alustassi äärel ujumiskatseid teeb ja kollane ojake eide kotiriidest põlle mööda alla niriseb.

„Poisu, vaene poisu... kas jälle nutt varaks?"

Suu, mis seda madala, tugeva mehehäälega ütleb, lõikub ilmatu pika, kitsa praona näost läbi, mille pind ja värv küpsetatud linnasekoorikut meelde tuletavad. Selle pruuni kooriku ülemisest osast välguvad kaks voldikeste vahele peidetud silma karusel lahkusel lõdiseva „poisu" peale maha.

Kuna Jens lepitatult veel paar lõpunuuksatust teeb, seab Peterseni-vanaema kohvitassi ujuva saiakesega toolile

ja ulatab käe Jensi pükste järele voodi otslaual. Eide käte vahel poeb Jens torukeste sisse, eit lausub ühtelugu: „Soo — sooo — soooo!" ja paneb nööbid pikalise pusimisega kinni. Õudse tundega vaatab Jens nüüd järgnevale paratamatule hirmusündmusele vastu. Vanaema kastab suure pesukäsna külma vette ja hakkab selle koleda piinariistaga Jensi nägu ja kaela nühkima. Seejuures siunab ta küll väga õiglaselt lutikaraipeid, kes poisu ihu on kublale hammustanud, aga või see Jensi rasket kannatamist, millele ta puristades ja küünistades vastu võitleb, ära suudab tasuda! Kuid igal hädal on viimaks lõpp. On Jens ka kuue selga ja jalatsid jalga saanud, võib ta kohvi kallale asuda, mis vaheaegu üsna külmaks on läinud. Vanaema aga komberdab lahkelt podisedes uksest välja. Tänaseks on ta talitus Jensine Nielseni pojakese kallal toimes. Nüüd algab väikese Jensi iseseisvus. See kestab lõunani, mil ema tuleb, ja siis õhtuni, mil jälle ema tuleb. Kui Peterseni-eidekesel just mahti juhtub olema, eks ta siis heida ka vahel silma pisukese hulguse peale; enamasti pole tal aga mahti, sest ennelõuna kulub äri, pärastlõuna aga jooksva ravimise peale.

Vanaeide kannul astub, kui tal aega on, vahel ka vanataat hommikuti Jensi juurde sisse. Vaest nutjat naerunäol silmitsedes ja tema peakest paitades ajab ta korraga toruks keeratud keele suust välja ja kukub nagu kägu. Ei ta jäta enne kukkumist, kui Jens talle pisarate tagant korraks vastu naeratab. See lõbus vanamees kannab alati, suvel ja talvel, pikka sinist pluusi, mis kirju on nagu maailma kaart igakarvalistest suurtest ja väikestest lappidest. Et ta jäme kael liiga lühike ja täiesti kange on, siis ei pööra ta ilmaski pead üksi, vaid kogu kehaga

ühes. Habemeta lõua all ripuvad tal kõrvuti kaks pehmet nahalotti nagu kukel, kuid selle vahega, et nad nii punased pole. Tema kepp on jämedam ja okslikum kui eide oma, eide ja taadi kõnnak aga nii ühesugune jalgade järelevedamine, et väike Jens haruldast huvi naudib, kui ta mõlemaid teineteise taga või kõrval näeb kõndivat.

Ja seda näeb ta iseäranis huvitava vaatemänguna hommikuti, kui ta nendega pärast kohvijoomist välja on läinud. Hoovis seisab roheline kaarik, veekindel kast peal. Vanataat haarab käsipuu pihku ja hakkab kaarikut lükkama. Väravast välja, uulitsat mööda alla. Pahem käsi lükkab, parem kompsutab keppi. Temale tuleb eideke kepi najal järele. Ja nüüd võib väike Jens vahtida, kuidas nende rasked, kanged jalad venides kive kaabivad — liiits — laaats, liiits — laaats! Annab päris vaadata, enne kui jalg teisest mööda jõuab.

Lähemal uulitsanurgal peatuvad nad — keldri ees, mille uksepealset sinine, valgete kaladega silt ehib. Keldris talitab nende tütar, lesk emand Neble. Nad hüüavad talle midagi alla ja tema hüüab neile midagi üles, mispeale mõlemad vanad põikuulitsast välja ja suure uulitsa keskele lääplevad, et sinna ootava vahtimisega kõrvuti seisma jääda.

Petersenide kalakeldri kõrval, Prins Jörgeni ja Griffenfeldti uulitsa nurgal, asetseb väike keldrikõrts. Selle uksele ilmub iga viie minuti tagant kõhn, lageda lõuaga mees värsket õhku nilpama — kõrtsmik Henrik Sörensen. Alati tossab tal piibukujulises pitsis püstiseisev sigar suus ja ta käsi klõbistab püksitaskus peent raha. Väikest Jenssi huvitab härra Sörenseni vahtimisviis. Härra Sörensen, nokaga laevamehemüts peas, ei vahi nimelt iialgi kauem ühte külge või ühe inimese poole,

vaid ta pisuke, kitsas pea nõksub vahet pidamata sinna ja tänna, otsekui ivakesi otsival aral linnul. Iga kõbin, iga varjuke uulitsal muudab silmapilguks ta tähelepanu suunda. Mida ta nii hoolega peaks otsima ja ootama? mõtleb väike Jens endamisi, ja tal on kahju, kui härra Sörenseni linnupea jälle keldrisse kaob.

Vastasoleval nurgal on härra Folmer Matthiasseni vürtskauplus. Ka punase peaga härra Matthiassen armastab oma kõverail jalgadel ukse ees seista, kui talle selleks vähegi mahti antakse. Seistes hoiab ta oma tedretähelised käed tingimata pika saterkuue saba all, ja Kopenhaageni vinge tuul võbistab terava otsaga punast karvatutti ta lõua otsas. Pilusilmil ning sügavas mõttes vaatab noor kaupmees üles taeva poole ja alla maa peale, ning pisike Jens Nielsen mõtleb oma peakeses: „Kuidas võib nii väikesel kõverjalgsel härral nii suur pood ja nii pikk kuub olla?"

Mitte kaugel Matthiasseni ärist, viiliti üle uulitsa, asub proua Johannseni riidekauplus. Seal riputab müüja, pikk vitsjas neiu, naisterahva-jakke, -pluuse ja -põllesid välja uste külge. Iga kord, kui ta midagi üles on riputanud — ta teeb seda ruttu ja ruttu —, vahib ta vilksti härra Folmer Matthiasseni poole, ja Jens Nielseni ajuke sünnitab endale küsimuse: „Kui tal Matthiasseni-härrale midagi öelda on — miks ta siis ei ütle?"

Aga vaheajal on Petersenide oodatav pärale jõudmas. Peterseni-taat tõstab näidates keppi, eit teeb seda järele, ja väike Jens hakkab tulijale oma nõrkadel jalgadel vastu vänderdama. Tulijaid on õiguse pärast kaks — kaks ja veel palju rohkem. Nad pöörduvad praegu Nörrebro pealt Griffenfeldti uulitsasse — roheline kastvanker ees,

siis Frederik Neble, siis must Nero. Veega täidetud kast aga, see on täis kihisevat elu, mille nähasaamise himu nüüd Jensi meeled vangi võtab. Ta teretab pikka Frederikki külmsinise, kohmetanud irvitusega, sabaliputavat koera mõne silitusega, ja tipib siis kaariku ratta kõrval, nina punane, tuldud teed tagasi joosta. Frederik Neble, Petersenide tütrepoeg, mustaverd kuivetanud poiss, käänab eide ja taadi vahelt loksuva vankriga läbi ümber Prins Jörgeni uulitsa nurga, kuni ta keldri ees, teise rohelise kaariku kõrval, peatub ning kübara peast võtab, et otsaesiselt higi pühkida. Põnevusega ootab Jens, millal ta kasti pealt kaane ära tõstab, ja teisi mudilasi, kes sedasama ootavad, koguneb ikka rohkem saladusliku vankrikese ümber. Aga Frederikil on mõlema vanaga ning emaga keldriuksel tänase püügi ja sisseostu üle veel mõni sõna juttu ajada, enne kui ta ootajate ihkamise täidab. Nüüd viimaks langeb saladusekate ja kõik põnnikesed seisavad kikivarbail ning ajavad kaelad pikale. Tumehallist veest paistavad ridamisi mustjad, pikergused turjad ja liikuvad lõpused välja; siit ja sealt musta mulina seest lööb vahel nagu hõbedast välku. Üks ja teine väikestest uudishimulistest söandab näpuotsa vette pista, et seda lähemal pilgul kilgates tagasi tõmmata, mispeale ümberringi hele naerulagin lahti puhkeb. Tihe ring kalavankri ümber katkeb alles siis, kui Frederik vankri all rippuva plekkämbri kätte kahmab, sest nüüd algab vaatemängu huvitavam osa. Frederik tõstab kastist ämbri ämbri järel kalu täis ja valab nad ühes veega teise kalavankrisse, mis tühi on. Kuidas nad sabaga üle ämbri ääre salvavad ja tühjemas kastis esiotsa metsikult laksu löövad, seda kõike on suurepärane vaadata, ja salgakese vadinal ning uih- ja aih-hüüetel pole piiri.

Väikesel Jensil on see veerandtundi tervest ennelõunast kõige lõbusam.

Kui pikk Frederik kalad kolme paika — mõlemasse vankrisse ja keldrianumasse — ära on jaotanud, astuvad vanaema ja vanaisa tegevusse. Vankrit lükkavad nad vaheldumisi, aga väljahüüdmine on üsna eide asi. Seda mõistab ja jaksab ainult tema. Midagi ei jäänud Jens Nielsenile ta õrnemast lapsepõlvest nii mõnusa kentsakusega meelde kui Peterseni-vanaema igahommikune kalaliturgia. Vankrit tõugates ja jooksvavigaseid jalgu järel lohistades liigub mullakarva eideke tigusammul Griffenfeldti uulitsat mööda alla ja laulab häälega, mille tugevus ja kõlavus kõigile Kopenhaageni köstritele kadeduse peale võiks ajada, pikka laulu, milles kogu ta kalakaup tõugude headuse ja hinna järgi üles on loetud. Laulul on pühalik-vägev kindel viis, mis vahel ainult ühe või teise järgu võrra lühemaks muutub, kui näiteks angerjas või purikas kauba seast juhtub puuduma. Jens Nielsen ei oska enesele seletada, kuidas nii vanast, nõrgast, poolkõdunenud kehast hääl võib tulla, mida kõige paksemate müüride taha kuuldakse, nagu ostjate ilmumine kaugeist hoovipealseist majadest tunnistab. Ja veel millegi üle imestab Jens: kui vanaema kaarikut lükkab, siis näib, nagu ei lükkaks mitte vanaema kaarikut, vaid nagu tõmbaks kaarik vanaema.

Kõige suurem ime sünnib aga vahel vanaisaga. See võib teataval eeltingimusel pisut pead pöörata — pead üksi! See ime sünnib iga kord, kui Petersenide müügipiirkonnas keegi teine kalamüüja nähtavale kerkib. Siis hakkavad vanaisa silmad keerlema ja pea paindub iga minuti tagant peaaegu õlani ringi! Ja see ime kestab nii kaua, kui vastane kuhugi nurga taha on kadunud. Sää-

raseid pahandajaid on Petersenidel harilikult kaks: üks tuleb käsivankriga Blaagaards Gade, teine suure hobusevankriga Kapellvej poolt, ning viimane — keegi noorepärane, tugev mees — on paraku hea karjuja. Hobust suu kõrvalt talutades jalutab ta aeglaselt ühest uulitsasuust sisse, teisest välja ja laseb oma tenoritoru hüürata. Ta näeb küll, kuidas Peterseni-isa pea liigub ja kepp teda hurjutades näitab, aga ta, patune, ei tee sellest väljagi. Blaagaards Gade vanamehel, sel on ennem häbi. Võib olla, et ta ka sellepärast varsti nurga taha kaob, et ta võistluse Peterseni-ema vägeva laulu vastu lootusetu leiab olevat. Ehk küll pisikese Jens Nielseni nupukeses Peterseni-taadi ärevuse põhjus päris selge ei ole, tunneb ka tema oma põuekeses mõlema rahurikkuja vastu midagi vaenutaolist.

Kui Jens sel tunnil kalakeldri ligikonda jääb, siis teab ta juba ette ära, kuidas lugu Frederik Neblega ja tema musta koeraga kujuneb. Niipea kui Frederik oma talitust vankri kallal ja keldris on lõpetamas, nõnda et ta emal müügiks kõik käepärast on, ilmub nagu maa alt Prins Jörgens Gade ja Griffenfeldti uulitsa nurgale väheldane, punase ninaga noormees ja jääb sinna oodates seisma. Väike Nero, kes seni alatasa nagu must vari oma peremehe kontsade taga on liikunud ja keda Jensigi mahe meelitamine ainult silmapilguks truudusemurdmisele suudab ahvatleda, jagab oma südame nüüd kähku kaheks: ta hakkab Frederiki jalust punase ninaga noormehe jalgu jooksma — ikka edasi ja tagasi — ja lakub viimasel, kui see teda silitab, käsigi. Sest Nero peremehe sõber on ka Nero sõber. Ja nüüd kordub igal hommikul ikka seesama: Frederik kuivatab käed jämeda rätiku külge, kohendab kuklasse vajunud kübarat, viskab vildaku pilgu

keldriuksest sisse ja on lähemal sekundil nurgalseisjaga ühinenud. Kõik kolm — Nero kordamisi kummagi kannul — kaovad varsti ühe kitsa ja kõvera põikuulitsa soppidesse. Pisike Jens murdis küsimuse üle, kuhu nad igal hommikul kolmekesi lähevad, nii kaua pead, kuni ta neile, et selgusele jõuda, kord salaja järele hiilis. Nad kobisid Solitudevej vastas ühest keldritrepist alla, mille kõrval olevate akende peale pudelid ja vahutavad kannud olid maalitud. Nüüd teadis ta, kus nad käisid. Mõistatuseks jäi talle ainult, miks nad siia kaugele tulid ja mitte Henrik Sörenseni kõrtsi ei läinud, mis ju otse Frederiki ema kalakeldri kõrval oli. Natuke hiljem juhtus Jens kogemata ka teada saama, kus see imelik mees elas, kelle punane nina igal hommikul Prins Jörgens Gade nurgale sigis: ta nägi teda Kapellvej ääres tillukeses uulitsapoolses kambrikongis, mille aknapealne ja põrand vanu jalatseid ja naharäbalaid täis oli, katkist saabast paikavat, punane nina peaaegu saapa küljes kinni. Selle vaikse, argliku mehega, keda Jens naljalt kunagi ei näinud juttu ajavat, jäi pikk, tõmmu jumega Frederik vahel kuni hilise ööni kõrtsi, ja kui ta koju tuli, oli ta vahel nii joobnud, et trepi peale magama heitis. Nero aga, tema lahutamatu seltsimees, leiti siis tema kõrval lamamas ja teda valvamas. Seda kuulis Jens naabrinaist emale nii mõnigi kord jutustavat.

Jens Nielseni hommikused nähtused olid umbes kella kümneni enam või vähem ikka needsamad, mispärast nad talle nagu mälusse joonistatult meelde jäid. Siis aga läks ilm ta ümber nii kirjuks, nii sigri-migriks, et see juba mõni iseäranis haruldane sündmus pidi olema, mille ta peake selle uduse pöörluse seest ärapildina tallele suutis panna. Nimetatud ajal hakkas ka Nörrebro linnajaos

suurlinna elu voogama. Uulitsad muutusid lainetavaiks ja kohisevaiks jõgedeks. Inimesi igas pikkuses ja paksuses, iga karva hobuseid ja koeri, iga suurusega sõidu- ja veoriistu, iga tõugu kaupa ja kraami paisati kõik kohad nii kubinal täis, et Jens Nielseni usk enda olemise sisse kaduma kippus. Ta sai veel palju pisemaks, kui ta juba muidugi oli, nii putukpisikeseks, et ta kuhugi prao vahele pidi pugema, kui ta tahtis oma allesolemise kohta teadvusele jääda. Mõnest väravanurgast või ukselävelt vahtis ta siis pelglikult ning laia imestusega selle lainetuse sisse: ta otsaesine oli mõttes ja kitsad huulekesed liikusid hääletut juttu ajades. Jens jagunes nende vaiksete, kinniste, pikaliste laste kilda, kelle sisemine iseelu nähtuserikkas ümbruses, paljude mõjundite all soiku jääb, nagu tupe sisse poeb. Kuna elavad lapsed ta ümber vallatasid, oma elu elasid, silmad kihava ümbruse vastu ainult pooleldi lahti, konutas Jens oma nurgakeses ja vahtis, vahtis, vahtis! Ainult harva tegi ta mõne jooksu, mõne ronimise, mõne ühise mängu uulitsal kaasa. Ainult harva tõi ta oma vähesed mänguasjad suure kihina sisse, kuna ta nendega toas või üksikus õues vahel kestva ning sügava huviga võis mängida, enamasti üksi või mõne loomusugulasega kahekesi. Muidugi polnud tal seetõttu palju sõpru; hoopis vastupidi, ta tagasihoidlikkus tekitas talle väikesi vastaseid, kes teda ta tossuse pärast tõukama ja krääpama kippusid.

Aga Jensile meeldis uulitsal. Niipalju kui ilm lubas, püüdis ta ikka seal olla. Tema elustatud nägu ja sosistav suu tunnistasid, et ta mitte tühjalt ega tuimalt sesse podisevasse patta ei vahtinud, mis tal iga päev silma ees seisis. Ja vahel laienesid ta silmad pärani, palgele ilmus põnevus, suuke unustas liikumise — ta pidi rohkem

nägema, kui ta nägi, ta pidi nähtusi jätkama, selle poolest täiendama, mis talle nende küljes nägematuks või arusaamatuks jäi: väike Jens lisas olevale maailmale oma peakesest arvatavat maailma juurde. See aga ülendas nähtusi lihtsast huvitavusest laia imestavuseni.

Tüdines Jens vaiksest paigalolemisest, siis hakkas ta luusivaid käike mööda kõnniteid tegema. Jaamaks oli talle iga äriline vaateaken. Esiotsa tõmbasid teda k õ i k niisugused ehitud aknad ligi, siis kinkis ta oma tähelepanu iseäranis piltidele ja mänguasjadele. Aga mida pikemale aeg venis, seda magnetilisema mõju said tema suhtes kompveki-, koogi- ja saiaaknad, mille juurde lõpuks liha- ja vorstiaknad tulid. Vesise suu ja söövate silmadega seisis ta nende ees, kaua, kaua ei raatsinud ta pilku nende küljest lahti kiskuda, ja kui ta ruudu taga ostjaid nägi, kellele kõiki neid taevalikke asju kotti pakiti, ilma et nad kohe sealsamas midagi oleksid suhu pistnud, siis käis säherdune vastuseismisjõud tema mõistusest üle — ta vahtis säherdusi isikuid nagu imeelukaid. Ja imeks pani ta ka müüjaid, kes kõige selle külla sees talitasid ja keda ta siiski ilmaski ei näinud midagi suhu pistvat. Kuidas võisid nad ometi välja kannatada?

Väikese Jens Nielseni kõht oli nimelt alati tühi. Tal näris ning näkitses rinnakile all ikka see mõistatuslik tige loom, keda ta ei näinud, seda enam aga tundis. Jens polnud ju mitte söömata: ta leidis, kui ta koju viitsis joosta, kapist leiba, millele vahel margariinigi oli peale võitud, ja hommikul oli ta kohvi saiaga saanud. Aga kõigest sellest ei piisanud. Kilealune vaenlane hammustas valusamini ja ikka valusamini. Jensi suuke jooksis vett, ta silmad sõid terved aknapealsed toitudest puhtaks. Võitlus selle täitmatu ja rahuandmatu sisemise

vaenlase vastu, kellele leivast küllalt ei saanud, kes räpakalt ka liha, suhkrut, võid ja piima nõudis, viitis tal kõik selle aja ära, mis talle ta „vaimsete" huvide rahuldamisest järele jäi. Ta kartis muidu väga üht toidupoekaupmeest Slotsgade nurgal, sest et selle valge räpane kuub eest alati verine oli, kuna tal pikk haljas nuga nagu mõrtsukal käes välkus. Aga kui vägivaldne elanik kõhus märatsema hakkas, siis kaotas Jens verise mehe ees iga kartuse ja neelas tema vaateaknalt silmadega kõik seakintsud ja vasikapraed niisama südilt ära, nagu ta muidki aknaid rüüstas.

Räägitav vaenlane tõi talvel veel teise kaasa. See oli külm. Mida tühjemaks Jensi kõht lõuna või õhtu eel läks, seda enam hakkas külm teda raputama. Sel oli kerge tema külge teed leida. Kingade taldadest tungis see aukude kaudu porise märjana väikese mehe jalgade, läbi katkiste pükste ja õhukeste kuubede tema kõhna, verevaese ihu kallale. Ka selle vaenlase vastu ei leidnud ta toast tarvilikku abi, sest üksnes lõuna ajal söögitegemiseks pisut köetud raudne pliitahjuke seisis vaevalt tund aega soe; muidu oli hingeauru toas peaaegu niisama näha nagu väljaski. Et väike Jens seetõttu sagedasti köha ja nohuga võitles, oli niisama vähe ime kui et ta kõik muudki külmetamisest, toidu- ja hoolepuudusest tekkivad kergemad ja raskemad lastehaigused järgemööda läbi põdes.

Nende haiguste vastu polnud Jensil midagi. Ei — oli tunde, kus ta vaimunatukesest salasoov läbi lõikas: peaksin ma jälle haigeks jääma! Sest siis oli tal kõik, mis tal nüüd puudus. Tal oli ema, tal oli süüa ja juua. Ema oli siis terve päeva tema juures kodus, ja mis ta haigele hammustada või rüübata andis, oli haruldane ja maitsev.

Mida Jens muidu paksu klaasi tagant kaupmehe vaateaknal kui kättesaamatut kallist vara ihaldusepiinas vesise suuga oli vahtinud, sellest sai talle nüüd üks või teine asi tõesti osaks. Seepärast oli üsna loomulik, kui Jens kord pärast tervekssaamist emale ütles: „Ema, Jens tahaks jälle haigeks jääda!" — „Miks?" — „Siis on Jensil jõulud." — Kuid vist mõtles Jensine Nielsen pühadest, milleks Jens oma haiguseaega pidas, teisiti, sest poja ütluse üle naeratades vajutas ta käeseljaga kaks hõbedast haavlitera põsel laiaks.

Kui Jens Nielsen oma ennelõunastel luusimistundidel kaupluste aknaid imestles, hakkas ta sel määral, kuidas liiklemiskihin uulitsail kasvas, ikka terasemalt kõrvu kikkis hoidma. Ta kuulatas, kas mitte vabrikute torud juba hüüdma ei hakka: üks õige jämeda kõriga kahehäälne eel, teised ühehäälsed ning heledamalt huilgavad tagajärel. Sest siis tuli ema! Niipea kui jämeda toru nagu raske vajutise alt lahtipääsev hüürg väikese ootaja kõrvu puutus, pani tugev elektrivool mehikese siputama ning lähemal pilgul pistis Jens Nielsen surnuaia poole jooksu. Ema tuli nimelt Nörrebro platsi poolt kõnniteed mööda, mille äärt Assistentsi surnuaia müür piirab, vahel ka laia paplipuiesteed mööda, mis surnuaiast pikuti läbi käib. Surnuaia värava ees sai ta siis pojakesega harilikult kokku. Mõlemad tõttasid lennul teineteisele vastu, käsi haaras käekese pihku ja lennul tõtati koju, sest Jensine Nielsenil oli üksainus tunnike lõunaaega. Selle tunnikesega pidi söök tehtud, söödud ja tee edasi-tagasi käidud olema. Ei vudistanud Jensi väsitatud jalad küllalt väledasti käia, siis kahmas ema ta käsivarrele ja — edasi!

Kodus läks nüüd küll kõik kirinal-kärinal. Söed ja süütepilpad olid ahju ees kastis juba valmis, puhas pann

või kastrul pliidikese tuleaugul ootel ja keedu- või küpsetusaine tõi ema tulles kaasa. Muidugi pidi see ruttu söögiks tehtav olema — tükike sealiha või mõned munad, või piim, millest mannaga kerge supp sai. Vahel ei jätkunud aga sellekski aega ja siis söödi poest ostetud külma toitu ning joodi keetmata piima peale. Lihaleem ja kõik muud toekamad toidud jäid pühapäevasteks maiusteks, sest õhtud kulusid emal palju hädalisemate koduste talituste peale, kui söögitegemine oli. Jensine Nielsen ei liialdanud, kui ta vahel kurtis, talle ei jäävat lõunaajast ja enamasti ka äripäeva-õhtust niigi palju järele, et pojake korraks sülle võtta ja vaadata, kas tal kõik luudliikmed veel alles on. Enamasti pani ta lõunalt minema, enesel puru veel suus ja teine käsivars jakikäisest väljas. Pidi ta ju vabrikuvärava suus olema, kui toru jälle hüüdis, — hiljaksjäämine tõi trahvi.

Seega algas Jens Nielseni pärastlõunane ulaelu. Jälle oli uulits väikese hulguse maailm. Mida see meeldivat ja vastikut, lõbustavat ja kohutavat nähtavale tõi, seda hingas poisike silmadega sisse. Muist jäi hingesse pildikestena rippuma, muist kustus varem või hiljem nagu krihvlikiri tahvlilt niiske käsna all.

Jens jooksis puujalaga leierkastimehele, kelle pillil väike ahv istus, hoovist hoovi järele, ja kui keegi aknast paberisse mässitud raha alla viskas, võttis ta selle üles ja viis vanamehele kätte, mis aga mitte võistluseta ei sündinud, sest teised lapsed püüdsid ahvimehe vastu niisama tänulikud olla. Ahv tegi Jensile palju nalja, aga miks ta ahela otsas kinni oli? Ahel oli vangi kaela ümbert kõik karvad juba maha nühkinud ja poos teda iga kord, kui ta natuke kaugemale tahtis keksida. Niisugune vali mees! Aga kui Jens nägi, kui upakile see vali mees vajus, kui

ta leierkasti selga võttis, siis andis ta temale andeks. Ja veel enam: Jensi meelest oli, nagu peaks vanamees iga kord valusasti aietama, kui ta oma puujala, mille peale ta „haige" põlveots oli seotud, kivist maad vastu tõukas, ja et vanamees ei aietanud, siis aietas Jens tasakesi ise.

Ahvile järgnesid apelsinid ja banaanid. Neid müütas punase peaga ja tigeda näoga mehenäss kaarikult, millele helesiniseks värvitud kõrge võllas peale oli ehitatud. Selle võlla küljes kõlkusid suured kollased banaanikaunade kobarad, kuna punavad apelsinide kuldkerad vankri keret täitsid. Kuis nad naeratasid ja kutsusid! Müüja kiitlevat hõiskamist poleks vajagi olnud. Ja üks laps ja teine laps tuleb ja ostab. Neil on imelikul viisil raha, aga Jensil ei ole. Jens seisab juba veerand tundi ammuli suuga nõidusliku vaatepildi ees — banaanid on veel uudis põhjamaa linnale. Seal sünnib kord midagi, mis talle kestvalt meelde jääb. Tigeda näoga, räpase linase kuuega kaupmees, kes oma jämedate, tõntside kätega ühtelugu kauba sees siblib, pistab korraga Jensile pika kollase kauna pihku. Ise ei vaata Jensi pealegi — siblib aga ja möirgab edasi. Jens punastab kõrvuni, pistab jooksu ja mõtleb: „Mis sellel tigedal mehel ometi meelde tuli!"

Kuna ta Henrik Sörenseni trahteri ees banaanikauna seest magusat, armsasti lõhnavat võid nosib süüa, tuigub keldriuksest mees välja, kes nii joobnud on, et Jensi ette rentslisse langeb ja enesest kõik välja heidab, mis ta Henrik Sörensenilt raha eest on ostnud. Linnavaht tuleb ja tassib ta ära — lapsed nagu kajakad ümber. Ja teine kord puhkeb Kristenseni kõrtsis, natuke maad eemal, purjus meremeeste vahel kaklus, mis uulitsatäie suuri ja väikesi inimesi akende taha ahvatleb. Kõrtsis lendavad

pudelid ja toolid. Aknaruut kliriseb kildudeks. Uksest prahvatab mütsita madrus välja, kelle näo üle veri voolab. Ja kolmas kord, kui Jens Aabulvaril ümber luusib, tekib äkitselt inimeste kokkujooks. Sortedami järvekese poolt, keerleva rahvakobara seest, sigib põgeneja välja, kes hirmsa iiliga bulvarit mööda üles jookseb, Jensile otsekohe vastu. Üheainsa pilgu saab Jens temale heita, siis on mees temast möödas. Põgenejale järele punuvad kaks linnavahti — lõõtsutades, näod punased — ja nende järele, väikest Jenssi peaaegu jalgade alla tallates, kari inimesi, kelle seast „Varas, varas!" karjutakse. Kui Jens tüki teed kaasa on jooksnud, näeb ta, kuidas keegi kolmas linnavaht kitsas uulitsasuus põgeneja eest tee kinni paneb ja mehe vangi võtab. Tema käed seotakse selja taha ja rahvahulga saatel viivad mõõgamehed ta ära.

Seesugused ja teised säärased sündmused kopsasid pisukesele Jens Nielsenile nagu nuiaga hinge pihta. Oksendavat meest, keda ta haigeks pidas, uulitsarennis nähes tõmbas ta näokese nutule ja pani laial silmal imeks, miks inimesed õnnetule appi ei läinud. Verise peaga madrust nähes lõi ta mõlemad käed hirmunult pea ümber, nagu jookseks tal enesel veri juuste seest. Ja tagaaetud inimesest, keda nad vargaks nimetasid, jäi Jensile kohutavalt meelde, kuidas selle inimese silmad nagu keerlevad luumunad pea seest välja tikkusid ja kuidas ta näost halliks läks, kui politseinik ta kinni püüdis. Jens nägi neid järgmistel öödel unes; kord oli tal „haige mehega", kord silmipööritava „vargaga" või veriseks pekstud madrusega sedavõrd tegemist, et ta karjatades, külm higi otsmikul, magamast üles ärkas. Kahvatasid need muljed ta mälus, siis tulid teised. Kes uulitsal elab, elab silmadega küllas. Järgnes pagaripoiss, kes

saiakorviga trammi alla jäi, järgnesid müürsepad, kes murduva tellinguga kõrgelt maja küljest maha sadasid, järgnes tulekahju, mil põlevast majast süsinenud laps välja kanti.

Ja ihulised hädaohud ei jätnud ka Jensikest ennast tänavaelu murdlainetuses tabamata. Õhtuti, kui gaasituled laternates ja kaupluste akendel särama hakkasid, armastas ta laial, liikumisest uhaval Nörrebrogadel vahtida, kuidas läikivad tõllad ehitud härrastega mööda veeresid. Üle uulitsa joostes sattus ta kord niisuguse tõlla alla ja kanti murtud jalaluuga õnnetusejaama, kust ema ta alles teisel päeval koju viis. Ja mõni aeg hiljem ajas talle samal tänaval üks rattasõitja selga, nii et ta peaga vastu kõnnitee serva põrkas ja kõrva äärde samasuguse verdvoolava haava sai, nagu pekstud meremees. Ema tuli parajasti töölt ja leidis kokkuvalgunud inimeste kobarast oma pojakese. Võis veel õnne tänada, et teise seegi kord jälle võõrasemalt-uulitsalt enam-vähem elusalt tagasi sai.

Ema õhtul! See oli Jensi päeva pidulik lõpp. Siis oli tuba täis sooja sõprust, täis paitavat pehmust ja igast nurgast näis naeratav nägu välja vahtivat. Ema tõi enesega midagi magusat kaasa, ühes tubakalõhnaga, mis ta riietest, käte küljest, isegi juustest salaja välja imbus ja millega Jens harjunud oli — harjunud imikueast saadik, mil ta seda lõhna emarinnast sisse oli hinganud.

See magus soojus, mis ema kaasa tõi, sulatas Jensi muidu nii kinnise suukese lahti; see hakkas voolama nagu ojake kevadisel päikesepaistel. Jensil oli palju jutustada ja veel enam pärida. Mis päev talle vähegi iseäralikku oli toonud — kõik muutus kõneks ja küsimiseks: puujalaga leierkastimees ja ahelas ahv, „haige mees" ja haavatud madrus, tagakihutatud silmapööritaja

ja tellingutelt kukkunud müürsepad, tulle jäänud lapsuke ja rataste alla sattunud pagaripoiss, kuhu juurde siis veel kõik need koerad, hobused, soldatid, linnavahid ja muud avalikud tegelased tulid, kes ühel või teisel viisil Jensi tähelepanu olid äratanud. Kentsakal kombel selgus ema vastustest, et tema kõike seda imelikku sugugi nii imelikuks ei pidanud. Ta rääkis peaaegu, nagu peaks see nõnda olemagi, nagu oleks kõik üsna igapäevases korras. Ahvil oli ahel kaelas, sest et ta muidu ära jookseks, ja leierkastimehel puust jalg, sest et ta õige jalg sõjas puruks oli lastud; haige mees oli viinajoomisest haige ja haavatud madrus peksasaamisest haavatud; varas võeti kinni, sest et ta oli kurja teinud, ja müürsepad kukkusid alla, sest et nad olid liiga nõrga tellingu peale läinud; põlenud lapse aga oli jumal enda juurde kutsunud, ja pagaripoiss — see poleks trammi alla jäänud, kui ta oleks ettevaatlikum olnud, nagu ka Jens ise tõlla ja jalgratta alla poleks jäänud, kui ta ema sõna oleks kuulanud ja ilusasti toas või hoovis mänginud. Need vastused täitsid Jensi imestusega. Mis temale uus, suur, mõistatuslik ja äraräägimata tähtis oli, kuivas selle suure inimese silmas halliks tolmuks kokku, sai millekski, mis nagu ei võinud teisiti ollagi, kui see oli. Jens jäi mõttesse ja üsna norgu. Vahel päris ta aga edasi, ja siis läksid ta küsimused nii kaugele ja laiali, et ema tarkus otsa lõppes. Hakkas aga ema „ma ei tea" vastama, siis tüdines Jensi suu viimaks kinni.

Nad sõid, ja pärast sööki kasis ning koristas ema mõlemad kambrikesed ära, mis terve päeva lohakil olid seisnud. Siis tõi ta nurgast vana roostekärnase õmblusmasina laua peale ja hakkas Jensi ja iseenese riidehilpude kallal õmblema ning paikama. Seega oli aeg kätte

jõudnud, mil Jens oma paar mänguasjakest sängi või kummuti alt välja koukis, et nendega ema jalgade ees vaiksel mängul oma vaimurattakesi käitada. Kõik ta meeled ja mõtted olid nüüd maja või torni sisse koondatud, mida ta ettemaalitud plaani järgi värvilistest pulgakestest ja pakukestest põrandale ehitas. Ainult pikemate vahede järel vaatas ta ema poole üles, aga emast ei olnud tal praegu seltsi. Selle silmad vahtisid teadmata kohtadesse ja tundmata kaugustesse. Jens nägi ema naeratavat — ei tea, mille üle; ta kuulis teda ohkavat — ei tea, mille pärast; ta märkis, et ema liikuvad huuled sõnu tegid — ei tea, missuguseid. Ta näitas emale oma valmis torni, ja ema kiitis ning imestles seda, aga Jensi meelest oli, nagu näeks ema tema torni asemel kaugelt eemalt midagi muud.

Enamasti roomas päevane väsimus Jensile mängu puhul kallale, nii et ta oma pakkude ja pulkade vahele magama uinus — kord küljeli, kord selili või kummuli.

VÄIKESE JENS NIELSENI ÖÖ

Esimesest magusast uinakust ärkas Jens harilikult mõne tunni pärast. Tuba oli siis pime, ja Jens hüüdis ema, niipea kui märkama hakkas. Ema vastas oma sängist, mille jalgots Jensi voodikese vastu ulatus, suud matsutades unise häälega. Seepeale ronis Jens üle otslaua ema sängi, puges ema kaissu, puges ema kurguauku ja jäi sinna uuesti magama. Hommikul leidis ta enese aga jälle oma võrega voodikesest. Millal tööleläinud ema ta sinna oli pannud, seda ta ei teadnud.

Aga mitte iga kord ei saanud Jens ema voodist vastust. Tuntud matsutav ning ümisev jaatamine jäi vahel tulemata. Jens ajas siis käe üle otslaua, et ema jalgu otsida. Neid ei olnud. Ta teadis nüüd, et ka ema ennast ei olnud, aga ebausklik ja trotslik lootus enda eksimise peale ajas ta ema sängi ronima, et seda põhjalikumalt läbi otsida. Säng oli tühi ja külm. Lõdisedes puges ta oma sooja pessa tagasi ja hakkas aru pidama, mida nüüd teha: kas nutta või mitte; kas kisa tõsta või vait olla. Kord tegi ta üht, kord teist — nõnda kuidas ta meeleolu väliste mõjundite või sisemiste tunnete tõttu oli. Valitses vaibunud vaikus ümberringi, sügav, lõtv, puhkav, nii et muud kuulda ei olnud kui tasa voogavat vihinat kõrvades ja vana seinakella tõttavat rühkimist, ning sigines sel puhul mõni lahke, rahulik mälupilt Jensi mõttevalda, siis ta ei nutnud ega kisendanud. Harjunult teades, et ema tuleb, ükskord tuleb, kõbistas ja nabistas ta vagusalt omaette, mõtles ja ootas. Tuli talle aga midagi ülbet, vastikut, vaenulikku meelde või nuttis vinge tuul korstnatorus, ulgus igavlev koer hoovis, karjusid tiirad kassid peldikukatusel, siis valis Jens nutu ja kriiskas ema järele. Sagedasti sattus ta sel puhul metsikute kujutluste, endaloodud kohutavate viirastuste meelevalda. Pilkane pimedus tema ümber sai elavaks, sai perekaks. Põranda alt, seinte seest, laest tuli ilgeid nägusid nähtavale — nägusid, kogusid, kujusid, paisteid, värviribasid, helikatkendeid. Ta nägi tuld ja verd, hambaid ja küüsi, sarvi ja sabasid; ta kuulis kiljatamist ja karjatamist, röökimist ja möirgamist. Nad tulid ja läksid, lähenesid ja kaugenesid, tempasid üles ja vajusid alla — kõik need kollitavad kuuldused ja nähtused. Ta märkas tuttavaid nägusid, inimese või looma omi, võõraste kehade otsas,

ja tuttavaid kehasid, inimese või looma omi, võõraste liikmete küljes. Ta märkas liikmeid ilma kehadeta, ja kehasid ilma liikmeteta. Ja tontlik valgus, mille paistel ta seda märkas, see tule- ja verekarva silmapilkne valgus, mis võbiseva pimeduse lõhki käristas nagu välk pilve, koondus enne kustumist ise õudseks hirmunäoks — kord irvitavaks, kord elustavaks, avatud lõugadega, lõgisevate hammastega. Väike Jens Nielsen tõmbas vaiba üle pea, pigistas silmad kinni, siputas ja ulgus valjusti. Aga nad pugesid talle vaiba alla järele, ja vaibaalune sai nii suureks, et nad kõik sinna ära mahtusid, kõik!

Jens värises, külm higi kattis ta keha. Ta karjus ja nuuksus nii hinge põhjast, et ta vahel otse väsimuse pärast vait jäi. Roidunult, rusuks pekstult. Ja siis tuli ema.

Kui ema üksi tuli, siis võttis ta vaese pojukese sülle, surus teda rinna vastu, suudles teda ja andis talle mahti ennast nüüd rõõmuliigutusel põhjani välja nutta. Jens hoidis ema kaelast kinni, vajutas oma külma ninakese tema kaela vastu ja laskis kõik oma kannatuse sooja soolase veena ema kaela mööda alla veereda — rahulikult, aeglaselt, magusa väsimusega. Ja ta kaebas nuuksudes ja luksudes emale kõrva sisse, kui suurt hirmu ta pimedas oli tundnud ja missugused kollid talle kallale kippunud, ja miks ema ta pimedasse jätnud — nii kauaks, nii hirmus kauaks!

Aga tihti ei tulnud ema mitte üksi. Temaga ühes tuli võõras meesterahvas. Ikka meesterahvas ja ikka võõras. Niipea kui võti luku sees ringi käis ja uks lahti läks, kuulatas Jens, nuttu peatades, kikkis kõrvul, kas tulijaid üks või kaks on. Ja kui ta kahte kuulis, kui talle mees-

terahva hääl kõrva puutus, siis tõukas ta kokkupitsitatud hammaste vahelt pika, vihase nutu-uilge välja, teades, et tal seks ööks ema ei olnud.

„Teil on laps?" kuulis ta võõrast meest iga kord küsivat, mispeale ema tasase häälega iga kord „jaa" kostis. Ja kui ta eestoas tule põlema oli pannud, tuli ta tagatuppa last vaigistama.

Aga ta ei võtnud Jensikest sülle, vaid kummardus ainult tema peale maha, silitas ta pead ja sosistas suuga, millest vastik lõhn Jensile ninasse lehkas: „Vait, Jensike! Jensike ei tohi nutta — külaline ei salli nuttu! Kui Jensike pai on ja kohe jälle magama jääb, siis mamma annab midagi!"

Ja andiski — õuna, šokolaadi, kompvekki.

Vahel laskis Jens enese sel kombel ära osta ning vaikis, vahel ka mitte. Siis nuttis või virises ta, lühikesi vahesid pidades, edasi, nii et ema pidi teda kaks-kolm korda manitsemas ja meelitamas käima. Ta virises jonni, tigeda, sapise jonni pärast, ja see jonn kees kadedusest üles, mis tema väikeses südames võõra mehe vastu kääris. Sest ema, väikese Jensi magus ema oli nüüd selle mehe päralt. — Jens teadis seda, ta oli seda mäletamata kordi enne näinud.

Ta teadis, et nad esiotsa natuke aega pisukeses eeskambris sohva peal istuvad — naeravad, lobisevad, musutavad; et võõras mees ema pigistab, kõditab, mudib; et ta ema rindasid ja põlvesid paljastab ja et ema ikka naerab — kudrutades naerab, naerab, nagu tuvid räästa all naeravad. Jens teadis seda, sest ta oli neid vahel ukse vahelt vaadanud. Ja siis tulevad nad tagatuppa — ema lambiga ees, rinnaesine lahti, juuksed sasitud; võõras mees tema järel, kiirgavate silmadega, veider naera-

tus punetaval näol. Ja nad võtavad riided seljast ja heidavad ema sängi.

Kui Jens seda märkavas eas esimesi kordi nägi, ajas ta silmad pärani ja oli kohmetu. Nähtus oli talle võõras, kopsatas talle vastu pead. Muid tundmusi tal ei olnud. Kartus ei saanud üles tärgata, sest ema olek ei andnud selleks põhjust; ema olek ilmutas, et talle võõra mehe poolt midagi paha ei ähvardanud. Jens vahtis ainult — vahtis oma voodikese võrepulkade vahelt laia lapseliku uudishimuga, päriva imestusega, pilguga, mis näis küsivat: Mis nüüd? Mis see tähendab? Miks nad nõnda teevad? Sest isa-mõiste oli talle isiklikult tundmatu, emal polnud ta kunagi meest näinud olevat — ühte ja sama meest, kes alati nende juures oleks elanud, nagu teised „isad", teiste emade „mehed". Ja need „mitmesugusedki" mehed — nad ei olnud ju mitte igal ööl nende juures, nad tulid kord, ja palju kordi ei tulnud nad mitte, nii et pisuke Jens viimase korra juba ära oli unustanud, kui uus kord kätte jõudis. Jens oli vahtides vait ja uinus vagusalt magamagi, kui lamp ära kustutati ja suigutav pimedus talle laugude peale heitis. Uinus magama selle võõra nähtuse kallal endamisi nokitsedes, millest talle pärast tulekustutamist ainult veel lahtuv vari pähe jäi.

Kadedus tuli natuke hiljem — siis, kui Jensile ema ajutine kaotamine, ema jagamine võõra inimesega pikema kordumise läbi väljakujunenud asjaks, kindlaks mõisteks oli saanud, mille juures enam midagi uudist, midagi imestatavat ega võõrastatavat polnud. Jens seisis nüüd palja, labase tõe ees: sinu ema on praegu teise oma — selle võõra inimese oma, kes tema juures sängis on! See teadvus nõrgus kadedusest, kuumast, mürgisest

armukadedusest, mis väikese Jensi ulguma, siputama, jalgu peksma, padjasse hammustama pani. Tal näis ettekavatsetud nõu olevat võõrast inimest, oma vaenlast, karjumisega minema peletada. Ta ei lasknud ennast maiuste ega meelitustega ära osta, ei ema löökide läbi ära hirmutada. Üks kui teine kasvatas ainult ta viha, löögid pikendasid ainult ta vastupidavust, ta vihahoo kestust.

Aga mida ei tasanda ja ühtlusta harjumine! Nähtus, et ta vihatud sissetungijaist nutukisaga ometi lahti ei saanud, et nad tulid ja ikka jälle tulid, ja et see kisa ka ema kohta, kes nendega ühes nõus oli, täiesti mõjuta jäi — see nähtus nüris Jensi vastupanu aegamööda ära. Kadedusekuumus jahenes, vihakirg lõdvenes, järele jäi vinduv tigedus, tujukas-trotslik, poolsalalik jonn. Sel hingeolul pani ta vahel vastu, vahel heitis alla, — laskis enese kord ära petta, teine kord aga mitte, ja sagedasti sündis, et ta ise petjaks sai: ta võttis maiused ja vingus siiski. Korruptsioon oli oma kohuse täitnud. See tige jonn jäi talle aga seda kestvamalt hinge pesitama, et karistus, mis ta emalt selle eest sai, madu toita aitas. Kõige valusam löök emalt mõne muu asja pärast ei olnud talle nii valus, nii vihatud kui kõige kergem plaks nende inimeste pärast, kelle vastu ta oma vägistatud õiguste pärast võitles.

Ja siis sündis kord midagi, mis visahingelise mao surematuks tegi, mis nagu paranematu haav Jensi väikesesse südamesse õhetama jäi: ka üks tema vaenlastest lõi teda! Kui ta ühel ööl virisemist ja tihkumist ei jätnud ja ühtelugu jonnakalt ema järele hüüdis, tõusis ema kõrvalt sängist vihane mees üles ja karistas Jenssi. See tuli nii ootamatult, nii jahmatava mõjuga, et Jens hoobid vaikides vastu võttis ja alles tüki aja pärast suu lahti tegi —

mitte nutmiseks, mitte kisendamiseks, vaid lämbunud ägamiseks, kugistavaks läkastamiseks, nagu püüaks tal seest kurgu kaudu midagi suurt ja jälki välja tikkuda. Ta jäi tõepoolest vait; teda kuuldi viimaks ainult lõdisevat ja tasakesi nooskuvat, ja lööja urises emale: „Kas näed, kuidas aitas!" Kas oli see kartus võõra karistaja ees? Jensile jäi midagi muud meelde. Ema oli sündida lasknud, et see võõras mees Jenssi lõi. Ema oli vait olnud. S e e sulges Jensi suu, s e e halvas teda hingest ja ihust. Ja kui ta hommikul nägi, et ema lööjat suudles — siis, kui see talle ära minnes raha andis —, siis tundus Jensile, nagu viiks see õel mees neilt midagi ära, mis teised olid viimata jätnud. Jens vaatas murtud, tallatud võimetuses temale vaiba ääre alt järele.

Ema öiste külaliste seas nägi väike Jens Nielsen mitmesuguseid isikuid: ühed läksid ja ununesid, teistest jäi temale enam või vähem selge ärakuju tallele. Nende seas oli habemeta noori ning halli habemega ja lageda pealaega vanu. Nende seas oli isandaid valge krae ja peene kuuega ja töömehi pesémata näo ja määrdunud pluusiga. Ühed kõnelesid keelt, millest Jens aru sai, teised rääkisid nõnda, et emagi aru ei saanud. Enamasti kõik tulid aga joobnult või pooljoobnult, ja emal oli tegemist, et neid käratseva käitumise poolest talitseda. Mõned naersid, mõned jutustasid palju; mõned vehklesid kätega või tuikusid seinast seina. Jens nägi nägusid, mis talle hirmu, ja nägusid, mis talle naeru peale ajasid, ta nägi aga ka nägusid, mis talle meeldisid, millega ta oleks võinud sõbruneda. Mõnede suust käis sagedasti nii kange hais, et see ema voodist Jensi voodisse ulatus ning Jensi tigedust külalise vastu kasvatas. Ja mõnedel oli viinapudel kaasas, mida ema pidi aitama tühjendada;

nad istusid siis — ema külalise süles — sohva peal, suitsetasid mõlemad, lobisesid, naersid ja jõid. Mitte sagedasti, aga mõnikord ometi nägi väike Jens ema ka selles olekus, mida ta joobnuks oli kuulnud hüütavat. Esimesest seesugusest korrast jäi talle kustumatu mälestus järele.

Paar päeva varem oli ta uulitsal viinastanud vanamoori näinud, kes käsi lahutades ja valjusti siunates kõnniteelt sõiduteele ja sõiduteelt kõnniteele taarus, päratu kari kisavaid ja naervaid lapsi kannul. Ka Jens oli purjus eidekest naernud ja teistega ühes temale järele keksinud, sest nähtus oli lastele niisama veider kui uus. Ja lasteparv oli hurraa hõisanud, kui linnavaht tuli ja käratseva emakese kättpidi kõrvale talutas.

Seda joobnud naisterahvast oli Jens Nielsen võinud naerda. Aga kui tema ema lähemal laupäeva-ööl ühe külalisega koju tuli — näos see pentsik ilme, mis inimese naerdavaks teeb, siis hakkas Jens südame põhjast nutma. Ta nägi ema nõtkuvat sammu, tema võõraid liigutusi, ta tühja nägu ja õõnest pilku, ja vedelat, vänget naeratust ta niiske suu ümber; ta kuulis ema huultelt tundmata häält tulevat, lohakat, limast, lehkavat häält, mis talle nagu märg kalts vastu pead lõi. Seda nähes ja kuuldes asus väike Jens mõlema käega oma peakese ümbert kinni ja tõusis voodis istukile. Tema päraniaetud silmadest kõneles esiotsa ainult õudne ehmatus. Südamevalu käes nutma hakkas ta alles siis, kui ema, temale läheneda tahtes, vaaruva jala pealt vastu kappi põrkas; ja see nutt muutus kramplikuks, kui ema kuumad, higised käed ja märg suu tema ihu külge puutusid. Mis aga Jensile sellest ööst pureva tundmusena kõige elavamalt põue jäi, oli esiteks nähtus, kuidas ema, kui ta veepudeli

laua peal tühja leidis olevat, pesuvaagnast seebist vett jõi, ja teiseks lugu, et võõras mees ema riidest lahti pidi võtma. Ema naeris ainult. Võõras mees tõmbas tal ka särgi seljast, nii et ema ihualasti keset tuba seisis, ja ema naeris ikka veel. Kui Jens Nielsen mitu aastat hiljem ennast piinata tahtis, siis kutsus ta enesele alasti ema naermise sellest ööst kõrvu tagasi.

Nagu ema külaliste hulgas häid ja halbu, naljakaid ja kohutavaid isikuid oli, nii tuli nendega ka iga laadi juhtumusi ette. Mõni võttis nutva Jensikese põlve peale ratsutama ja pistis talle lepituseks kümme ööri pihku. Teine püüdis teda naljasõnadega nutmast naerma ajada. Kolmas laskis teda oma pudelist rüübata, sest siis pidi Jens ruttu suureks kasvama. Keegi lahke näoga habemik mees jutustas Jensile naervate silmadega, et temal kodus, kaugel mere taga, just samasugune väike poeg olevat kui Jens; sellele tahtnud ta Kopenhaagenist ilusa taskukellakese kingituseks viia, aga Jens võivat selle enesele saada, kui ta sedamaid magama lubab jääda ja ema rahule jätab. Ja tõepoolest — ta võttis taskust karbikese ja selle seest hiilgava uuri kuldse keega ning andis Jensile. Jens tegi kohe, nagu oleks ta magama jäänud, aga vaiba all õpetas ta süda kaua veel tummale kellale tiksumist, kuna ta kõrv ema ja kinkija kaelustamisi kuulis. — Keegi teine jälle oskas loomade hääli järele teha. Sügas ema teda kurgu alt, siis röhkis see naljakas mees nagu siga; näpistas ema teda, siis kiunus ta nagu põrsas või näugus nagu kass, ja kui Jens talle naerdes käe vastu pistis, siis urises ja haukus ta tema peale koera kombel. Kõige kenam oli aga, kui ta „kukeleegu!" laulis — kord nõnda kui noored, kord nõnda kui vanad kuked. — Ja veel üht lõbusat külalist mäletas

Jens. Selle käed, käsivarred, terve rind ja isegi selg olid kõiksuguseid siniseid kujusid üleni täis — laevaankruid, lillesid, lindusid, madusid, kalu ja kirjatähti. Kui ta särgi maha tõmbas, et seda näidata, paistis tal sinisekirju kamsik seljas olevat. See mees käis korda kolm neil võõrsil, ja iga kord näitas ta Jensile oma maalitud ihu. — Midagi huvitavat oli näidata ka ühel suurel mustal mehel, kes emaga käte abil juttu ajas, sest et ta arusaamatut keelt kõneles. Selle inimese terve nägu oli musta habet täis kasvanud, nii et üksnes silmade ümber natuke valget ihu jäi. Habe ei olnud aga mitte pikk. Korraga kahmab võõras habemest kinni — rebib, rebib, ja kurguaugust voolab habe nähtavale, mis, kui see otsani väljas on, mehel peaaegu põlvini ulatub. Esiotsa kartis Jens seda karvanässi, aga kui ta nägi, et ema tema habet võis katkuda ja tukistada, ilma et karune elukas teda oleks hammustanud, siis kadus Jensi kartus, pealegi nii väga, et ka tema seda imehabet söandas puudutada. Palju nalja tegi Jensile, kui võõras habeme mitmekordselt ümber kaela enesele salliks keeras või kahte haru pidi selja taha kinni sidus. Seesugusel lõbusal ööl Jens ei virisenud.

Need olid Jens Nielseni head mälestused ema tundmatuist külalistest ja juhtumustest nendega. Nende kõrvale seltsis halbu ja väga halbu. Oli sündmusi, mil Jens ema pärast värises, ema kurbust ja pisaraid kaastundlikult jagas.

Nõnda mäletas Jens üht joobnut, kes kõigest väest laulda tahtis, ja kui ema teda keelas, siis lõi ta ema ja kiskus tema karvu. Jens hakkas suure häälega nutma, aga ema pidi vait olema, sest kära ei tohtinud suureks minna. Teine purjus mees lükkas põleva lambi laua pealt maha. Silmapilk oli põrand lõõmavat tuld täis. Kui ema

seda kustutada püüdis, sattusid ta riided põlema. Suure vaevaga läks tal viimaks korda tuld põrandal kui ka enese küljes veega lämmatada, aga haavu, mis ta seejuures oli saanud, põdes ta kaua aega tagantjärele. — Kord tuli ema kahe üsna noore härraspoisiga. Need käisid kordamisi ema juures magamas, ja see kestis terve öö. Nende naeru ja lori pärast ei saanud Jens magada; sellepärast teadis ta seda. Ja kui need peened poisikesed hallil hommikul naerdes ära läksid, ei andnud nad emale viit öörigi. Jens nägi ema voodi äärel istuvat ja nutvat. „Millest ma pean elama!" kurtis ta endamisi. See oli nii kurb, et ka Jens nutma hakkas. Ta puges ema sülle, võttis ta kaela ümbert kinni, ja nõnda nutsid nad üheskoos, kuni ema tööle läks — magamata, nagu ta oli, ja punaste silmadega.

Sääraseid pettusi tuli ka muudel kordadel ette. Petjad ähvardasid ema politseiga, ja ema jäi siis iga kord vait. Ühes varasemas korteris, Viborg-gades, tõstis üks joobnud isand suurt kära, kui ema tema käest tasakesi raha palus. Ta vehkles kepiga ja lõi pesuvaagna puruks, millest vesi üle laua ääre Jensi voodisse jooksis. Vihane võõras vandus veel trepikojas ja hooviski nii lärmitsevalt, et majaelanikud peremehe ees kaebust tõstsid. Peremees ütles emale korteri üles. Emal oli jälle kord kolimine kaelas. Seda ei juhtunud mitte just harva.

Väike Jens mäletas mitut korterivahetust. Paarist kohast pidid nad lahkuma, ilma et nende juures öösel mingisugust müra oleks olnud. Kui Jens ema käest küsis, miks neile oli üles öeldud, sai ta vastuseks: „Nad ei salli meid." Et kolimine kulu tegi, siis viis ema enne mingi asja pandimajja, kus ta ka muidu väga tihti käis. Ja uues korteris oli tal palju kuulata ja paluda, enne kui ta ini-

mese leidis, kellel aega ja tahtmist jätkus väikese Jensi eest hommikuti hoolt kanda. Kõige kauemini olid nad praeguses korteris elanud. See tulevat lutikatest, ütles kord ema. Lutikate pärast olevat vana Jörgensen hea mees. Aga küllap see ka sellest tuli, et teised üürilised ema peale ei kaevanud. Need olid kõik väga vaesed, seepärast ei pannud nad midagi pahaks. Ja üks ning teine neist tuli õhtul joobnult koju ning tegi siis ise müra. Mine veel teise peale kaebama.

Kui väike Jens öösiti üles ärkas ja ema voodist ei leidnud, siis ei lõppenud tema ootamine mitte iga kord sellega, et ema poolel ööl koju tuli — külalisega või ilma. Vahel jäi ema hommikuni ära — äripäeval selle tunnini, mil ta vabrikusse pidi minema, pühapäeval kauem. Jensile, kes kõik öised hirmud kahe- ja kolmekordsel kestusel ära oli kannatanud, vastas ema, et ta olevat võõrsil käinud. Enamasti võõrsil, vahel aga ka tantsupidul. Viimasel puhul nägi Jens teda kõige uuemais riideis, juuksed käharaks põletatud, närtsinud roos peas; juuksesalkude seest varisesid ümmargused värvilised paberilibled maha. Mõnikord tõmbas ta punga taskust ja luges raha, teinekord vaatas ainult peeglisse ja ohkas.

Tantsule läks ema vahel ka Jensi teades. Siis ostis ta Jensi nõusolemise hiilgavate lubadustega ära ja jättis pisikese öölambi lauale põlema.

Ema kaasaliseks heitis sageli Ellen Knudsen, keegi vanaldane vabrikutüdruk, kes oma elatanud lese emaga maja kõige kõrgemal korral elas. Enne minekut oli mõlemal suur ehtimine peegli ees. Ellen käis ennast nimelt all Nielsenite juures riietamas. Nad aitasid teineteisel juukseid krussitada, haake ja nööpe kinni panna ning kleite

kohendada. Väike Jens vaatas pealt, kuidas nad oma kehad korsetiga peenemaks pitsitasid, põue rätikuid toppisid ja ristluude peale väikesed padjakesed sidusid. Lõpuks vaapasid nad veel puuvillatopiga valget ja punast põskedele, misläbi nad palju ilusamaks said. Jensi ema sai nii ilusaks, et Jens teda nagu võõrast inimest vaatas — kahevahel olles, kas teda puudutada tohib. Seevastu ei võinud Ellen Knudsen nii ilusaks saada, sest tal oli väga inetu suu. Seda suud oli väike Jens esiotsa peaaegu kartnud, pärast aga harjus ta temaga. Kui Ellen sõnakese rääkis või natuke naeratas, tulid ta liiga lühikese pealmise huule alt hambad nähtavale, mäherdusi Jens ühegi muu inimese suus polnud näinud. Hambad seisid üksteisest kaugel lahus, peaaegu valgete igemete küljes, ja mitte ridamisi, vaid üks ülemal, teine alamal. Juurest olid nad kaunis jämedad, otsast aga imeteravad, mõni kahe ja kolme niisuguse terava otsaga. Et Elleni suu lai oli, siis paistis pikk räga neid imelikke hambaid välja, mis Jensile Peterseni-ema mõne suure kala lõugu meelde tuletasid. Ellen ise — ta oli lõbus tüdruk — nimetas ennast oma hammaste pärast krokodilliks.

Krokodill käis emaga vahel ka muil õhtuil kaasas. Ühel ööl tulid nad priske meesterahvaga koju. Ellen Knudsen ei läinud üles oma korterisse, vaid kõik kolm istusid juttu ajades eeskambrisse nagisevale sohvale. Jens võis neid pimedast toast lahtise ukse kaudu näha. Meesterahvas, kes ema ja Elleni vahel istus, krääpas ja mudis neid mõlemaid, aga üksnes ema naeris talle vastu. Ellen Knudsen oli näost valgeks läinud ja värises. Ta silmad olid suured ja kiirgasid metsikult. Suu hoidis ta kõvasti kinni, nagu ei tahaks ta oma hambaid näidata. Korraga tõusis ema üles ja tuli tagatoast midagi otsima. Meesterahvas pigis-

tas Ellen Knudseni põlve. Ellen lõdises, ta hambad plagisesid, kõik ta keha näis hüppavat. Korraga kargas ta mehe ümbert kinni ja lõi oma krokodillihambad talle kaela sisse.

„Minu mees," ümises ta teda närides, „minu mees!"

Sel ööl magas külaline esiti emaga ja siis Ellen Knudseniga ema voodis. Jens kuulis Ellenit nagu kange külma käes lõdisevat. Kui võõras paari tunni pärast ära läks, andis Ellen muist raha, mis ta tema käest oli saanud, emale.

VÄIKE JENS NIELSEN PROTESTIB

Jens ei olnud veel viie-aastane, kui ta peake Jensine Nielseni pihta esimese terava noole laskis. See sündis ühel pühapäeva-hommikul pärast jälki ööd. Üks joobnud öökülaline oli ema sängi ja kogu tagumise toakese ära rüvetanud. Ema istus, kui tuba kasitud ja Jens riietatud oli, kolletanud näol ja veripunaste silmaäärtega eeskambris sohval ning suges haigutades oma ilusaid vanunud juukseid. Õhus vinetas kibehapu lõhn, määrdunud seinad tukkusid murehallil tumedusel, väljas pragises kevadine vihm ajuti vastu tusaseid aknaid. Väike Jens, pooluneta ööst roidunud, kõbistas esmalt vagusalt nagu hiireke tagakambri nurkades, sai siis tükiks ajaks hoopis kuulmatuks ning astus viimaks aeglasel sammul üle läve ema juurde. Ta jäi tema põlvede ette seisma ja tõstis oma sinihallid silmad, mis läikleva niiskuse sees ujusid, karmi tõsidusega Jensine Nielseni peale.

„Miks sa sihukesi sigu siia tood?" küsis ta vanainimese kindla tooniga.

Emal jäi pragisev kamm juustesse kinni.

„Missuguseid sigu?"

„Neid võõraid mehi! Mis nad siin käivad?"

Jensine Nielseni käsi lahkus kammi küljest ja vajus põlvele. Tummalt, pool-lahtise suuga vahtis ta põnnikese otsa. Lõi siis silmad maha. Ta pilk otsis põrandalt nagu millegi üle seletust ja liikuv suu pidas aru, kas naerma hakata. Aga ta ei hakanud naerma.

„Kust sa niisuguseid rumalaid sõnu oled õppinud?" hüüdis ta viimaks surutud häälega.

„Kas „siga" või?" küsis Jens. „Sinu käest."

Nüüd hakkas Jensine Nielsen naerma. Kõhinal naerdes sirutas ta käe poisikese järele välja, kuid see, sammu poolteist temast eemal seistes, ei lähenenud temale. Jens seisis kindlalt ja laiajalgselt paigal, nägu tõsine, silm tungiv-terane.

„Noh, miks sa ei ütle?"

Tema tõrkuv eemalseismine kustutas iga naerumuige ema huultelt. Jensine kollakas-kahmetu näonahk hakkas mitmest kohast tuksatlema, nagu oleks teda torgatud. Kord lendas kurjustamise vari ta otsaesisest ja kokkutõmmatud kulmudevahest üle, ta suu näis tõrelevaid sõnu valmis seadlevat. Siis aga äigas nägematu käsi näo jälle puhtaks ja sinna tekkis pikkamisi, pikkamisi midagi peale, mis Jensikese paigast nihutas. Kuna ta ema põlvede vastu asus ja lahtise suuga nagu varblasepojuke ülespoole vahtis, ütles Jensine Nielsen tasa:

„Aga sa tahad ju süüa saada, Jens. Nad annavad mulle raha."

Jens mõtles ja vastas:

„Kas meil enestel nii palju ei ole?"

„Ei, Jens, meil ei ole nii palju. Sul ei ole ju isa."

Ja nüüd kukkus Jensi käekese peale nii suur ja palav piisk, et poisike üsna ära ehmatas. Ta jättis iga edasipärimise, kogu ta olek muutus jälle lapselikuks, rumallapselikuks. Räpakalt ronis ta ema sülle, asus ema kaela ümbert kinni, ja oma teravat ninakest Jensine huulte sisse puurides hüüdis ta luksatava häälega:

„Jens on jälle pai! Kas sa Jensile täna rabarbrikörti keedad?" —

See oli Jensi esimene protest, teine järgnes ligi aasta hiljem.

Ühel õhtul, töölt tulles, leidis Jensine Nielsen pojakese nutetud näoga kojaukse lävel istuvat. Ta küsis, mis tal viga olevat, ei saanud aga esiotsa mingit vastust. Jens näis kurb ja ühtlasi vihane olevat. Suu oli ta kõvasti prunti tõmmanud, kulmudevahe oli varjutatud, ja kui ema ta käe kõrval tuppa viis, tõusid tal mõned mõrud nuuksatused rinnast. Enne veel kui Jensine oma pärimisi kordama sai hakata, küsis lapsuke järsku:

„Ema, mis on „lits"?"

Ema vaatas silmi suurendades tema peale alla.

„Kes ütles nõnda?"

„Mis on lits? Miks nad sind litsiks hüüavad?" kordas Jens, ilma ema küsimust tähele panemata, iseäraliku valida visadusega, kuna ta pilk räpaste laugude alt iseäraliku kiirgega ema suu poole üles vahtis.

Jensine pale oli tõmmuks läinud.

„Kes hüüab mind nõnda, kes?"

„Meister Andersen, ja meister Olsen, ja — Knud, ja — ja Alf ja Hedda, ja — ja — —" Jensi rinda vapustas jälle üks neist vägisi väljatikkuvatest nuuksatustest.

„Millal nad mind nõnda hüüdsid?" Jensine Nielsen istus toolile; ta nägu valgus ruttu hallakaks, ja Jens nägi ta näppe tasakesi värisevat.

Jens jutustas. Ta olevat Andersenide väikesele Olafile täna kogemata häda teinud, ja see jooksnud nuttes papale kaebama, kes meister Olseniga sepapaja ukse ees juttu ajanud. „Küll ma sulle näitan, sa üleannetu litsipoeg!" ähvardanud meister Andersen hädategijat, ja meister Olsen rääkinud midagi „Nielseni-litsist", kes oma lapse uulitsal koeraks laskvat minna. Seda kuulnud Svenseni Knud, Asmusseni Alf, Olseni Hedda ja mõned teised suuremad lapsed pealt, ja varsti hakanud nad Jenssi uute sõnadega sõimama ning narrima, mis pool päeva kestnud. — Nõndapalju kooris Jensine oma pojakese pikast ja natuke segasest jutust kindla sisuna välja. Ärakannatatud kurjuse värskendatud meeldetuletus pitsitas Jensil uuesti vihapisarad silmist, aga ta valas neid nüüd vapra vaikimisega, täiesti hääletult, ja isegi nuuksatusi suutis ta alla kugistada. Seejuures ei unustanud ta ära, et emal talle ikka veel vastus võlgu on. Tingimata tahtis ta teada saada, mida see võõras sõimusõna, mis neisse mõlemasse korraga puutus, õieti tähendab.

Kuid ta kuulis ainult, et see rumal ning ropp olevat, nii et ta selle pidavat unustama. Sõna tähendusest läks ema mööda, sest ta oli vihaseks saanud ja ei pannud Jenssi enam tähelegi. Ta sammus ühest kambrist teise, lõi rusikaid kokku, kiristas hambaid ja puistas vahusest suust kurje sõnu välja. Nii vihasena polnud väike Jens oma head, tasast ema veel kunagi enne näinud. Tema sõnadest jäid Jensile ainult mõningad meelde, nagu: „Lapsele! Pisikesele lapsele! Tõprad! Kuradid! Ilmsüüta lapsele!" Ja siis tõi ta krokodilli ülevalt alla ja

jutustas sellele poolsosinal oma suurt pahandust. Ja ka Ellen Knudsen, see lahke sõnaga rahulik tüdruk, aitas „tõprad" ja „kuradid" hüüda, kusjuures ta röövkalahambad väga ähvardavalt nähtavale tulid.

Lugu lõppes sellega, et Jensi ema järgmisel esimesel korteri üles ütles ja nelja nädala pärast Jörgenseni majast välja kolis. See oli Jensi sündimisest saadik esimene korter, millest Jensine Nielsen omal tahtmisel lahkus, ja ta oli selle peale üsna uhke. Kolimisel kuulis Jens teda lõbusat laulukest ümisevat, ja Peterseni-vanaema vastu, kes teda sõbralikult aitas, ütles ta enam kui üks kord: „Noh, eks me saa näha, missugune aus neile siia lutikapessa sõimata tuleb!" Ja ise naeris lõikavalt.

Nielsenite uus korter oli Danebrog-gades, Vesterbro linnajaos, gaasivabriku ümbruses. Sadama suits, vabrikute tahm ja igavene märg mereõhk olid selle vana linnajao veel tõmmumaks vaabanud, kui Nörrebro oli, kust nad tulid. Näis, nagu oleksid siin kõik hooned ja tänavad tõrvariidekaltsudega üle tõmmatud. Igasugused haisud lehkasid halli udu sees segi, ja kes kaua väljas viibis, tuli poolnõgise näoga koju. Nagu Prins Jörgens Gades, nii oli Jensine kahe tillukese toaga korter ka uues kohas hoovipealse maja alumisel korral — kõrgemal ei võinud ta oma öise äri pärast elada —, kuid mitte nii madalal kui endine, sest all oli poolest saadik maa sisse ulatuv pesuköök. Hooviga, mille kahte otsa jällegi tünnidega peldikud palistasid, võis avaruse poolest rahul olla; küll ei paistnud Nielsenite korterisse ka siin taevast ja päikest, aga vastas ja kõrval seisvate majade tagumised tolmutamisaknad olid natuke kaugemal ja hoovis heledam valgusekuma, iseäranis lõuna ajal. Halvaks küljeks oli uuel korteril aga see, et Jensine töökoht kau-

gele oli jäänud, mispärast ta enam kodus lõunal ei saanud käia, kuna ta hommikul, kui vähegi viibima juhtus, hoburaudteed pidi tarvitama, mis talle soovimata kulu tegi. Ema ja Jens, mõlemad olid nüüd nädal otsa ilma sooja lõunata; kumbki nosis õhtul keedetud või poest valmilt ostetud külmi suupisteid süüa, mille mõjul nende näod varsti veel kollakamaks ja kõhnemaks muutusid. Pealegi pidi Jens nüüd terve päeva emast ilma olema. Aga või siis naisterahval, kellel öösel külalisi käis, kortereid palju valida oli; õnn, kui vähegi kõlblikuma urkakese kuskil peidetud põikuulitsas kätte sai. Lutikatest arvas neiu Nielsen uue korteri vaba olevat, nagu majaperemees Ballerup seda kaubategemisel ka oli kinnitanud; aga paari nädala jooksul tuli neid uute seinapaberite alt ometi nähtavale, ja esimese kambri ahjupoolses nurgas elutses suguvõsa priskeid prussakaid pealekauba.

Väikese Jensi kauples ema uues elukohas ühe lese sukakuduja hoolde, kes nendega ühise vahekoja ääres elas, hommikust õhtuni kodus töötas ja kellel ka enesel väike poeg oli. Viimane, nimega Holger, sai nüüd Jensi alaliseks mänguseltsiliseks. Esiotsa pelgas Jensike Rasmusseni-emanda poega — see oli näost isevärki tõmmu ja ta suurte silmade laiad valged välkusid mustade ripsmete alt nii võõralt, peaaegu kohutavalt välja. See tuli sellest, et väike Holger mulatt oli, ehk küll juba neljandast põlvest; oma vanaisa isalt, kes süsimusta neegrina ühe taani neiuga oli abiellu heitnud, oli ta oma tubakakarvalise naha, oma villaka käharpea ja need välkulöövad tulesilmad pärinud. Aga aegamööda harjus ning sõbrunes Jens tema välimusega ja endise kartuse asemel asus viimaks elav imestus Holgeri vastu tema tundevalda. Ta imetles selle tõmmu poisi elavust, väledust ja

osavust. Holger oli alati liikvel, ja tema liikumine tuletas osalt lindu, osalt kassi meelde. Näis, nagu kannaks teda õhk ja nagu poleks tal luid liikmeis. Ükski katus polnud temale liiga kõrge, ükski müür liiga järsk, ja kõndides või joostes oli tal peaaegu kuulmatu samm. Ehk küll ainult pool aastat temast noorem, ei võinud Jens selle peale mõteldagi, et Holgerile midagi järele teha, mis suuremat kehalist tulisust ja painduvust ning ühtlasi kärmet julgust nõudis. Ammuli suuga jäi ta temale järele vahtima, kui see midagi kaelamurdvat korda saatis, ja ainult Holgeri abiga sai ta temaga mõne vähem raske poisikesetembu kaasa teha. Ka vaimse kärmuse, mõttelise algatus- ja leiutusvõime poolest jäi ta temast maha. Kuna väikese mulati pea alati nagu sädemeid välja pildus ja ta suukese värvikirjust jutumulinast üle voolama pani, oli Jensil vaeva tema mõtetest sedavõrd aru saada, et nende kohta mingile arvamisele jõuda. Mis nad kahekesi mängides iganes uut ette võtsid, selleks tuli algatus Holgeri poolt, ja algatust tuli talt nii ohtrasti, et neil vaheldusest kunagi puudus ei olnud. See meeldis Jensile, nagu Holgerile Jensi sõnakuulelik nõusolemine meeldis. Ja nõnda said sigarikarvaline mulatike ja väike valge täistaanlane lahutamatuiks sõpradeks.

See sõprus soetas Jensine Nielsenile esimesel kuul paar „perekondlikku" pahandust. Kui ta oli lootnud, et temale ja ta lapsele endises korteris osaks saanud sõim Jensikese meelest uues ümbruskonnas ununeb, siis ta eksis. Jensi peakesesse oli halb sõna, mille tähenduse ema oli talle seletamata jätnud, tallele jäänud, ja ühel õhtul teretas poisike, kes posase näoga poolpimedas toas istus, teda sõnadega:

„Ema, ma tean nüüd, mis lits on!"

„Aga, Jens — !"

„Litsi juures käivad mehed magamas — ta on ropp naisterahvas."

„Issand jumal, kes sulle — —"

„Ema, sa oled lits!"

Jens oli põrandalt üles tõusnud. Ta seisis keset tuba, käed selja peal, ja vahtis oma selgete, teravate linnusilmadega, mille läige videviku ära võitis, ema poole üles.

Viimane ei lausunud tükil ajal musta ega valget. Ta nägu jäi nii kinniseks, ta vaade nii varjatuks, et Jens tema mõtted mujal arvas viibivat, mispärast ta oma viimast lauset iseäraliku trotsiva võidurõõmuga kinnitas:

„Oled jah! Oled jah!"

Jensine Nielsen viis poisikese tõrkuvat kätt pidi lähema istme juurde, toetas enese selle peale maha ja tõstis Jensi sülle. Tema pead paitades, ta otsaesist suudeldes, ta põske enda põse vastu vajutades küsis Jensine hellalt, meelitavalt, peaaegu paluvalt:

„Kes sulle nõnda ütles?"

„Ma ei tea."

„Kuidas, Jens, — sa ei tea!"

„Ma ei mäleta."

„Tuleta meelde, Jens!"

„Ma ei ütle!"

„Miks siis, Jensike, miks sa ei ütle?"

„Ei ütle!"

Ema vaikis. Tema võõrastus ei olnud mitte väga suur, sest vahete-vahel ilmsiks tulev trotslik jonn Jensi loomuses oli talle tuttav.

„Aga kui ma sulle vitsu annan?"

„Ei ütle siiski."

Jensine laskis ta põlve pealt maha. Kauem ei püüdnud ta tema sisse tungida; ta lootis teisel teel eesmärgile jõuda. Tehes, nagu ei paneks ta teda enam tähelegi, võttis Jensine kübara peast, ülejaki seljast ja läks tagatuppa, ust enese järel koomale tõmmates. Sinna jäi ta vagusi istuma. Pikk vaikus tekkis mõlemas kambris. Kuulda oli ainult ema ohkamist ja paarikordset köhatamist.

Jens kõhkles ja kõhnitses ahju suu ees mõne aja, sügas pead, sosistas endamisi, maalis ahju ilustisi näpuotsaga järele, kimbutas prussakat seinal ja nihutas enese siis mitmesugustel ringteedel tagatuppa. Käsi kergelt ema põlvede peale pannes küsis ta:

„Mis sa talle teeksid, kui ma ütleksin?"

Kes see ometi peaks olema, et ta tema eest nii väga kardab? mõtles Nielseni-neiu, ja vastas pärast vähest arupidamist:

„Ei ma teeks talle midagi."

„Kas sa teda ei lööks?"

„Lööks? — Ei."

„Ega karvustaks?"

„Ei."

„Aga sa kaebad ehk tema mammale?"

Jensine peas hakkas koitma, ilma et ta oma aimust hästi oleks uskuda suutnud. „Ei ma kaeba ka tema mammale."

„Noh, Holger ütles mulle, mis on lits."

„Pisike Holger? Kuidas tema seda teadis?"

„Ta — ta teab kõik! ... Ei," parandas Jens ennast ruttu, „ta küsis suurte inimeste käest ... Calliseni Julie ütles talle."

Jens täiendas oma ilmutust ema lähemate pärimiste peale nii et sellest järgmine uurimislooke välja tuli:

Jensike küsib oma väikeselt südamesõbralt, mida raske sõimusõna tähendavat. Holger ei tea. Nähtavasti pahandab see viimast, haavab tema auahnust. Ta lubab seda Jensile „pärast" öelda — „kõige hiljem õhtuks". Jens näeb teda siis uulitsal suuremate poiste ja tüdrukutega juttu sobitavat. Aga ta naerdakse välja. Küsitavad ei tea kas isegi selgemalt musta sõna tähenduslikku tuuma või ei pea nad pisikest põnni seletuse väärilisek. Õhtu eel asub nupukas mulatt lihunik Calliseni tüdrukule, kes pesuköögis peseb, sõbralikult külge. Ta ajab temaga laia juttu kõiksugustest maailma asjadest, sest vana Julie, arukese poolest pisut napakas, kõneleb lastega nagu vanainimestega, ja üksinda olles räägib ta kassi, koera või puuhalugagi. Kuidas nüüd väike keeleuurija uuritava sõna muu seas kõnesse võtab, jääb teadmatuks, aga Jens, kes sõbrale järele on hiilinud, kuuleb, kuidas Julie suuke kõlbelise pahandusega hüüab: „Kuule aga, kuule jõmpsika suud! Lits on ropp naisterahvas, kelle juures mehed magamas käivad! Ära sa nii rumalat sõna enam suhu võta!"

Holger saagiga jooksu! Ukse ees põrkab ta Jensiga kokku ja teatab talle võidurõõmul, mida teine isegi juba kuulis. —

Ema pidas Jensi vastu sõna: ei ta võtnud Holgerit ise vastutusele, ei läinud ka tema mammale kaebama. Sündmuseke aga mõjus temasse nõnda, et ta paaril esimesel kuul ühtegi öist külalist uude korterisse ei toonud, jah, õhtutel üldse väljagi ei läinud. Kuid kolimine oli kulu nõudnud, Jensi uued saapad ja ülikond maksid mitu krooni, laenukassas ootasid mõned pandid intresside maksmist ja vabrikus muutus ajutine tükitöö jälle halvasti tasutavaks päevatööks. Ei olnud midagi parata —

Jensine Nielsen puges, kui pojuke magama oli pandud, jälle uulitsale. Mitu ööd tuli ta tühjalt tagasi; siis, ühel laupäeva õhtul, ehtis ta ennast riiete poolest paremini, ülendas oma näojumet punase pulbriga, ja nüüd oli tal õnne. Ta tõi vanaldase, vagusa ja üsna kaine isanda kaasa, kes aga naeratades suure pudeli kollast viina taskust tõmbas, kui neiu Nielsen lambi põlema oli süüdanud.

„Tahaksin teiega laupäeva-õhtut pühitseda, preili," tähendas ta viisakalt oma põriseva bassihäälega, „mu eit pahandas mind kodus."

Vaevalt oli väike Jens, keda mõlema tulek oli unest äratanud, võõra häält kuulnud, kui ta, nagu ettekavatsetud nõu järgi, alustas vihast meeleavaldust.

„Mees, mine ära!" hakkas ta voodist karjuma, „mees, mine kohe ära!"

Jensine külaline sai üsna kohmetuks. „Ma ei teadnud, preili, või proua, et teil —"

„Ärge pange teda tähele," kuulis Jens ema ütlevat, „unise lapse jonnakas tuju! Küll ma ta varsti vaikseks saan."

Kuid sellega valas ta ainult õli Jensi tulle. Poiss pistis ulguma, jalgadega trampima, sõimama, ja kui ema talle meelitades ja musutades karbikese kompvekke pihku surus, viskas ta selle patsti põrandale. Tema üleannetus ulatus lõpuks nii kaugele, et ta voodist välja ronis, vaheukse lävele ilmus ja nüüd sealt võõrast meest kõige valjusega ära hakkas ajama. Särgiväel, põsed voolavail pisarail, parem käsi ähvardavalt üleval — nõnda seisis ta kohkunud külalise ees, kes ei teadnud, kas kübara järele kahmata või paigale jääda. Võõras tegi siis katset sõbrustamisega ja pakkus talle raha. Jens lükkas raha põlas-

tava käeviskamisega tagasi. Kui vaenlane teda sülle tahtis tõsta, põgenes ta pimedasse tuppa ja sängi tagasi, kus ta kauakestvasse nutuhoosse sattus. Viimaks küsis ta emalt juua. Ema pilgutas külalisele silma, valas viinapudelist õlleklaasi pooleli ja jootis märatsejat magusa liköörıga.

Nüüd tuli rahu majasse. Märatseja jäi magama nagu nott.

Kui ema võõraga voodisse heitis, riivas ta pilk tummaks tehtud rebelli. Selle kahvatanud põskedel siretasid veel mõned hõbedased mässuviha piisad.

VÄIKE JENS NIELSEN KÄIB KOOLIS

Muidugi ei näinud pisike kiusupunn asjade põhja, — selleks oli ta liiga noor. Teda haavas ainult, et tema ema vastu lugupidamatust üles oli näidatud. Ja et need võõrad mehed, keda ema endale külalisteks tõi, selleks põhjust andsid, siis püüdis ta neid põhjuseandjaid, kellega ta pealegi ema õrnust pidi jagama, ära peletada. Et emal raha tarvis oli, seda ta mõistis, ja et võõrad mehed emale raha kinkisid, sellega oli ta nõus. Aga et nad ema juures magamas käisid, mis emale sõimunime tõi — nime, mida teistel emadel ei olnud, selle nähtuse vajadus ei mahtunud Jensile kuidagi pähe. Miks ei võinud nad emale raha anda, ilma temal külaliseks ja tema juures magamas käimata?

Asjamõiste, nagu see Jensi ajus asus, tuli järgmisel päeval kuuldavale, kui ema talle öise üleannetuse eest manitsevaid etteheiteid tegi. Poisike, kelle pea joodud

alkoholi tagajärjel terve hommiku valutas, alustas sellest hoolimata emaga kräbedat vaidlust.

„Aga Holgeri isa on ka surnud, aga tema emal ei käi külalisi —"

„Kust sa seda tead?"

„Ma küsisin Holgeri käest."

Jensine pani käed risti. „Holgeri emal on enam raha kui minul," ütles ta siis.

„Kas ta rohkem teenib kui sina?"

„Ei, aga ta saab kuninga käest ka raha."

„Kuninga käest? Kas siis kuningas tema juures magamas käib?"

„Ei. Holgeri isa teenis kuningat, ta oli politseinik, ja selle eest annab kuningas nüüd Holgeri emale raha."

„Kas minu isa ei teeninud kuningat?"

„Teenis küll, aga väga vähe aega — ta oli ainult soldatiks. Minule kuningas raha ei anna."

„Aga kui kuningas Holgeri emale raha annab, aga tema juures magamas ei käi, miks siis sinu külalised sulle muidu raha ei anna?"

„Ma ei tea, Jens" — ema hõõrus kihelevat otsaesist — „nad ei anna —"

„Kas minu isa ei teeninud kuningat?"

„Ja — ei — —"

„Siis küsi ometi! Aga ära too neid siia! Ma ei taha, et meister Andersen ja meister Olsen — —" Ema mattis ta suukese käega kinni, aga sõrmede vahelt kuuldus siiski veel: „— — sind ja mind litsiks — —", mispeale ema ta nilbe suu oma pakitseva rinna vastu tummaks muljus.

„Ma tean, Jens, et nad ei anna — ma tean seda kindlasti... Sina aga — sa peaksid rahul olema ja vait...

Sa ei tohiks emale mitte nii palju pahandust teha ja teda piinata, emal on muidugi raske küllalt..."

Jensine hääles oli midagi, mis poisikese kuulatama pani. Oma pead tema käte vahelt vabastades vaatas Jens emale uurivalt silma ja küsis tooniga, millest iga võitlusehimu kadunud oli:

Ex bibl. univ. Tart.

„Kuidas pean ma siis olema?"

Seega oli pind kokkuleppimiseks sile.

Nende vahel sobis mõistlik kompromiss. Jens lubas öisi rahatoojaid kui paratamatut halbust jälle sallida ning ühtlasi iga inimese, isegi Holgeri vastu nendest suud pidada, sest kui neist majas ei teatud, siis polnud nende pärast ka naabrite poolt sõimu karta. Ema seevastu andis tõotuse mitte enam külalisi kaasa tuua, kes ühel või teisel kombel väljakannatamatuks võiksid saada, nagu see, kellele Jens toona õigusega ropu looma nime oli andnud.

Ja nõnda elati endistviisi edasi.

Vägevam kui kõik vastikused ja õudused, vägevam kui kartus kaasinimeste lugupidamatuse ees oli kummalegi brutaalne teadvus: sa tahad süüa ja oma ihu katta — sa tahad elada! —

Neiu Nielseni alaline püüe oli olnud mõne korrapärasema meesterahvaga kestvamat ainuühendust leida, et sel kombel — puhtama elu kõrval — politsei varitsemise ja nakkushaiguste eest enam hoitud olla, sest et mehelesaamise lootus, see visa võsuke iga naisterahva hinges, ka tema põue põhjas veel täiesti ära polnud kuivanud. Kuid ühel kui teisel sihil murdis õnn talle ikka jälle truudust. Varasemail aastail oli ta kord kaheksa kuud ühe lese isanda päralt olnud; aga isand võttis uue emanda — ja ajutine naine oli lahti lastud. Siis pidas teda üks naisemees pool aastat, tüdines temast ära ja valis

ilusama. Keegi poissmees tegi Jensinele kahe aasta eest üsna kindlaid võtmislootusi, pettis teda aga, kui ta mõne kuu tasuta tema öid oli raisanud. Nõnda sattus neiu Nielsen oma ihuga ikka jälle avalikule müügiturule ja kannatas aegamööda kõik säherduse elu õudsed tagajärjed läbi.

Paaril korral kimbutas teda politsei. Ta pidi öö vahijaoskonnas mööda saatma. Ainult meeleheitlik salgamine ja vabriku töötäht päästsid ta järgmisel hommikul avalikkude naisterahvaste kirjast. Siis tulid ajad, kus ta oma palganatukesest tähtsa osa nädalate ja kuude kaupa arstile ja apteekrile pidi viima, kuna väike Jens kodus rohkem kõhutäite järele nuttis ja ta ise töö juurde ära oli nõrkemas. Mõni kuu peale seda, kui ta Nörrebrost Vesterbrossse oli kolinud, tabas teda jälle üks haigus, mille räpast ja rasket ravitsemist ta terane laps vastiku võõrastusega pealt vaatas. Jens nägi ema igal õhtul oma ihu paljastavat, mis punaste täpikestega kaetud oli, ja kord ühte, kord teist liiget ning kehakohta järgemööda porisarnase, halvasti lehkava võidega kõigest jõust hõõruvat. Täna hõõrus ta ühte, homme teist käsivart, ühel õhtul pahemat, järgmisel jälle paremat reit, siis sääremarju, siis rinda, siis selga, kuni ta uue järjega käsivartest jälle peale hakkas. Kui ta tükk aega higistades oli töötanud, tõmbas ta poriseks ja haisvaks nühitud ihu peale kõige nadisema pesu, mis seestpidi muidugi mustaks määrdus. Siis kuristas ta ühe rohuga mitu korda suud, sest muidu tulevat tal hambad suust ära, nagu Jens teda Ellen Knudsenile kuulis tähendavat. Krokodill hakkas nimelt emal abiks käima. Ema väsis hõõrumisest juba teisel nädalal ja selga ei saanud ta üldse korralikult hõõruda. Nüüd töötas vahva Ellen, vanad nahkkindad käes, ema tõbise

ihu kallal. Varsti ilmus haigele suur haav kurgulakke, mis iseäralikku rohitsemist nõudis. Ema võidis haava ühe salvi ja veel ühe rohuga, misjuures ta silmad vesiseks läksid ja läkastus peale tuli. Seejuures käis ta päev päeva kõrval töös, ehk ta küll nõrkuse pärast vaevalt jalul suutis seista.

„Ära neetud olgu nad kõik — kõik!" hüüdis ta nutuse vihaga Elleni vastu ning raputas oma põrimusta käsivart uulitsa poole, ja teine kord ähkis ta hambaid kiristades: „Kui ma nende sigarid nüüd ära mürgitan — paras, paras neile!" —

Pärast seda erutavat haigust püüdis Jensine Nielsen oma kardetavast kõrvalteenistusest vabaneda. Selle asemele nõutas ta endale ühest ärist õhtuteks kodust sigari- ja paberossitööd, nii halvasti kui seda ka tasuti. Hea meelega oleks ta väikese Jensi, et Rasmusseni-eidele makstavast valvepalgast pääseda, ühte väikelaste-hoidlasse pannud, kust laps maksuta ka sooja einet oleks saanud. Aga sellekohane katse läks tal luhta, sest hoidlad olid ühe kristliku heategeva ühingu asutised ning võtsid sinna ainult niisuguseid hoiualuseid vastu, kelle vanemad eestseisuse uurimisel „laitmata elukommetega" leiti olevat. Siiski ajas neiu Nielsen, oma tööpäeva kuni hilise ööni pikendades, uuel alusel läbi. Kuid see võis ainult teatava aja kesta. Laps kasvas suuremaks, ta tarvidused tõusid; siis jõudis kooliaeg uute kuludega kätte. Lugu lõppes sellega, et Jensine kolmveerand aasta pärast jälle endise tulusama ööteenistuse järele ringi pidi vaatama.

Kooliskäimisega algas väikesel Jensil õnnelik põli. Juba ammugi oli ta sellest suurest elumuutusest und näinud ja torkivat kadedust tundnud, et see Holger Rasmus-

senile, tema südamesõbrale, pool aastat varem kätte jõudis. Mida päratu suur, paljuaknaline maja Istedgades, kuhu nad nüüd, nahksed tarkusepaunad seljas, iga päev seltsis käisid, oma paksude müüride taga varjas, see kõik täitis väikest Nielsenit võimsate tundmustega. Laiad trepid, otsata pikad vahekojad, kõrged, laudadega reastatud õppesaalid, ilmatu hoov kõiksuguste võimlemisriistadega — Jensi süda paisus uhkusest, et nüüd ka tema pisitilluke isik kõiges selles laiuses, pikkuses ja kõrguses täie õigusega viibida ja liikuda tohtis. Tõsised välkuvate prillidega kooliõpetajad, kelle paljad vurrudki juba aukartuse peale ajasid ja kelle lagedate peade ümber Jens pühalikku tarkusekuma nägi helkivat — nende silm langes nüüd ka pisikese põnnikese peale Danebrogi uulitsa hoovipealsest majast, ja nende suu nimetas ka tema seni nii tundmata nimekest! Klassitoas valitses õppetundidel see saladuslik miski, mis pühapäeva argipäevast eraldab; ta tungis õhuga Jensi ninast ning valgusega tema silmadest sisse ja pani ta põuekese palvetama. Isegi Erikseni-härra läikiv valge krae ja Svendseni-härra ilusasti viksitud saapad olid olulised osad sellest meelivangistavast pühadusest. Ja Jensikese lugemis- ja kirjutamisraamatud, ta tahvel ja krihvlid, ta sulg ja pliiats, kogu ta tore seljakott — nad kõik hingasid silmaga nähtavat, ninaga nuusutatavat, käega katsutavat tähtsust ja lugupeetavust välja. Jens ei saanud esimestel kuudel aru, kuidas Holger Rasmussen ja paljud teised keset seda tõsidust ja aulikkust, millest kool tehtud oli, vallatada ja koerustada võisid. Jens nägi neid tunni ajal naervat, üksteist kraapavat, ja vahel lendas paberist tuvikegi üle laudade. Siis turtsuti valjusti. Holger Rasmussenil oli kord koguni riivatu julgus härra Vadsbyle tagantjärele keelt näidata, kui see

klassist välja sammus. Väikesel Nielsenil seisis suu võõrastuse pärast ammuli.

Iseäranis sügava mõju alla aga vajutas Jensikese meeled hommikune palvetunnike heliseva laulu ja müriseva orelimänguga. See oli midagi, mis teda vaheldumisi sulatas ja tarretas, mis tal kord vee silmast välja võttis ja siis jälle põue kuiva kuumust täis ajas. Mida seal lauldi ja sõnuti, seda ta ei mõistnud, aga kuidas seda tehti ja millega seda ehiti, see oli määratu ilus! Nii ilus oli see, et Jens kodus seda emale ei väsinud kiitmast — mitu päeva järgemööda ikka jälle uuesti. Aga veel enam. Jens ütles emale, kui oli esimese nädala koolis käinud, laupäeva õhtul:

„Kuule, ema, miks meie ilmaski kirikus ei käi?"

„Kirikus?" vastas ema. „Mul on nii vähe aega."

„Aga homme lähme kirikusse, eks?"

„Miks siis?"

„Ma tahaksin veel suurema oreliga laulda ja palvetada kui koolis," vastas Jens hinge põhjast.

„Sa võid ju ka üksi kirikusse minna."

„Ei, ma tahan sinuga."

Järgmisel hommikul viis ta ema, et temaga oma õnne jagada, Matteuse kirikusse.

Aga varsti ei leppinud ta enam ka väheldase Matteuse kirikuga. Edaspidi käis ta emaga ja üksi aina suures kuulsas Naiste kirikus, millel veel vägevam orel ja koorilaul olid.

Üldse hakkas meelsusepuu, mida kool noortesse riigikodanikesse istutama on pandud, väikese Nielseni hinges usuliste juurte poolest varakult võrsuma. Esiotsa nõidus teda ainult usuliste talituste müstiline väline luule, siis sigis selle kõrvale hiljem, kui ta juba lugeda oskas ja lugemist ning suusõnalist õpetust mõtteliselt seedida

suutis, veel vangistav siisuline romantika. Tema vastuvõtlikule vaimule ning hingele, mille jõudusid tume lapsepõlv polnud nürida jaksanud, avanes koolis seniaimamatu, uus maailm täis põnevat, sündmuskirjut võitlust selle vahel, mis hea ja kästud, ning selle vahel, mis kuri ja keelatud pidi olema. Raamatutähtede seest ja kooliõpetaja suust kasvas väikese Jensi sisemise silma ette üks elatanud isa, kellel lugemata palju lapsi oli. Isa ainus ülesanne oli lapsi armastada ja nendele head teha, laste alaline püüe — kurja teha ja isa kurvastada. Isa oli neid küll targasti õpetanud, kuidas nad pidid olema ja elama, aga sellest ei hoolinud lapsed midagi. Kõik isalikud karistused kuni ülemaailmse uputuseni, millest üksainus perekond eluga pääses, jäid asjatuks, ja lugu läks pärast seda ikka veel hullemaks. Isa oleks võinud üleannetuid maa-alusesse tule- ja tõrvaauku tõugata, kus nad viimaseni hukka oleksid saanud, aga ta ei raatsinud seda teha, nii armsad olid nad temale ikka veel. Nüüd mõtles isa oma helduses imeliku nõu välja, kuidas lapsi kurjusest välja aidata. Ta saatis oma ainsa hea poja, kes tema juures üleval elas, all asuvate hukkaläinud laste juurde, et see neile veel kord põhjalikult pähe õpetaks, kuidas nad peavad elama ja kuidas mitte. Aga mida tegid üleannetud? Nad sidusid õpetaja kinni, piinasid teda ja poosid ta viimaks risti! Nii kurb kui vana hea isa selle uue nurjatuse üle ka oli, ei tõuganud ta lapsi ometi mitte hirmsasse hukatuseauku, vaid lubas nendega ikka veel kannatada, sest ta oli tähele pannud, et mitmetele neist tema hea poja õpetus siiski pähe oli hakanud. Kuna ta selle hea poja jälle ellu äratas ja enese juurde tagasi kutsus, seadis ta tema asemele pahurate laste hulka alalised õpetajad ametisse, nimelt kiriku-

ja kooliõpetajad. Need peavad patustele lastele nüüd maast-madalast kuni surmatunnini ühtelugu headuseteed juhatama, ja kes ka nende juhatusi mitte tähele ei pane, need lähevad pärast surma armuta tule- ja tõrvaauku — ei ole enam midagi parata.

Hea isa ja vastaste laste lugu aga kordub maa peal väiksemal määral umbes järgmiselt: Kuningas on isa, kõik taanlased tema lapsed. Muidugi on taevane isa ise kuninga taanlastele maapealseks isaks määranud, nagu ta pastorid neile maapealseteks õpetajateks määrab. Ka kuninga alaline mure on oma lastele head teha; selle üle peab ta oma valitud abilistega hommikust õhtuni aru ja küsib taevase isa käest head nõu. Ta kaitseb oma lapsi vaenlaste eest ja kannab hoolt, et neil teenistust ning leiba ja töötegemiseks rahu oleks. Aga või siis kõik lapsed kuninga head tahtmist mõistavad ja tema isalikust hoolekandmisest tänulikult lugu peavad! Ei, nende seas on vastaseid, kes kuningat ja tema kallimeelseid abilisi rahulolematusega alatasa pahandavad. Enamasti on need rahutud nurisejad niisugused lapsed, kes patust kadedust seeüle tunnevad, et mõnedel rohkem leiba ja riiet on kui nendel. Nad sõgedad ei pane tähelegi, et taevane isa, kelle käest kõik vara tuleb, seda igaühele tema väärtuse järgi on jaganud ja seega ainult õigust teinud — õigust, mida kuningas ja tema abilised ei tohi rikkuda ega rikkuda lasta. Muidugi ei ole säärased kiusupunnid väärt, et nad jumala ja kuninga laste nime kannaksid ja et Taani isamaa püha pind neid kannaks; ja kui jumal ja kuningas neid karistavad, siis sünnib neile ainult, mis nad ära on teeninud.

See kõik oli väikesele Jens Nielsenile selge nagu allika vesi. Seepärast ei kulunud tal palju peamurdmist, et

otsusele jõuda, kumba lasteliiki enda isikukest paigutada. See isikuke pidi, sest et tal nii vähe leiba ja riiet oli, hoopis madala väärtusega olema; et taevase ja maapealse isa armupäikesed ka tema peale paistsid ja isamaa püha pind ta jalgade alt ära ei nihkunud, siis võis ta paik ainult tänulikkude laste kõige tänulikumas tipus olla.

Nõnda otsustas väike Jens Nielsen, kelle anne järjekindlalt mõelda juba varakult ilmsiks tuli.

Aga sellest ei olnud veel küllalt, et ta loetud ja kuuldud õppelugude üldisest sisust endale sündsa meelsuse kätte järeldas, vaid Jens pidi, kui ta õige kristlik-monarhistlik isamaalane tahtis olla, tähtsama teadusevara, mis tema meelsusele õpetuslikuks aluseks oli, ka ilusasti sõna-sõnalt pähe õppima. Seda nõudsid mõõduandvad meelsuseõpetajad järeleandmatult, „sest õige ratsanik peab hobuse külge kinni kasvanud olema", nagu rektorihärra Vadsby kardetud juhtsõna käis. Härra Vadsby võis sulle palju andeks anda, vahel sedagi, et sa tema „kirbukraapimist" naersid ja talle tagant selja keelt näitasid; aga kui sul õndsa Lutheri viit peatükki, tarvilikku jagu piiblisalme ja kirikulaule, suuri ja väikesi prohveteid ning palju, palju muud tarbe kordadel värtna pealt haspli peale ei olnud ajada, siis ei tundnud ta süda andeksandmist ja su haledad pisarad langesid nagu hülge selga. Piiblilugusid võisid küpsemas eas küll omade sõnadega ette kanda, aga et õpperaamat rektorihärra kirjutatud oli ja sa tema vastu ometi jutustada ei osanud, siis said muidugi halva numbri, kui säärasele libedale teele sattusid. Niisama põhjalik ja piinlik-hoolas kasvataja oli härra Oluf Svendsen, kes muuseas isamaa ajalugu õpetas. Kes härra Svendseni põrmussemuljuva põlguse alla ei taht-

nud langeda, kes tema silmas lootusetuks lollikeseks ei soovinud kokku kahaneda, sel pidid Taani riigiisad Vanast Gormist peale kuni Kristian IX-ni tarvilike sündimis-, suremis-, kroonimis-, valitsemis-, sõjapidamis-, lahingulöömis- ja paljude muude aastate ja kuupäevadega nagu ükskordüks kerilaual olema; härra Svendsen ei kinkinud sulle ainustki Kristiani üheksast Kristianist, ainustki Frederikki seitsmest Frederikist, ei ainust Knuti kuuest Knutist, ei ainust Eerikut, Valdemari, Kristoferit kuuest Eerikust, neljast Valdemarist ja kolmest Kristoferist; ei kinkinud ta sulle arvudes Harald Blaatandi ega Svend Gabelharti, ei Magnus Head ega Knud Püha, nagu ta sulle kõik kroonimata kangelased, kes kuningatel Taani ajalugu olid aidanud teha — ja nende hulk ei olnud isamaa õnneks väike —, kõiksuguste tähtsate tähtaegade poolest kinkimata jättis. Ainult härra Abel Eriksen, kes Istedgade rahvakooli kasvandikele taani emakeele ja kirjanduse ilusid avas, esitas päheõppimise kohta pisut kasinamaid nõudeid. Kuid niipalju tuulekindlat hoiuruumi pidi õpilaste nupukestes temagi jaoks olema, et sinna grammatikareeglite kõrval vähemalt nimekamate rahvuslikkude luuletajate patriootilised salmikud, mida mitte just vähe ei olnud, täht-tähelt tallele mahtusid. Muidugi täitsid niihästi härrad Eriksen ja Svendsen kui ka rektorihärra Vadsby ainult riikliku kooliülemuse pedagoogilisi määrusi, aga kiiduväärt oli see hoolsus ja agarus, millega nad neid täitsid.

Mis nüüd nende tänulikku õpilasse Jens Nielsenisse puutus, siis oli taevaisa tema tähtsamad ajurakukesed paraku kogemata ära vahetanud: Jensile hakkas pähe, mis talle pähe ei tarvitsenud hakata, ja talle ei hakanud mitte pähe, mis talle pähe pidi hakkama. Jens tundis

suurt armastust iga õppeaine vastu, mis temale arusaadaval keelel midagi meelimõlgutavat ilmutas; säherdune asi jäi talle nii kujukalt meelde, et see sõna-sõnalisele peast-oskamisele üsna lähedale küündis. Piiblilugude poolest võis härra Vadsby temaga siis üsna rahul olla. Iga lause polnud küll mitte härra Vadsby lause, aga ka mitte liiga teisiti. Ja sellegi puuduse tasus silmatorkav hingeline nukrus, millega õpilane ülesannet käsitles, täiesti ära. Tõepoolest huvitasid ja ergutasid pühakirja imedest luhtavad luulelood, need hommikumaalise fantaasia värvikuumad, säräröömsad õilmed, Jensikest — iseäranis esimesel uudsusel — nii võimsalt, et ta neid mitte ainult härra Vadsbyle koolis, vaid ka emale kodus hõõguval palgel ette kandis. Noormehe-eas mäletas ta ise veel selgesti, kui suurde ärevusse teda muuseas Kristuse kannatamise ja ristilöömise lugu oli õhutanud. Sügavasti rõhutult tuli ta koolist, jättis lõunasöögi peaaegu puutumata, ja õhtul leidis ema ta nutetud silmadega käsipõsakil laua taga istumas.

„Mis sul viga on, laps?"

„Need kuradi juudid!" vastas Jens nagu unest ärgates. „Kas neid ei võiks praegu veel viimseni üles puua?"

„Miks sa juutisid tahaksid üles puua?"

„No kuule siis, mis nad, hirmsad loomad, Jeesusekesega on teinud!"

Ja väike antisemiit jutustas emale, uuesti sulava haleduse sisse sattudes, mis viimaks kirglikuks nuuksumiseks edenes, terve põrutava maailmatragöödia ära.

Ka ajaloole, niipalju kui see sündmusi ja ülepea jutustavat ning kujutavat käiku sisaldas, astus Jens Nielsen, ülematesse klassidesse jõudes, lahtise pea ja apla isuga vastu. Noorusliku õhinaga heitis ta ajalooks kutsutava

kangelasromantika voogudesse ning laskis nende kobrutava ülistamisvahu enesest rõõmsalt üle uhtuda. Üldise ajaloo kõrval isamaa kuulsusrikast minevikku tundma õppides — muidugi märksa täielikumalt — võttis Jens õiglase tänu- ja uhkusetundmusega teatavaks, kui palju verist vaeva vaprad Taani valitsejad alati olid näinud, et oma truudele alamatele võimalikult suurt ning vägevat isamaad lähemast ja kaugemast naabrusest kokku võita, — kuidas nad oma vahvate vägede ja väepealikutega lausateed taevast kukkunud püha daneborg'i all ikka jälle välja läksid, et Rootsist ja Norrast ja Saksamaalt, varem koguni Inglismaalt ja kaugest Eestist, oma armastatud riigile rahva, maapinna ja vallasvara poolest lisa nõutada, milleks taevane ülemvalitseja neile ajuti ka rohkesti õnne kinkis, nii rohkesti, et nad mitmed tugevad riigid — kord Inglismaa, teinekord jälle Norra ja Rootsi — tervelt Taani isamaa külge võisid liita. Muidugi kahetses Jens südamest, et kõik need ilusad maad aja jooksul jälle kaotsi olid läinud, ja kui tubli Taani patrioot vihkas ta virgalt ahneid ja vägivaldseid preislasi, kes tema kokkusulanud isamaa küljest kõige uuemal ajal veel kaks endist Saksa maakonda, valuga mälestatud Šlesvigi ja Holsteini, reetliku Austria abiga ära olid rebinud — kui endise võiduhiilguse viimase jäänuse.

Et Jens Nielsen õppeainet, mis teda vaimselt nii elavalt kütkestas, härra Oluf Svendsenile koolitunnis tuuma poolest rahuloldavalt ette võis laduda, on niisama arusaadav kui et ta härra Abel Erikseni ees kirjanduslikkude ülesannetega, mis teda sisuliselt kuidagi kaasa kiskusid, mitte jänni ei jäänud; kirjalikkude keele- ja stiiliharjutustega tõusis ta aegamööda pealegi kõige paremate õpilaste kilda. Aga samal Jens Nielsenil, kes usu, ajaloo

ja kirjandusega muidu nii kenasti läbi sai, oli peaaegu kivine pea isa Lutheri katekismuse, piiblisalmide ja kirikulaulude vastu; ta oli alati karvupidi koos Svendseni-härra ajalooliste arvudega, ja härra Erikseni poolt nii tähtsaks ja tarvilikuks peetud isamaalistest salmikutest jäi ta pähe, kõigist tuupimistest hoolimata, ikka ainult paar esimest salmi hädavaevalt rippuma. Tema võimetus arvude kohta tuli lõpuks ka veel arvutamises kaunis tülikal määral ilmsiks.

Seetõttu polnud ime, et Jens Nielsen koolis väga keskpäraselt edasi jõudis. Alalised konfliktid tooniandvate õppeülematega kõige olulisemate õppeasjade pärast tegid talle raskeid tõkkeid; nad tõid talle alalisi kinniistumisi ja igavaid koduseid karistustöid kaasa, mis temasse aegamööda nii halvavalt mõjusid, et ta õpihimu ka nende asjade kohta, mis talle muidu nii armsad olid, kahanema lõi. Et karistuste hulgas tol ajal, iseäranis kõige alamas klassis, veel ka kergemat kehalist hirmu ette tuli, millega vanemad ja närvilisemad kooliõpetajad, nagu härrad Viggo Vadsby ja Abel Eriksen, liiga kokkuhoidlikud ei olnud, siis kogus Jens Nielsen endale rahvakoolist ka üsna mõrusid mälestusi. Kentsakal kombel ei jäänud temale aga teiste kasvatajate sagedasemad klobimised pooltki nii valusalt meelde kui noore ning kannatliku arvuteadlase härra Parmo Boye üksainus nuhtlusakt, mis Jenssi teisel kooliaastal tabas.

See kooliõpetaja meeldis välimuse poolest Jens Nielsenile nii väga, et ta teda poolneiulike tundmustega armastama hakkas. Säärasena, nagu härra Boye oli, kujutles Jens endale printsi või ka peaingel Gabrieli. Härra Boye oli pika sihvaka kasvuga, uhke vedrutava kõnnakuga ja selge, kõlava häälega. Tal olid nii ilusad

valged käed, nii sügavsinised hellad silmad, nii õrnad roosakad palged ja nii toredad kollased vurrud maasikpunase suu ümber. Jensi uhkus Svendseni-härra igavesti säravate vikssaabaste ja Erikseni-härra lumiselt läikiva maniskikrae üle oli suur küllalt, aga palju, palju suurem oli ta uhkus härra Boye musta saterkuue üle, mis sellele nagu selga valatud näis olevat. Härra Boye õpilane olla oli Jensile iseäranis suureks auks.

See prints või peaingel kaotas nüüd ühel heal päeval kannatuse, kui väike Nielsen jälle kord ühe õige lihtsa arvutusülesandega toime ei tulnud ja suurele koolitahvlile, millel ta oma võimeid pidi näitama, nõutult, nagu vasikas uuele laudauksele, otsa vahtis.

„Tule siia, sa parandamatu laiskvorst!"

Hääl, mis nõnda hüüdis, ei olnud enam inglihääl. Pealetikkuvatele aimustele vastu võideldes lähenes punetav laiskvorst, kes eile kodus mitu tundi õnnetu ülesande kallal peakest oli murdnud, kateedri ääres istuvale kutsujale. Tumma palvega vaatas ta, nagu surmasuhu sattunud hirv, tema sügavaisse sinisilmadesse. Aga juba nähvati ta sõrmeotstest nagu tangidega kinni ja peaingli pilliroog sähvis korda kolm ta parema ning korda kolm ta pahema pihupesa peale soolase vuhinaga maha. Jens Nielsen oli nii ehmatanud, et ta mingit valu ei tundnud ja seepärast ka karjuma ei hakanud. Pool-tuikudes, murtult kobis ta oma istmele, ja alles seal pigistas pihkudes hõõguv tuli ta silmist pisarad välja. Käsi avades ja vaadeldes leidis ta sinakate vorbikeste küljest ka piisa punast verd. Kaua tunnistas ta seda verepiiska läbi veeloori ja tema lõug nähti lõdisevat.

Sellest silmapilgust saadik ei võrrelnud ta härra Parmo Boyet mitte enam ingel Gabrieliga, ei ka print-

sidega. Härra Parmo Boye ei olnud tema meelest enam ilus.

Iga kord, kui härra Boye klassi astus, käis Jens Nielseni kehast halb leitsak läbi, ja kui härra Boye tema nime hüüdis, tuksatas ta kahvatades kokku.

Jens Nielsenile oli peksupilgust midagi meelde jäänud: härra Boye punane kael. See toore liha puna, mida Jens seni Sören Folmerseni kaelal oli tähele pannud. Sören Folmersen oli noor lihunik Ballerupi majas. Härra Parmo Boye ja Sören Folmersen lendasid nüüd ikka seltsis Jens Nielseni peast läbi, kui ta kumbagi neist nägi. Sören Folmerseni verine põll ei takistanud seda imelikku ühendamist. —

Õppimises oli Holger Rasmussen sõber Nielseni pentsik vastand. Masinlik päheõppimine ei teinud temale mingit vaeva; paarikordse läbilugemisega sai ta fonograafiks, mis härra Vadsbyle katekismuse-peatükke ja piiblisalme, härra Svendsenile ajalooarvusid ja vägimeeste nimesid, härra Eriksenile isamaalisi luuletusi ja keeleseadusi vurinal näkku pildus. Aga automaat ei anna rohkem, kui ta sisse on võtnud, ja automaadi avab ainult teatava suurusega rahatükk. Holger oli aher igas õpiasjas, mis talt mõttelist isetegevust, vaimset lisaandmist ja kombineerimist nõudis, ja küsimused, mida ta vastusega ühes pähe polnud õppinud, jättis ta ilusasti vastamata. Seevastu oli ta kuningas arvude vallas, väike geenius matemaatilist liiki ülesannetes, juudilik nupumees iseäranis peast-arvutuses. Millegi pärast ei kadestanud sõber Jens teda nii väga kui selle hiilgava ande pärast, millest ta ise nii lage oli.

Holger Rasmusseni käsi oleks koolis tema fonograafiliste omaduste tõttu kahtlemata hästi käinud, paremini

kui „puupea Nielseni" oma, kui ta oma asja halva käitumisega poleks ära rikkunud. Ülem kõigest tarkusest oli talle koerus. Kooli pühadusest ja kasvatajate aukõrgusest ei teadnud see metsik poolmurjan midagi. Paharet ise näis tema kautšukkehas siputavat, ta välkuvatest silmadest irvitavat, ja kogu koolikolleegiumi bambused ei suutnud põrgulist sealt välja rohitseda. Igas klassis heitis Rasmussen esimesest päevast peale poogameeste peali-kuks, ja naljalt ühtegi atentaati õppeasutise tõsise ja kõlbelise korra vastu ei pandud ilma tema juhtiva kaasabita toime.

Nõnda näiteks oli Vadsby-härra kuulus „kirbukraapimine" tema leidus. Härra Vadsbyt kiusas vahel mingi närviline või ka jooksvataoline viga, mis teda äkitselt kuube ja vesti sundis lahti tegema ning pahemat rinnakülge sõrmenukkidega ägedasti hõõruma. Seejuures tulid ta pikad kollased ülemised hambad nagu kahjurõõmsal itsitamisel nähtavale ja ta otsaesise üle langes üksik hall juuksesalk, mis hõõrumisvõbinal elavalt kaasa värises. Nähtus oli laste arust naermisele kõdistav, aga alles väikese mulati seletus — rektorihärra kraapivat kirpe — tegi vastuseismise sellele kõdile täiesti võimatuks. Vaevalt hakkas Vadsby-härra vestinööpe lahti kiskuma, kui juba terve klass turtsus, sest igast peast sähvis kirbukraapimis-kujutlus läbi. Kuid varsti ei vahitud kraapimise puhul enam härra Vadsbyt, vaid Holger Rasmusseni. Holger oli kraapimise ära õppinud ja toimetas seda härra Vadsbyga võidu. Muidugi kaasõpilaste selgade varjus. Ta tegi seda väga loomutruult, just samasuguse tapahimulise naerunäoga, ja ka tudisev juuksetukk ei puudunud ta näo peal. Isegi Jens Nielsen, see pailaps, ei suutnud seesugusel korral vingerdama sundiva naeru vastu võidelda.

Härra Abel Eriksen päris Holgerilt nime „Lõõts". See kooliõpetaja oli nimelt väga lihav ja kõhukas, mispärast treppidest ülestulemine ta elavalt lõõtsutama pani. Seejuures jäid ta tugevad punased mokad hingepuhangute tõukel tükiks ajaks naljakalt purisema. Ka seda kooliõpetajat etendas väike tõmmu näoga näitleja kaasõpilaste suureks lõbuks meisterlikult. Aga veel puudus tal härra Erikseni iseärasustest midagi. Härra Eriksen võis oma peanahka liigutada. Kui ta mõttesse jäi, luges või midagi hoolega vaatles, siis tõmbas ta peanaha kuni poole otsaesiseni maha; naeris või vihastas ta aga, siis nihkus ta imelik „skalp" nii kaugele tahapoole, et juuste piirivööt keset pealage tõusis. Selle siiliomaduse kätteharjutamise kallal nägi Holger Rasmussen kaua vaeva. Aga kui ta oma kunstiga viimaks ette astus — ta andis vahetunnis kateedril päris etenduse —, siis oli see ka täielik. Sest mulatikese must-villased juuksed ulatusid peanaha veeretamisel peaaegu kuni ninani eest ja peaaegu kuni kuklaauguni tagant maha. Etendust täiendas ta mokapuristamisega ja järeleaimatava järsu, kareda kõnelemisviisiga, nii et härra Abel Erikseni karikeeritud miniatuurkuju kõhtusid vabistaval sarnasusel kateedril seisis.

Aga Rasmusseni-emanda lootusrikas võsuke ei olnud mitte ainult näitleja, vaid ka akrobaat. Ta võis õhus kukerpalli lüüa, jalad kaela taha vaheliti panna, oma kehast tagurpidi rõnga teha ja nõnda üle õue loogelda. Kui härra Parmo Boye kord oma uhkel, elastilisel sammul klassist välja oli minemas, tõusis äkki suur naerusumin. Ümber vaadates nägi ta oma kannul sirgelt käte peal kõndivat inimesekest.

See oli Holger Rasmussen. Nähtavasti püüdis ta, võllaroog, oma auväärt kasvataja printslikku kõnnakut pil-

gata. Viha pärast punane, kahmas härra Boye tema järele. Aga lähedal seisis aiapoolne aken lahti, tume kera lendas sealt välja, ja härra Parmo Boye tõmbas käe tühjalt tagasi.

HANS KASPAR JEBBESEN

Mida suuremaks laps kasvas, seda ettevaatlikum ning peitlikum püüdis neiu Nielsen oma kõrvalise teenistusega olla, iseäranis sest ajast peale, kui Jens koolis hakkas käima. Tema esimene samm selles sihis oli, et ta mõlemad voodid ruumiliselt eraldas. Ballerupi majas oli nende tagumine kambrike pisem; see jäi ööseks üksnes Jensile. Oma sängi paigutas ema suuremasse tuppa, vana koitanud sohva asemele, millele ta välisukse kõrvale nurka kitsiku koha leidis. Ühtlasi harjutas ta Jensi kinnise vaheukse taga magama. Et ta temast ikka hiljem üles jäi oma koduseid talitusi toimetama või rahalist kasutööd tegema, võis ta väljas käia ja vagusa külalise kaasagi tuua, ilma et see magavale lapsele teatavaks oleks saanud. Jensine hakkaski ainult vagusaid ja kaineid võõraid koju tooma; muidu tuli ta parem üksinda tagasi ja keeras lambivalgusel veel mõne tosina sigareid, kui tal mitte korda ei läinud meesterahvast leida, kellel omalt poolt korter oli pakkuda. Sel puhul püüdis ta hommikul võimalikult enne Jensi ärkamist koju jõuda.

Siis korraga, umbes aasta peale poja koolipanemist, läks Jensine Nielsenil õnneks oma elu natuke tervendada ning kergendada.

Uhel pühapäeval — vist küll esimest korda päise päeva ajal — tuli Jensi emale üks meesterahvas külaliseks. Jensile oli ta täiesti võõras, aga ema võttis teda vastu nagu head tuttavat ja — nõnda näis vähemalt Jensile — nagu tuttavat, kellega ta alles eile või mõne tunni eest koos oli olnud.

„Vihmavari torka siia! — Või juba jälle sajab! — Kui märjad su vaese jalad on! — Oota, ma aitan." Ja ema aitas külalise palitut maha tõmmata; ta liigutused olid nobedad, nooruslikud. — „Siia istu, Hans Kaspar, siia!"

Külaline ei olnud veel sõnagi lausunud, ta nohises ainult valjusti, ja kuna ta aeglaselt sohva peale maha vajus, mille vedrud ta all nurisedes ägasid, ja oma lühel-dased jalad sirgu ajas, heitis ta pilgu laisalt, aga sõbralikult väikese Jensi poole, kes teda tunnistades vaheukse lävel seisis.

„See on härra Jebbesen — tule, tereta teda, Jens!" kutsus ema, ja nagu kardaks ta, et poiss tõrgub, tõi ta tema kättpidi, nägu rõõmsal naerul, härra Jebbeseni juurde.

See laskis Jensi käe oma niiskest peost läbi libiseda, irvitas lahkelt, tegi nohina vahele ettevalmistava „mmhh" ja ütles siis umbse, roostetanud häälega:

„Kae, suur ja viks jõmpsikas! Ja Jens nimi! — Mul on õepoeg, ka selle nimi on Jens. — Noh, kuidas su käsi ka käib, Jens?"

Jens sosistas midagi vastuseks.

„Soo—mmhh! Ja koolis — kas oled koolis ka virk?"

Nüüd ei vastanud Jens midagi, aga härra Jebbesen leppis ka sellega ja küsis edasi, nagu oleks ta vastuse saanud:

„Soo—mmhh! Ja viisakas — kas oled koolis ja ema vastu kodus ka ilusasti viisakas?"

Kui Jens jälle vaikis, käis härra Jebbeseni raske, tömp käsi tal paar korda paitades üle pealae, mispeale külaline korraga ütles:

„Jens, hea poiss, tõmba mul saapad jalast!"

Käsk tuli nii ootamatult, et poisike laienenud pilgul Jebbeseni pealt ema peale ja ema pealt jälle Jebbeseni peale vaatas.

„No, eks sa kuule, Jens, tõmba Jebbeseni-onu saapad jalast!"

Jens punastas, asus aga siiski väljasirutatud jala külge. Kui ema nägi, et ta harjumata asjaga hästi toime ei tulnud, tõukas ta tema naerdes kõrvale ja kiskus ise Jebbeseni-onu märjad saapad jalast.

Ta seadis nad sooja pliidi najale kuivama, tõi tagatoast oma vanad, laiaks tallatud vilttuhvlid külalisele jalga ja muretses talle kapist pudeli rootsi punši, kaks pudelit porterit ning karbikese sigareid sohvalauale. Härra Jebbesen ägas lahkelt ja lõbusalt. Nüüd ajas ta ka kuue seljast, sest tuba oli soe. Särgiväel, käed kõhu peal ristis, jalad vaheliti löödud, suur mustjas sigar higist läikivas näos — nõnda asus Hans Kaspar Jebbesen seepeale laialt ja rahulikult sohvanurgas. Kui ema ta kuue üles oli riputanud, võttis ta tema kõrval istet, ja nad süvenesid, vahetevahel oma klaasidest rüübates, aeglase, aga magusa jutu sisse.

Jens silmitses härra Jebbeseni. Kõik selle mehe küljes oli jäme, tömp ja tönts. Jäme oli ta kere ja kael, tömbid ta käed ja jalad, tönts ta nina ja lõug. Ning hääles öllis tal nagu rasva või paksu õli. Mida ta karvade poolest ihu peal kandis — hõredaist juukseist kuni silmaripsme-

teni ja käte peal kasvavate uitudeni —, see oli linavalge. Iseäranis torkasid ta rohekas-kollased silmad säärase valge ümbruse sees Jensile silma.

See mees ajas emaga kuni videvikuni juttu, siis korraga ei andnud ta enam vastust, vaid — magas norinal. Ta magas samas olekus, nagu ta juttu oli ajanud — pea liikumata paigal, käed kõhu peal ristis, väljasirutatud jalad vaheliti. Ema lõpetas temaga jutu, istus teisale ja laskis teda magada, kuni ta paari tunni pärast pimedast nurgast jälle kõnelema hakkas.

„Jaa, jaa, inimesel peab lahedust olema, lahedus on pool elu," ütles Hans Kaspar Jebbesen, nagu praegu lõpetatud juttu jätkates. Siis haigutas ta vägevalt ning päris kuue ja saabaste järele.

Ema võttis tule üles.

Kui härra Jebbesen saapad ise jalga, kuue aga ema abil selga oli tõmmanud, haigutas ta veel kord ringutades, jõi klaasi porterit, pani värske sigari suitsema, andis emale ja Jensile kätt ning lahkus nohisedes.

Kolmapäeva õhtul tuli ta jälle. Seekord võttis ta ainult kuue seljast. Ta ajas juttu, jõi, suitsetas, jäi magama, ärkas üles ja läks.

Lähemal pühapäeval tuli ta kolmandat korda. Nüüd vabastas ta enese jälle saabastest kui ka kuuest, ehk küll esimesed märjad ei olnud. Ta ajas juttu, jõi, suitsetas, jäi magama, ärkas üles ja läks.

Kui ema, kes teda vööruse ukseni saatma oli läinud, tagasi tuli, seisis Jens parajasti sohva ees, ringutas vägevalt ja haigutas pika lõbusa laulujoruga.

Ema hakkas laginal naerma. „Justament nõnda! Aga sa pead ka juurde lisama: „Jaa, jaa, inimesel peab lahedust olema, lahedus on pool elu! — Mmhh!" "

Nüüd naersid mõlemad, misjuures ema käed poja kaela ümber lõi ja põse tema põse vastu surus.

„Aga ta on hea mees, see onu Jebbesen," ütles Jensine tõsisemaks saades, „ta tuleb meile kosti peale."

„Kuidas kosti peale?"

„Noh, meie juurde elama."

„Elama — siia?" Ja Jens vaatas üle toa ringi.

„Ei, me võtame natuke suurema korteri — meie peal on Larsenite korter saada, — köögiga."

Jens jäi mõtlema. Ta seisis ema ees, kes sohva servale oli istunud, ja ema käed puhkasid ta õlgadel.

„Magab ta öösiti ka meil?"

„No muidugi."

„Kas sinu juures?"

„Ei, härra Jebbesenil on endal voodi."

„Aga sinuga ühes toas?"

„Kas tahaksid siis, et ta sinuga ühes toas magaks?"

„Ei — ei!" Jens tõstis tõrjudes käe.

Ema naeratas. „Sa ei salli vist Hans Kasparit hästi?"

Jens pidas aru. „Ma ei tea," ütles ta tasakesi ja maalis näpuga ema põlve peale midagi. Siis ärkas ta äkki ja küsis pool-jahmunult: „Ja ta on iga päev meil — ööd ja päevad?"

„Noh, päeval on ta ju ametis."

„Aga igal õhtul ajab ta sinuga juttu ja kõik pühapäevad?"

„Aga selle eest olen mina päevad otsa kodus, Jens! Vabrikusse ma enam ei lähe. Olen sinu juures, Jens!"

„Vabrikusse ei lähe?" Poisikese näol heitles kiire kuma. „Aga mis sa siis hakkad tegema?"

„Kodus teen tööd, aiva kodus, ja Hans Kasparile pean ju süüa keetma."

Jens ei jõudnud sel õhtul uudise kohta kindlamale seisukohale. Asi erutas teda, seda oli näha, aga ta ei ilmutanud selgel sõnal oma poolt- ega vastuolemist ja jättis ka pärimised varsti katki. Kuid teisel õhtul oli ta ema plaani vastane.

„Ma ei taha, et see Jebbesen meile elama tuleb!" Ta jume avaldas trotsi.

„Aga miks siis?"

„Ma ei salli teda!"

„Rumal poiss, sa saad ju palju paremini süüa!"

„Süüa? — Soo? — — Ma ei tahagi paremini süüa!"

„Aga kui ma sulle iga päev rabarbrikörti, või kreegileent rosinatega, või riisijahuputru magusa õllega — — mis, Jens?"

Jensi suu läks vesiseks, ta kindlus lõi kõikuma. Kuid nagu vihastaks ta enese lihaliku nõtruse üle, tikkusid tal pisarad silma, ja lämbuva häälega, kätt näo ees hoides, seletas ta: „Ma ei taha sinu kõrti — ma ei taha sinu putru — ma ei taha sinu Hans Kaspar Jebbeseni."

„Aga uut ülikonda, uut mütsi, uusi saapaid tahaksid küll?"

„Kas tema mulle siis ostab?"

„Ega tea, kui sa kuku poiss oled."

„Pean teisel vist igal õhtul saapaid jalast tõmbama!" pomises Jens.

See vagusalt mõnav toon sisaldas juba tema allaheitmise algust. Et rauda taguda, niikaua kui see kuum on, kaapas ema Jebbeseni-onu vastase oma kaenlasse ja ütles talle saladusliku tähtsusega poolsosinal kõrva sisse:

„Sa ära nii togu ole, laps! Ega tea, ehk saad Hans Kaspari enesele isaks, kui jumal aitab. Siis on sul isa nagu teistelgi lastel."

See oli nüüd jälle hoopis uus mõiste, mis nagu tundmata lind Jensi mõttevalda lendas. Jens ei mõistnud endale isa nime all küll midagi kindlakujulist ette seada, aga kas see siis Hans Kaspar Jebbesen võis olla, kellele see nimi sünnis oli! Selle sõlme kallal nabistades ei lausunud poisike enam musta ega valget.

„Sa tahaksid ju isa saada?" urgitses neiu Nielsen edasi.

„Tahaksin küll."

„No siis ole mõistlik ja ära punni Hans Kasparile vastu! Ta on tubli mees, sa võtaksid ta vististi hea meelega isaks — mõtle aga järele!"

„Aga kas sina ta meheks võtaksid?" purtsas poisil suust ja laia isuga jäi ta ema huultelt vastust ootama.

„Mina nüüd," ütles Jensine Nielsen, „mina lepin kõigega."

Jens veeretas, pilk maha löödud, jala otsaga tühja niidirulli põrandal. Läks veel natuke aega, enne kui ta vanainimese toonil ja lühikese ohkega tähendas:

„Noh, kui sa ise temaga lepid, eks mina pea siis ka leppima."

Seega oli Hans Kaspar Jebbeseni asi otsustatud.

Ta käis neil paar korda nädalas juttu ajamas, joomas ja magamas, kuna ema, nagu Jens nende jutust mõistis, ka temal külaliseks käis; siis kolis Hans Kaspar Nielsenite juurde — päev pärast seda, kui viimased ülemise suurema korteri kätte olid saanud.

Jebbeseni-onul oli tõesti o m a voodi — tugev ja lai nagu laev. Ja muidki majariistu — laua, suure nahkse tugitooli ja riidekapi — tõi ta kaasa. Asjade seas leidus ka üks riistapuu, mis Jensile ootamata tröösti pakkus: puust saapasulane. Hans Kaspari kui õige taani onu

uhkus ja õrnus aga olid ta viis pikavarrelist portselanpiipu, mis musta poleeritud tahvli peal rippusid, valged kolud kõiksuguste värviliste maalingutega kaunistatud. Ja ka pikakoivaline suitsetamislaud mitme sügava tuhatoosiga ei puudunud. Piibutahvli naelutas onu ise sedamaid seinale, suurema toa kõige „lahedamasse" nurka, kuhu ta ka auväärt nahktooli suitsetamislauaga paigutas. Nielsenite sohva peal, mis, kui ta üles tõusis, tema istmelihale ikka veerand tundi järele laulis, ei lubanud Hans Kaspar enam istuda.

Esimene päev uut elu möödus üsna lõbusalt. Ema valmistas suurepärase lõunasöögi mitmesuguste taani maiustistega, mille eest ta oma suurelt kostilapselt plotsatava musu põse peale ja väikeselt säravad silmad tasuks sai. Siis järgnes niisama maitsev ja rikkalik õhtusöök, mis Jensi meelest väikese pettumuse ruttu ära kustutas, mis tal sellega oli, et ta Jebbeseni-onu saapad jalast pidi tõmbama, hoolimata sellest, et nüüd puust saapatõmbaja majas ei puudunud. Nõnda olevat lahedam, kuulis ta Hans Kasparit tähendavat.

Pärast õhtusööki kordus tuntud „Jebbeseni-õhtu", ainult selle vahega, et onu külma punši asemel kuuma grokki jõi, sigari asemel pikka piipu põletas ja mitte enam tagantjärele laulva sohva peal ei istunud, vaid oma mittemusikaalses vanataaditoolis. Muidu etendus kõik endiselt. Ta ajas emaga juttu, jõi, suitsetas, jäi norinal magama. Kahe tunni pärast hakkas ta nurgast jälle rääkima, ja ta esimene sõna oli: „Jaa, jaa, inimesel peab lahedust olema, lahedus on pool elu!", mispeale ta vägeva ringutamisega üles tõusis, pika laulujoruga haigutas ja vesti seljast ning püksid jalast ajas, et nohisedes sängi pugeda.

Ka uues korteris magas Jens üksipäini väiksemas kambris, mis siin suuremaga kõrvuti oli. Uudisliku ärevuse pärast, mida kolmanda kaaselaniku ligiolek ja harjumata ümbrus talle tekitasid, ei uinunud ta täna õhtul nii pea magama. Ta kuulis ema ja Hans Kasparit seina taga pominal kõnelevat ning esimest vahel edvistavalt naervat; põntuvad sammud käisid paar korda üle põranda. Siis rauges jutusumin sosinaks, sosin muutus vaikuseks, ja Jensi silmad vajusid kinni.

Korraga äratas teda suur mürin ning kärin. Unega võideldes ei saanud poisike esiotsa aru, kust see tuli, aga kohutavalt, ihukarvu püstiajavalt kostis see läbi pimeduse ja öövaikuse. Millegagi, mida ta kõrv enne oli kuulnud, ei mõistnud ta seda korrapäraselt hoogavat, nagu sügavusest ülespumbatavat möirgamist võrrelda Poolhalvatult, valjusti põksuval südamel, pealetikkuvad hirmukujutused silma ees, jäi Jens kuulatama. Aegamööda, sel määral, kuidas ta meeled uneköitest vabanesid, selgus talle, et mürin teisest kambrist tuli ja et see muud ei võinud olla kui Jebbeseni norskamine. Hirm astus ta hinges nüüd tagasi, ilma täiesti kadumata, ja imelik õudne valu siginés asemele. Istukile tõustes kuulatas ta veel natuke aega; mürin jäi kõrisse vahel peatuma, lõi raugema, käis paar lühikest lämbunud niuksatust; siis aga pääses uus, seda koledam hoog valla ja jäle muusika kestis endisel määral edasi.

Kauem ei kannatanud Jens põues puurivat valu välja, ta hüüdis ema järele. Ja kui ema ei tulnud, hüppas ta voodist välja ja kobas seina kaudu ukse juurde. Aga uks oli lukkus. Ta hakkas linki lõgistama ja hüüdis veel paar korda. Nüüd tuli ema, võti käis ringi, uks läks lahti. Jensi kahmavaisse kätesse hakkas ema nõrgalt valendav särk.

„Kas kardad või?" küsis ema sosinal.

„Jah!" vastas Jens värisedes.

„Mine ikka — ise suur poiss! — Ma unustasin sulle ütlemata, et Hans Kaspar norskab, kui ta selili magab, ja ta magab enamasti ikka selili."

„Siis ärata ta üles!"

„Rumal laps, — sellepärast teist üles äratama! Mine aga sängi ja tõmba vaip üle pea!"

„Kas sina siis magada saad?"

„Eks ma ikka saa — mis nüüd minust! — Poe aga sängi, Jens, ja jää ilusti tuttu!"

Ta tõmbas ukse kinni, ei keeranud aga lukku, ja Jens ronis voodisse tagasi. —

Hans Kaspar norskas edasi.

Ta norskas esimesel ööl, norskas teisel ja kolmandal ööl, ta norskas igal ööl, kui ta selili magas, ja ta magas enamasti ikka selili.

JENS, MITU ISA SUL ON?

Jensine Nielsen pidi igapäevase majatalituse kõrval nobedalt kodust tubakatööd tegema, kui ta kulude ja tulude otsad ilusti kokku tahtis vedada. Oma töökoja seadis ta väiksema kambri akna alla sisse, ja siia lipsas ta igaks pilguks, mis tal keetmisest ja küürimisest järele jäi. Ta hakkas Jensilegi sigaritreimist kätte harjutama, et temast aegamööda abi saada.

Hans Kaspar Jebbesen maksis küll kaunis head kostiraha, kuusteistkümmend haljast krooni nädalas, aga kui neiu Nielsen oleks teadnud, missugune isu ja janu sel

kostilapsel on, ta oleks esimest nädalaraha ette saades summa suuruse üle pisut vähem rõõmustanud.

Taanlane sööb üldse palju, aga onu Jebbesen vitsutas iseäranis mehiselt. Taanlane sööb üldse hästi, aga Hans Kaspar oli iseäranis maias. Taevataat tegi inimese mullast, aga taanlase tegi ta suhkrust. Ja Hans Kaspar Jebbeseni oli ta iseäranis magusast suhkrust teinud, sõtkumisel alkoholi käekasteks tarvitades. Kui magusad peavad veel taani Eevad olema! olen ma sagedasti mõelnud, sest need on suhkrust ja rõõsast koorest tehtud.

Taanlane, kellel süüa on, sööb vähemalt viis korda päevas, ja mida ta sööb, sellest on neli viiendikku suhkurdatud. Magusad on ta leemed ja magusad ta pudrud, magus ta liha, magus ta kala, magus ta salat — kõik magus isegi hapukurgini ja soolatud heeringani! Ja mida puhas suhkur ei magusta, seda magustavad magusad marjad ja puuviljad — sa leiad neid niihästi leeme ja pudru seest kui küpsise ja kastme seest. Lisage nüüd tavalisele taani magususele veel üks kolmandik juurde, ja teie saate Hans Kaspar Jebbeseni toidumaitse. Ning lisage tavalisele taani kõhutäiele ligi pool juurde, ja teie saate Hans Kaspar Jebbeseni kõhutäie.

Vale, et maias mõru ei armasta. Taanlane matsutab suud, kui ta rosinasuppi sööb, ja ta matsutab suud, kui ta akvaviiti, porterit ja baieri õlut joob — õlut pealegi, mis baierlasel vee silmist võtaks. Ka Hans Kaspar matsutas suud, aga alles pärast kolmandat akvaviiti ja teist pudelit baieri õlut, kuid tema ja teiste taanlaste auks olgu öeldud, et nad akvaviidi peale, et selle kangust vähendada, üht pehmemat ning lahjemat õlut joovad, nimega dobbelöl, millele siis baieri märjuke või porter alles järgneb. Teine pruukost, lõunalaud ja õhtusöök ilma nende

jookideta pole Taanis hästi mõeldav; vähemalt ei mäletanud Hans Kaspar nii puudulikult kaetud söögilauas istunud olevat.

Härra Jebbesen oli üks neist joojatest, kellele lõbu ei teinud üksinda juua; et teist joomaealist meesterahvast lauas ei olnud, pidi perenaine tema osaliseks heitma. Nõnda napsitasid ja õlletasid nad iga päev kahekesi, mis kulu muidugi tõstis, mille juures aga midagi parata ei olnud, sest kes võis kostilise laualõbu rikkuda! Väikesele Jensile ei tahtnud see sugugi meeldida, sest ema sai akvaviidist ikka nii võõrad silmad; kuid onu tahtmise vastu ei suutnud ka tema midagi. Õnneks kahanesid alkoholiga söömaajad argipäeval ainult kahe — lõuna- ja õhtusöögi — peale, sest teise pruukosti ja õhtuoote võttis härra Jebbesen sadamasse — ta oli seal ühe väljaveoäri aitade ülevaataja — kotikesega kaasa, kuna varahommikune kohvijoomine — kella kuue ajal — tema ainuke „kibeduseta" einevõtt oli.

Kuid kulus, mis kulus, läbi saadi ometi, ja Nielsenite elu oli, iseäranis kõhutäitelisest küljest, võimsalt paranenud. Terane Jens märkas meeleheaga, kuidas ema õõnsad kahvatud palged priskenesid ja värvi võitsid, ning Jensine rõõm pojakese silmanähtava kosumise ja kasvamise üle polnud mitte väiksem. Ühel pühapäeval, kui ema ehtelisemalt riietatud ja hoolsamalt kammitud oli, tunnistas Jens kaua tema pronksiläikega pead, ta mahedaid ja lahedaid näojooni, millele pikk, teravavõitu nina ja merekarvalised laiad silmad midagi vabalt maalitut, nagu väljamõeldut andsid, ja ta hüüdis, kui ta naeratav pilk ka ema pikast, puusakast kujust oli üle libisenud: „Vaeh, sa hakkad jälle mõrsjaks minema!" Seejuures tähendas Jensi näpp väikese riiuli ülemisel äärel

seisva päevapildi poole, mis ema noore neiuna ühe valgetverd soldati kõrval kujutas, kes parema käega tema piha ümbert kinni hoidis. Ja selle komplimendi, mis ema näost punase lainekese üle ujutas, tegi Jens oma toitjale juba üheksandal kuul peale seda, kui Hans Kaspar neile kostilapseks oli tulnud.

Jens kasvas tol ajal tõesti hoogsalt, ehk küll enam pikuti kui laiuti, ja jõulist kosumist oli ka selgesti märgata, sest ta jaksas juba rahuldavate tagajärgedega kakelda. Teadmatuks jäi, kes selle haisupommi Istedgade rahvakooli viskas, aga ühel päeval — Jens oli parajasti keskmisse klassi saanud — hakati talt irvitades pärima: „Jens, mitu isa sul on?" Hakatust tegid paar suuremat poissi, järgnesid väiksemad Jensenid ja Larsenid ja viimases vahetunnis oli küsijate hulk juba kaunis suur.

Esiotsa ei mõistnud Jens neile midagi vastata. Ema oli ikka ainult ühest isast rääkinud, ja seegi pidi surnud olema, aga võibolla, et nad just säärase vaesuse pärast teda nöökasid. Seepärast kostis ta viimaks trotsliku hooplemisega: „Mul on kolm isa ja neljanda saan veel — kas teist kellelgi rohkem on?"

Väiksemad Larsenid olid löödud, aga üks suur hakkas lõikavalt naerma ja hüüdis:

„Rumal poiss, meil kõigil on üks isa, aga sina ei jõua omi lugedagi — küsi aga kodus ema käest!"

Nüüd naersid kõik Jensi rikkuse üle, välja arvatud Holger Rasmussen. See oli lugu vagusalt pealt kuulanud, aga kui ta sõbra allajäämist märkas, astus ta kähku tegevusse. Lähemal pilgul kadusid kahel suuremal pilkajal jalad alt ja üks prantsatas selili, teine kõhuli ringi keskele. Väiksemad said järgemööda seljataguseid tõukeid, nii et nad upakile maaslamajate otsa pudenesid. See

kõik sündis välgukiirusel, ja kui keerlev kera hoovi peal jälle üksikuteks Larseniteks ja Jenseniteks oli harunenud, polnud enam Jens Nielseni isad päevakorral, vaid vihane kihutusjaht äraneetud „määrkassi" peale, nagu Holgeri sõimunimi koolis oli. Võib olla, et nad ta viimaks kätte oleksid saanud, sest palju koeri on jänese surm, aga helisev koolikell tuli määrkassile appi.

Kuid sellega polnud lugu veel lõppenud. Kui kool väljas oli, tikuti mõlemale sõbrale koduteel naha peale. Nagu karjake kutsikaid klähvis Jensi ümber: „Jens, mitu isa sul on? Jens, mitu isa sul on?" ning Holgerile lendas peale „määrkasside", „hotentottide" ja „gorillade" rohkesti ka muid tõunimesid vastu pead, mis tema loodusliku eduastme veelgi madalamale surusid. Kuna Holger täiesti rahulikuks jäi ja ainult oma välkuvad mulatisilmad varitsedes ringi laskis luusida, värises Jens viha pärast ja viimaks purskasid tal pisarad ripsmete vahelt.

„Kui nad pimedad on, siis pista punuma!" sosistas Holger tema kõrval ja jäi korraga väljakutsuvalt seisma.

Sedamaid olid nad ümber piiratud. Vaevalt sirgusid aga esimesed käed nende järele välja, kui ringi sees tihe tolmupilv tekkis ja nagu tuulispasa keerutusel pealetükkijatele vastu silmi paiskus. Kõik rapsasid käed nägude ette ja järgnes üldine aietamine ning puristamine. Veel paar korda käisid määrkassi pimedust-puistavad käed ta hoolsalt täidetud kuuetaskutesse ja sealt välja, siis tundis Jens end ringi seest välja kistavat, ja tolmupuistaja itsitav hääl ähkis: „Pane putku, — mida sa veel ootad?"

Nad oleksid ülevõimulise vaenlase käest ka tõesti pääsenud, kui Jens mitte nii ennatu poleks olnud. Ta hakkas Holgerile alles siis järele jooksma, kui paar pimedat juba jälle nägijateks olid saanud. Need said ta

varsti kätte, ja nüüd pidi ta võitluse vastu võtma. Seda tegi ta ka päris ootamatu vahvuse ja ägedusega. Hambad ristis, vaht suu ääres, kargas ta tuhmi karjatusega lähema vastase kõrist kinni, mille külge ta üsna tähelepanemisväärt jäljed jättis. Aga vastaseid oli kaks ja teine tal pealegi selja taga. Jalalöömisega üksi ei suutnud ta seda enesest eemal hoida. Varsti püherdas Jens nende vahel maas, ja nüüd joonistasid nad temale näo peale, mida tema teisele neist kõri külge oli joonistanud. Küll tõttas Holger talle appi, aga ka vastastele tuli abi, sest veel mõned sõimajad olid silmad vaheajal tuhatolmust puhtaks saanud. Nüüd algas perekal uulitsanurgal palav pealahing, mis viimaks möödaminejate vaheletuleku läbi lõpule jõudis.

Kriimustatud põskedega, Holgeril silm sinine, Jensil nina verine, läksid mõlemad sõbrad sõjast koju.

Jens ei vastanud ema pärimiste peale tükil ajal sõnagi. Nägu tume, huuled kokku pigistatud, nina paatunud verest must, vahtis ta, selg pärija poole, aknast välja ja sõi vahete-vahel mõne rinnast hoovava luksatuse ära. Näis, nagu ei kuulekski ta ema hädaldusi haleda vaate üle, mida poja ihuline ja ihukatteline välimus talle pakkusid. Korraga pöördus Jens ümber ja küsis järsult:

„Ma tahan teada saada, mitu isa mul on!"

Ema jäi vahtima: „Mitu isa — — mis jutt see on?"

„Üsna õige jutt! Minu käest küsitakse, mitu isa mul on, ja ma ei tea vastata."

Jensine Nielsen tõstis käe nagu nõu otsides suu juurde. „Kas sina, suur poiss, siis veel ei tea, et igal inimesel üks isa on!"

„Aga nad ütlevad, mul olla neid lugemata palju!"

„Kes ütlevad?"

„Teised koolis."

Ema silmad muutusid nõelteks, ta hääl noaks, kui ta hüüdis: „Missugused teised? Missugused lurjused need on?"

Jens luges mitu nime üles.

„Ja needsamad peksid sind?"

„Mind ja Holgerit."

„Mispärast Holgerit?"

„Noh, Holger oli minu poolt."

„Holger ei narrinud sind mitte?"

„Jumal hoidku!" tõrjus Jens käega. „Nad sõimavad teda ju määrkassiks."

„Meie uulitsa poistest oli siis Kai Möller nende hulgas?"

„Ja Ralf Adamsen."

Neiu Nielsen hakkas paiga peal ringi tammuma, kuna ta rusikasse tõmmatud käed värisesid.

„No-jah — kuidas siis!" vadistas ta endamisi. „Elab ju üks kõrval, teine vastas, ja mõlema emad kuulsad krapid! — Mis nad minust tahavad, — Miks nad mind närivad, miks nad mind tallavad? — Kas mina olen neisse puutunud — pidagu enestel kas või seitsesada seitsekümmend seitse korraga — —"

Nagu hämarikus äkitselt üleshelkiv säde lendas poisikese üheksa-aastasest peast läbi. Ta keeras kannapealt ringi ja ütles:

„Ema, nad peavad vist sinu mehi minu isadeks!"

Jensine Nielsen ei märganud muud teha, kui sülitas kolm korda turtsuva kassi kombel. „Uulitsakoerad niisugused! — Uulitsa —" ta huuled ühinesid imelikult kuhja ja terve suu hakkas musima. Mõlemad käed pani ta Jensile pähe.

Aga poisike vabastas enese nende käte alt. Tema põuest kees korraga nagu allikas üles.

„Ja minu isa — seleta mulle, ema, — seleta mulle ometi kord —"

„Sinu isa oli aus mees!" karjatas Jensine. „Ütle neile, et sinu isa aus mees oli — ausam kui nende omad kõik kokku!"

„Well," tähendas Jens ja lükkas energilise käetõstega juuksed tagasi. „Aga kust see tuleb, et sind neiuks hüütakse ja mitte emandaks? Ainult Holgeri ema ja härra Ballerup ütlevad sulle emand Nielsen, teised mitte. Kas sina minu isa naine ei olnud, nagu proua Ballerup härra Ballerupi naine on?"

Jens mäletas tumedalt, et ta seda küsimust emale mitte esimest korda ette ei pannud. Aga ta oli varem ilma rahuldava vastuseta jäänud ja sellega imelikul viisil leppinud. Kuid nüüd janunes ta — see tundmus pakitses tal rinnas — selguse järele. Ema valus nägu, talle silma kippuvad pisaradki ei suutnud seda tunnet enam talitseda ega takistada. Mis oli see tume miski, mis lahutades ema ja tema enese ning teiste inimeste vahel seisis ja ajuti otse vaenu ja vihana nähtavale tuli?

Jensine Nielsen oli korraga pehmeks läinud. Pead vajuda lastes ja kätt poja õlale pannes tahtis ta kostma hakata, aga siis helises uksekell ja teatas Hans Kaspari lõunaletulekut.

„Meie kõneleme pärast, Jens," ütles ta kähku ja nähtava kergendusega, kuna ta elavalt liikvele sattus. „Pese silmad ära ja puhasta oma riideid, siis tule sööma! — Sinu kiskumisest räägin Hans Kasparile ise."

Ta kadus, jalust peani virk perenaine, kiiresti eestuppa, vaheust enda järel kinni tõmmates.

Pärast sööki, kui Jebbesen jälle ametisse oli läinud, ei jätnud neiu Nielsen pojale antud sõna välja lunastamata. Ta oli nüüd, kus ta Hans Kaspariga ohtrasti söögialust oli võtnud — ohtramini vahest kui muidu —, tragis ja peaaegu rõõmsas tujus. Pea püsti, isevärki ujuv siretus silmades, suu ümber iseteadlik-kannatajalik võru sammus ta esiti veel talitades ühest kambrist teise, võttis siis äkitselt riiulilt päevapildi, mis Jensile toona asja oli andnud ema pruudipõlve meelde tuletada, ja kutsus poja enda juurde, kuna ta oma tubakalaua äärde paljutõotaval näo- ja kehaolekul maha istus. Selles kõiges märkas Jens midagi, mis ema lihtsale loomusele muidu võõras oli, niisama võõras, nagu see edvistav ja kudrutav ehakus, mis tema peale tuli, kui ta meesterahvastega lobises ja vallatas.

„Sa tunned ju oma armast isa, Jens," algas ta hellal ja pisut pühalikul toonil, „sa oled teda iga päev siin pildi peal näinud, ja ma olen sulle tema surmast rääkinud. Vaata teda nüüd veel teraselt" — ta tõmbas poisi kaenlaga oma põlve vastu ja hoidis pildi talle nina alla — „ning pea ikka ja alati meeles: sinu isa oli aus mees, kelle pärast sinul ühegi inimese ees põhjust häbeneda ei ole, kõige vähem nende tattninade ees, kes sinu kallal täna haukusid. Sinu isa oli oma vanematele hea poeg ja minule — minule — —" liigutus takistas Jensine kõnet — „minule oli ta truu ja ustav peigmees.

Kui surm teda minu kõrvalt mitte ära poleks võtnud — ära poleks röövinud," parandas ta ennast, „siis oleks sinul, mu poeg, nüüd kuldne isa ja minul oleks mees, kes meid toidaks. — Vaata teda, laps; sa oled tema nägu, ainult nina on sul minult ja juuksed valkjamad, ja näo peal oli tal natuke tedretähti, mida sul mitte ei ole."

Kõneleja vaibus väheseks ajaks ise pildi vaatlemisse, vajutas ta siis huulte vastu ja ohkas väljakostva raskusega. Seejuures käis Jensile nii tuntav õlle ja akvaviidi segalehk ninasse, et ta näo kõrvale pööras. Muidu jäi ta ootavalt ema põlvede ette paigale.

Käsi pronksist raami sees seisva päevapildi ümber risti pannes jutustas neiu Nielsen oma õnnetut mõrsjalugu edasi. Ta tegi seda, ehk ta muidu küll kõnekate eitede kilda ei kuulunud ning lugu iseenesest lihtne ja lühike oli, nii laialiselt ning põhjalikult, nagu kuulataks teda täiskasvanud inimene; ühelt kõrvaliselt asjalt sattus ta teisele, niiet vahel alles lapse küsimused ta tuuma juurde tagasi juhatasid.

Nad olid teineteist noorelt leidnud ja oma ühendust sedamaid kihlusega kinnitanud, nagu see talupoeglikus Taanis, kus perekondlik meel nii välja arenenud on, ka alamat liiki linnalistele kombeks külge on jäänud. Seitsmeteistkümne-aastasel toatüdrukul ja üheksateistkümne-aastasel käsitöölisel algas pikk pruudi- ja peiupõli, sest mõlemad olid verivaesed ning Rasmus Jens Hansenil seisis väeteenistus ees. Jõukad pääsesid sellest rahaga, sest nad võisid endile mõnesaja krooni eest asemiku osta, vähemalt viimasegi aasta tarvis, milleks heal juhul juba saja krooni eest mees leidus, aga ka see summa puudus pruutpaaril ja laenukatsed läksid luhta. Kui Rasmus Jens kasarmu kahe aasta pärast selja taha tohtis jätta — ta oli pealinnas teeninud, kus ka tema mõrsja järjest elas — ja jälle palgatöö järele ringi hakkas vaatama, valitses parajasti suur tööstuskriis, mis teda kuude kaupa sundis püha pidama või halvasti makstavat juhuslikku tööd tegema. Ja kui ta viimaks paremail tingimus-

tel õpitud ameti peale sai — ta oli viiliraiuja — ning esimesed viiskümmend krooni eelseisva abielu tarvis hoiule oli andnud, astus uus vaenlane talle tee peale ette, vaenlane, keda ta endaga vist juba kaua teadmatult kaasas oli kandnud ja kes pruutpaari ihked ja lootused ühes peiuga mätta alla mattis. Rasmus Jens Hansen läks tiisikushaigena linnahospidalisse, kust must vanker ta poole aasta pärast jäädavasse puhkepaika vedas. Paar kuud varem oli ta pruut väikese Jensiga maha saanud ja senisest kindlast leivast ilma jäänud, et pärast peiu surma kui lapsega tüdruk seda mustemale tulevikule vastu vaadata.

„Meie kumbki ei suutnud surma karta," nuuksus jutustaja, kelle silmad kurb mälestus voolama oli pannud, „ja ka tohtrid ei lausunud sellest sõnagi, muidu oleksime endid haigemajas paari lasknud panna, ja mina kui ka sina, Jens, oleksime nüüd isa liignime kandnud ja mind oleks emandaks kutsutud nagu teisigi emasid. Kui mina selle peale mõtlema hakkasin, siis oli juba hilja, sest sinu vaene isa, keda viimastel päevadel äge palavik raputas, ei tulnud enne surma enam meelemõistusele. — — Nõnda karistas mind jumal selle eest, et — noh, et sina mulle varem tulid, kui õigus oli, enne kui ma sinu isaga laulatatud olin."

„Varem tulin —? Kas see siis minu süü ei olnud?" küsis Jens.

„Ei, see oli minu ja sinu isa süü, mida jumal meile andeks annab. — Aga —" neiu Nielsen pööras oma üleni märja näo töölaua poole — „sellest ei saa sina veel mitte aru, pead enne vanemaks kasvama."

„Miks ma aru ei saa, kui sa seletaksid."

„Anna mulle nüüd rahu, laps, ma tahan tööd teha! Ja sina võta raamat kätte ja hakka õppima."

Jens nihkus temast küll eemale, pööras aga, pilk täis küsimist ja kahtlemist, varsti jälle pead ja jäi seisatama.

„Aga kui nemad nüüd kõiki neid minu isadeks peavad, kes sinu juures — —"

Jälle kord nõelas nagu uss Jensine Nielsenit, ja arupidamatult kärgatas ta vahele: „Siis ütle neile häbematutele sunnikutele: kui nende isad ei elaks ja neid ei toidaks, siis käiks nende emade juures kümme korda rohkem — — Ei," võttis ta järsku tagasi, „ütle neile, karju neile näkku: Teie valetate! Kõik, mis teile on räägitud, on vale —"

„Aga ei ole ju —"

„Ütle, nagu mina sind käsin! — Ja kui nad vait ei jää ja sinusse veel puutuvad, siis teadku nad, et mina rektori juurde lähen ja nende peale kaeban!"

Jensi näol mängisid imelikud varjud. Ta kõhkles ja kõhmitses ema pika laua otsas, ta liikuv suu otsis ja püüdis nagu midagi kättesaamatut.

„Hans Kaspar —" algas ta.

„Mis sul Hans Kaspariga tegemist on?"

„Nüüd magab Hans Kaspar sinu juures!"

„Kes sulle seda ütles?"

„Ma ise tean — ma nägin kord —"

Ema kohendas ennast nii, et tool naksatas, siis vajutas ta pea sügavalt töö peale ja ei kostnud kohe.

„Sa mäletad ometi, Jens," sõnas ta viimaks hoopis muudetud häälega, madalalt, pehmelt, meelitavalt, „mis ma sulle ütlesin, kui onu Jebbesen meie juurde elama tuli? Ma ütlesin sulle salaja: kui meie tema vastu head oleme ja tal meie juures meeldib, siis võib olla, et temast minule mees ja sinule isa saab —"

„Teine isa?"

„Võõrasisa muidugi. Inimeselapsel on küll üks isa, üks päris-isa, aga kui lesk ema teist korda mehele läheb, siis on see mees tema lapse võõrasisa. — Niipea nüüd, kui Hans Kaspar minu laulatatud mees ja sinu võõrasisa oleks, ei tohiks enam keegi sulle ega mulle halbu sõnu öelda ega meid pilgata."

„Miks siis Hans Kaspar veel mitte — ?"

„Seda ma ei tea. Ta on aeglane inimene." Ema pale pilvitas kergelt, ta suu ümber ja kulmude vahel tekkisid kriipsukesed. „Ta tahab vist veel vaadata ja aru pidada ja meid tundma õppida. Meie aga peame tema vastu head olema, veel paremad kui siiamaani, ja mina ei või keelata, kui ta vahel minu sängi tuleb."

„Õiguse pärast ei tohiks ta tulla?"

„Enne laulatust mitte."

Poisikese pilgud olid nagu verd imevad insektid ema näo küljes kinni, ta hiljukesi liikuvad ninasõõrmed tuletasid nuuskivat koerakest meelde.

„Kas käis ka minu päris-isa sinu juures magamas?"

Jensi ema oleks ei'ga kostnud, kui ta taanlane poleks olnud. Ta poleks ennast ülepea mitte libedale ahvatleda lasknud, vähemalt aga oleks ta kõik, mis tema enese ja ta kalli surnu peale lapse silmas ilma sundiva vajaduseta varju võis heita, vaga luiskamisega kinni katnud, kui ta mitte lapselik-õiglane ja lapselik-ennatu taani naisterahvas poleks olnud, külapiimaga imetatud inimeselaps, kellele, hoolimata kõigest kõlbelisest kõlvatusest, mis ta läbi oli elanud, teatav naiivne tõearmastus ja tätsakas-julge otsekohesus põlise pärandina verre on jäänud. Nõnda vastas ta lihtsalt ja ettevaatamatult:

„Jah, ta käis. Seep see meie patt oligi."

„Ja sellepärast tulin mina sulle varem, kui õigus oli?"

„Sa poleks üldse pidanud tulema, sest et su toitja ära suri," ruttas Jensine asja ära sasima, ning otsusliku hüüdega: „Nüüd aga mõlemad ametisse!" lõpetas ta jutu.—

See oli tund, millest peale väikese Jens Nielseni hingeline põdemine algas, põdemine, millest emal aimugi ei olnud, sest et tal teadmine puudus, kui suur ja kui õrn au- ja uhkusetunne vaimselt erksal lapsel on. Jensi kannatamine algas nii halvava võimuga, et sel pärastlõunal õppimisest ja sel ööl magamisest juttugi ei võinud olla. Ta puges vara sängi, sest et ta ema ja Jebbeseni läheduses, nende naervaid ja lobisevaid nägusid nähes, piina tundis, ja kui ta pimedasse tuppa, üle pea tõmmatud vaiba alla, ikka veel nende hääli kuulis, hoidis ta käed kõrvade ees ja ägas nagu haige.

Mis ta seni teadnud, oli sume koidik, mis ta nüüd teadis, oli hele päevavalgus. Ja selle valguse sisse vahtides tundis ta kandvat pinda oma jalgade alt kaduvat, iga pidet, iga tuge oma käte vahelt ära libisevat. Ema oli talle armas, ema oli talle kallis; midagi armsamat ja kallimat kui ema ei tundnud ta ega mõistnud seda endale ette kujutada. Nii armas ja nii kallis olend pidi siis ka teiste silmas heas hinnas seisma — see oli Jensi loomusunniline eeldus, tema enesestmõistetav oletus. Aga see ema oli inimene, keda halvaks peeti, põlati, sest et ta elu elas, missugust teised naisterahvad mitte ei elanud, elu, mis keelatud ja hukkamõistetud oli, mida naerda ja pilgata tohiti. Ja seda täie õigusega, sest ema tunnistas enese täiel määral süüdlaseks.

Midagi vabandatavat, kergendatavat ei jäänud tema süüst enam järele. Jens teadis nüüd, et tema säherdust elu mitte ainult sestsaadik ei elanud, kui tal laps toita oli, vaid ta oli seda ka ilma sundiva põhjuseta elanud, siis,

kui last veel toita ei olnud, siis, kui ta täiesti mureta põlve maitses. Ta oli seda elu elanud, teades, et see keelatud, põlatud, hukkamõistetud on, — vabatahtlikult, hoolimatult. See oli moment, mis Jensi hingesse otsuse põletas: Ka sina ei saa teisiti, kui pead seda patust olendit hukka mõistma ja põlgama! Midagi ei ole ta küljes, mida sa kiita, austada saaksid, mille peale sa uhke olla võiksid! Ja tema pärast seisad sa ka ise teiste põlguse ning pilke all — süütult, aga paratamatult. Sa ei tohi inimeste ees silmi üles tõsta, sa pead oma emast häbi tundma; sul pole midagi vastata, kui nad sind koolis nokivad ja narrivad, — sa pead hambad kokku pitsitama ja rusikad taskusse pistma.

Selle otsusega, selle möödapääsematu tunnetusega aga süütas Jens oma südames tulukese põlema, mis temale äraräägimata valu sünnitas, sest see leek hävitas tema senise emamõiste ära, terve püha illusiooni, milles see mõiste sisunes. Kadunud oli kõik magusus, kallidus, saladuslik aukõrgus, mis emanimega ühendatud on, nagu hing ihuga. Ja see põletusvalu oli seda suurem, et Jens öelda ei võinud: mul ei ole selle inimesega enam midagi tegemist, ma löön temast lahti. Keset õgivat valu tundis ta ometi selgesti: nii lähedal kui see inimene ei seisa sul keegi teine maailmas; sa armastad teda kõigest hoolimata, sa armastad teda, kui sa teda ka põlgad!

Aga ka isamõiste kõrbes tal selle tule sees ära. See oli temas iseenesest nõrk olnud, põhjenes ainult umbkaudsel, udusel kujutlusel, milleks ema kiidusõnad selle mehe kohta ja noore soldati lahke, mõnus nägu päevapildil talle aineid olid andnud, juurde lisatud veel midagi sellest seletamata soojusest, mida ema isik talle vastu hingas. Nüüd aga teadis ta, et see isanimeline mees ema juu-

res sedasama osa oli etendanud, mida kõik need teised etendasid, keda ta öösiti eneste korteris oli näinud, osa, mida praegu Hans Kaspar Jebbesen etendas, see ilge mees, kelle kohta Jens sellepärast, et Jebbesen tema kodakondne oli, mitte vähem instinktiivset vastikust ei tundnud kui endiste võhivõõraste öörahurikkujate vastu. Ka tema tundmatu isa oli tema ema juures keelatud kombel magamas käinud! Küll mõistis poisike peasüü selle eest emale, sest ta polnud kuulnud, et meesterahvastele säärast tegu häbiks pannakse, ja alles ema ennistine tähendus „m e i e patust" andis talle märku, et see ka mehe peale süüvarju heidab. Kuid mitte nii väga see teadmine ei rüvetanud isa-paleust ta hinges kui palju enam sarnasus, mida ta isale nende teiste meestega andis, kelle vastikud varjud ta mälus mõlkusid; sisemisel sunnil seadis ta noore soldati nüüdse ja kõigi endiste Jebbesenidega kõrvuti, ja tema armas kui ka kahvatu kuju kõdunes lapse leinava pilgu ees viinaauru ja irvitava, jõllitava, norskava tooruse sisse ära. Emaga kaotas Jens ka isa — ta ahastus oli täielik.

Kui õrn lapsehinges juurduv õiguse- ja puhtusetunne on, selgub sellest, et Jens suguelulise mõistatuse enese kohta veel hoopis tumeduses oli.

Üks toona uulitsal kuuldud tähendus möödamineva raskejalgse naise kohta oli küll kuremuinasloo ta peast välja puhunud — ta teadis, et laps ema ihust ilmale tuleb. Aga et mehe ja naise koosmagamine lapse sünnitamisega kuidagi ühenduses seisab, seda ei teadnud ta mitte, selle sündmuse algatajaks arvas ta jumalikku loojat. Jens mõistis seda koosmagamist, mille isesugune, iseäranis häbistavaks peetud laad talle seega võõras oli, ainult kui jumala määratud puhta, viisaka, korraliku elukombe vastu

käivat tegu hukka. Ja tema hukkamõistmine oli seda tüsedam, seda kategoorilisem, et ema ja ema kaassüüdlased säherduse kõigi teiste inimeste poolt siduvaks peetud jumaliku kombemääruse vastu nii julgelt, nii kerge südamega, naerdes ja naljatades patustasid. Kumises ju ema edev-alp siristamine ja tema öiste külaliste lõbutsev jorutamine Jensil sellesama selgusega kõrvus, nagu ta mälestava silma ees nende koerustav kraaplemine ning kaelustamine seisis. Ja kuna ta praegu, vaiba all pimedas, oma suure valuga võitles, hakkasid nad temast ükshaaval mööda rändama — kõik need pildid ja pildikesed ema pikast häbist, mis talle aastate jooksul kuidagi erakorralistena mälusse olid kogunenud — mõlemast joobnud poisist peale, kes kordamisi terve öö ema sängi olid teotanud, kuni võõra mehe ees keset tuba ihualasti alpiva emani, kelle õhetav nägu nii unustamata jultunud naeru oli muianud.

Jensi hambad plagisesid, ta liikmed lõdisesid palaviku külma raputusel. Pöidlad pistis ta kõrvadesse, et mitte kuulda, teised sõrmed vajutas silmade peale, et mitte näha, aga ta kuulis ja nägi edasi, ja mida ägedamini ta oma meelte vastu võitles, seda teravamaks, seda armutumaks nad läksid. Minevikust tõukasid nad ta olevikku. Laisa Jebbeseni matsakas kogu poolammuli õgijasuuga kerkis ta nägemispiiri. Miks ei norsanud Hans Kaspar? Kui ta ei norsanud, siis ta ei maganud, ja kui ta ei maganud, siis oli ta ehk ema voodis? Jens kuulatas. Ei midagi. Ei norskamist, ei valjemat jutupominat ühest voodist teise, ei ühe sõna ega teise naeru. Magas Jebbesen täna ehk küljeli? Kuid ei — Jensi kikkis kuulatav kõrv hakkas tasast nohinat ja sahinat, nagu seina seest imbivat sosinat kinni püüdma. See moondas talle ühe varase pühapäeva-

hommiku meelde, mil ta, ukse vahelt vaadates — uks oli arvatavasti kogemata lukustamata jäänud —, ema ja tema kostilise varjatud vahekorra kohta selgusele oli jõudnud. See on: silmaga nähtavale selgusele, kuna ta seda vahekorda juba ammugi aimas, peaaegu teadis, sest kuidas muidu võis ema talle, kui Jebbesen esimesel ööl norskas, öelda: „Ma unustasin sulle ütlemata, et Hans Kaspar norskab, kui ta selili magab"? — Jensi halastamatud kõrvad hingasid seda sahinat himukalt sisse, ja nagu narkotiseeriv mürk nirises ta erkudest läbi — peast jalavarvasteni. Ta kuulas, kuni ta piina enam välja ei suutnud kannatada, kuni äkiline, räpakas vihahoog ta sängist välja viskas. Väljasirutatud rusikatega teed otsides pääs ta vaheukse kallale, teadmata, mis otstarbeks. Uks oli lukkus. — Koputada. Lahtitegemist nõuda? Neid lahku kihutada? — Juba kähvasid ta rusikad ukse vastu põrutamiseks üles, aga äkitselt torkas talle ta võimetus kahe nii tugeva vastase kohta meelde; ühtlasi torkas talle meelde, mida ema sellest mehest endale ja oma lapsele lootis. Pidi ju sellest mehest see saama, kes neid mõlemaid häbi ja põlguse alt päästab, kes ema patuse mineviku oma nimega kinni katab ja Jensine Nielsenile puhta tuleviku kingib. Tohtis ta seda heategijat, seda lunastajat pahandada, teda enese vaenlaseks teha?... Jensi rusikad vajusid maha, ta põlved nõtkusid — oma meeleheitlikus kitsikuses ei mõistnud ta muud teha kui palvetades kinnise ukse ette põlvili lasta. Ta tõstis ristis käed öise pimeduse sisse üles ja sosistas üksisõnu: „Jeesuke, aita! Jeesuke, aita!" Ja siis kerkis talle issameie keelele, palve, mille päheõppimise kallal ta nii palju vaeva oli näinud, ja ta kuumalt sosistav suu saatis ka selle sisu mustava ning vaikiva kambrilae poole — algusest lõpuni ilma

veata, ilma takistuseta, vist küll esimest korda nii ladusalt.

Siis ronis ta sängi tagasi, põsed märjad ja soojad valatud palvepisaraist.

Sel silmapilgul — oh imet! hakkas Hans Kaspar norskama.

Võimsalt — vägevalt — majesteetlikult.

See oli esimene öö, kus väike Jens Nielsen sellest hirmsast, ihu ja hinge nüsivast saagimisest jälki, õudset piina ei tundnud. Ei, täna oli see temale rahustav ja trööstiv muusika, mis talle kuulutas, et taevane isa tema palve armulikult kuulda oli võtnud.

INIMESEL PEAB LAHEDUST OLEMA!

Teades, et tal midagi enam vastata ei ole, vale vastu loomusunnilist vaenu tundes ja oma lootust puhastava ning lepitava tuleviku peale pannes laskis Jens Nielsen pilkajate torkimised ja õrritamised koolis oma kitsast, aga visa selga mööda stoilise rahuga maha veereda. Ta ei soovinud, et ema kooliülemuse juurde kaebama läheb; sest kuidas tahtis Jensine Nielsen seal põhjendada, et temale ja ta lapsele ülekohut tehakse? Seepärast jättis Jens kodus ka kurtmata, et tagakiusamine edasi kestis ja äranäritud kont: „Jens, mitu isa sul on?" nädalate ja kuude kaupa ikka edasi suust suhu käis. Ainult vahel, kui haukujad talle käsitsi külge tikkusid, kargas ta piinatud süda sappi täis, ja siis reageeris ta mõne meeleheitliku vastuhoobiga, mis vastastele nii ootamata tulid ja enamasti ka nii valusad olid, et nad ta mõneks ajaks rahule

jätsid. Kord katkus ta ühel pilkajal hea tuti juukseid peast, nii et verine ase maha jäi, teisele andis ta põlvega vastu kõhtu, nii et vaene pealetikkuja poolhingetult maha siputama jäi, ja Kai Mölleril, oma õelamal vaenlasel, hammustas ta kõrvalesta küljest tüki ära. Jensi käsi oleks säärastel kordadel vahel halvasti käinud, kui mitte Holger Rasmussen, nagu kunagi, temale abiks poleks heitnud — see haruldane poiss, kelle sõprus seda ustavam oli, et see ühisest saatusest tekkinud ühistundel põhjenes, sest oma tõmmu vere pärast oli ka temal koolivendade lapseliku irvitamis- ja nöökamishimu all kannatada. Kuid taanlaste kaastundlikule, heasüdamlikule, õiglasele iseloomule sünniks ülekohut, kui tähendamata jääks, et mõlemad sõbrad endi solidaarses kaitsemises pooltki üksi ei seisnud, nagu haukujate ja hammustajate arv ka ainult pisukese osa nende kaasõpilaste kogust moodustas. Kuna Holgerile, kes oma naljajantidega ja kehaliste osavustega imponeerida oskas, juba ammugi teatav erakond oli sigi-nenud, kes määrkassitajatele sagedastigi kardetavaks sai, hakkas ka Jens Nielsen varsti teokaid ja toekaid poolehoidjaid võitma, koolivendi, kellele lihtsalt liiaks läks, et vagusat, kasinajõulist poissi, kes kellegi peale ei tikkunud, vaid kõigile isesuguse ara, aga truusüdamliku lahkusega vastu astus, rumala sõnakõlksuga kadaliputati. Mõlema poolehoidjaskonnas ei puudunud ka mitte ärksamad vaimud, kelle õiglusetundelisest lapsehingest selge tunne üles kees: mida võib Holger parata, et tema esiisa must oli, mida Jens, et tema ema must on?

Nende kaitsjate mõjul leidsid tagakiusatud aegamööda kaunikesti rahu. Semestrist semestrisse kahanes teotajate kildkond, nende pisted muutusid haruldasemaks ning tagasihoidlikumaks, ja paari aasta pärast oli neid, kes vahel

Jensi isade järele pärisid, ainult veel paar Danebrogi uulitsa riiukukke, kes Holgeri ning Jensi sõprade käest saadud karistusi ära ei suutnud unustada. Viimases kooliklassis, suuremate kaasõpilaste keskel, pidi Jens Nielsen juba ise kuidagi asja andma, enne kui kellegi ärritatud suust tema südamehaava poole sihtiv sõna kukkus, kuna Holger Rasmussen, kes pilke all oma kerge, rõõmsa iseloomu tõttu üldse vähem kannatas, kavala taktikaga enda viimaseile ning visamaile hammustajaile suukorvid pähe pani.

Ta hakkas oma tõmmu nahaga nende ees kiitlema ja uhkustama, seda kangelaselaadi mehisuse märgiks ja iluks tunnistades, ning see ei võinud noorte romantikute kohta, kelle pead maa- ja mereröövlitest, indiaanlastest ja sulukahvritest kihisesid, ilma sügava mõjuta jääda. Väga võimalik, et nad põlatud määrkassi peale ta musta esiisa pärast nüüd kadedad olid.

Võidetud rahu aga oli Jens Nielsenile paraku ainult väline. Tema haige hing tõendas talle: Mida nad sulle enam suu sisse ei ütle, seda ütlevad nad tagaselja, ja mida nad ütlemata jätavad, seda nad vähemalt mõtlevad. See aga tähendas tema kannatamise sisemist edasikestmist. Põdur umbusaldus täitis teda kõigi, ka osavõtmatult eemalseisjate vastu. See sundis teda varitsema, salaja kuulatama ja kõiksuguseid haiglasi keerduurimisi ette võtma, et teada saada, mis temast ja ta õnnetusest arvati. Et see, mida tal korda läheks välja nuhkida, talle ainult kasvatatud piina võis tuua, ilma piina põhjusest midagi ära võtmata, — see teadvus ei hoidnud teda tagasi, sest enesepiinamine on hingeliselt põdejaile omane, jah, sagedasti nende tegude sihilik otstarve. Koolist kandis Jens oma nuuskimise koju, laiendas selle kõigi majas elavate

ja hoovis liikuvate inimeste peale kuni üle uulitsa ulatuva naabruseni. Ta kõrv ja silm heitsid alatasa õnge välja, et nende isikute suust ja näost nende tundmusi Jensine Nielseni ja tema poja kohta kinni püüda, ja selle õnge eest ei pääsenud naljalt ükski viiksatus, ükski mokamuiutus, mis vähegi sinnapoole sihtis. Seesuguse kuulatamisega õppis Jens rohkem kuulma, kui kuulda oli, seesuguse vahtimisega rohkem nägema, kui näha oli; ta õppis kõrva ja silma kaudu õhus lendlevaid kiukesi sisse hingama, mis ta aju mõisteliseks ja mõtteliseks lõngaks heietas, — ta õppis imepeenelt kombineerima, imeteravalt järeldama. Varsti teadis ta kõik. Ja nüüd tundis ta ema ja enda peal lasuvat ühiskondlikku vannet peaaegu ihuliselt, intensiivsusega, milleks ainult lapsehing võimeline on.

Sestsaadik kui ta viimasel ajal suguelu kohta selgusele oli jõudnud — ka selle selguse oli ta kiudude kaupa õhust omandanud, ilma kellegi poole otsese pärimisega pöördumata —, sestsaadik kui ta teadis, missugune sügavam peidetud tähendus mehe ja naise koosmagamisel ja armukaelustustel on, võitis ema süü ta silmis veel palju tumedama värvi, sai tema mõttes kõrvalmaigu, mille võõrast läilust ta enesele põhjendada ei mõistnud. See läilus oli, sest et Jens ise sugulisele küpsusele alles edenemata oli, ainult midagi aimatavat, midagi salajast tõusvat, aga sellepärast mitte nõrgem kui mõni põhjuslikult mõistetav tunne. Jensi põue täitis, kui ta ema endise ja praeguse ööelu peale mõtles, rutjuva häbiga ühendatud mõistatuslik hirm — hirm millegi reenava ja rüvetava ees, millegi ees, mida silm iganes näha ei tahaks. Õhtuti voodisse heites püüdis ta seda läilusetunnet, seda pakitsevat häbihirmu, mis talle mõttega, et Hans Kaspar ka täna jälle

ema sängi võiks minna, peale tikkus, enesest ära tõrjuda, aga see ei läinud tal korda. Ta võitles oma räpase vaenlasega, kuni armuheitlik uni ta meeled uimastas. Aga kui päeval kellegi majalise pilk ta näole langes, hoovas see nagu sisemine pump talle hirmsa eluka kohe jälle kurku, veri tikkus talle pähe ja silmad lõid kirjuks. Ta häbenes emaga üle õue minna, temaga tuttavais uulitsais kõndida; ta lõi pilgu kortsus kulmul maha, kui ema teda aknast hüüdis või temale teiste nähes emalikult vastu naeratas. Sedasama piitsutavat häbi tundis ta ka ema ja Jebbeseni avaliku seltsimise üle: kui ta neid koos nägi välja minevat, kui nad talle kahekesi juhtusid väljas vastu tulema. Maa alla oleks ta vajunud säärasel puhul, mõte pakku joosta tikkus talle vägisi peale.

Suguline saladus oleks Jensile pärast seda, kui ema talle oma pruudipõlvise patu oli üles tunnistanud, vist juba peatselt ilmsiks saanud, kui teda ta järelemõtlemises kogutud kuulduste üle üks tume punkt poleks eksitanud. On mehe ja naise öise läbikäimise tagajärjeks lapsuke — miks pole minu emal rohkem lapsi kui üksnes mina? pidi ta eneselt küsima. See küsimus, millele ta vastust ei leidnud, pidas teda kauemat aega kahevahel, kuni üks tähendus Hans Kaspari suust sõlme lahti päästis. See naljakooreline, aga tõetuumaline tähendus oli Jensile ka veel muus mõttes tähtis. See ilmutas talle esiteks, et Jensine Nielsen ka Jebbeseni, oma kaassüüdlase silmis kõlbeliselt madalas väärtuses seisis, ning teiseks, et sel mehel nähtavasti mõtetki ei olnud neid päästelootusi, mis ema ja poeg tema peale panid, täide viia.

Kuis olid nad mõlemad, ema ja Jens, aastast aastasse selle eesmärgi poole tüürinud! Kuis oli ema teda orjanud ja ümmardanud, hellitanud ja meelitanud, tema häid ja

halbu tujusid täita püüdnud! Ja kuis oli Jens kõige eest hoidunud, mis teda võis pahandada, mis tema rahu ja lahedust nende juures elades oleks puudutanud! Kõige hoolsama majatalituse kõrval, millest taanilik-piinlik puhtusepidamine üksi juba tähtsa osa moodustas, leidis neiu Nielsen ikka veel aega ka rohkesti rahalist tööd teha, täis hirmu mõtte ees Hans Kaspari ette astuda ja temalt kõrgemat kostiraha nõuda. Ei, vanapoiss pidi ära nägema, kui väheseks koormaks talle naine ja laps oleksid, kui odavalt ta elulaheduse, mida ta praegu maitses, endale jäädavaks võis teha. Ema raugematu rühkimine ajas Jensile sagedasti liigutuse peale; tumestamatus armastuses, milles ka aupakkumine ei puudunud, sulas ta süda temale säherdustel silmapilkudel vastu; südilt heitis ta temale sigaritöös abiks ja aitas ka kostilist varmalt ümmardada, nii suurt sisemist tõrkumist, kui ta selle inimese vastu, kes temale nuumlooma meelde tuletas, ka tundis. See aga, kes kummagi kohta liigutust ei tundnud, vähemalt mitte sel määral, et neid igatsetud eesmärgile aidata, oli Hans Kaspar Jebbesen.

Südame poolest mitte paha, tigedusest, kiusust, vihahoogudest üsna vaba, ka mitte tänutundmatu oma ravitsejate ja poputajate vastu, kandis see hea isu ja suure januga taani onu ainult ühte musta tunnet põues: loomusunnilist, äravõitmatut vaenu kõige vastu, mis teda ta harjunud ja lahedaks leitud elamislaadis, ta elurahus vähegi ähvardas häirida, mis tema kätele, jalgadele, peale, suule ülesannetega lähenes, mille täitmisest need seni vabad olid olnud ja ka edaspidi ilma hädata vabad võisid olla. Jebbesen ei luisanud ega liialdanud, kui ta tõendas, tema olevat ainult sellepärast vanapoisiks jäänud, et ta pruudi järele ümber vaadata ei olevat viitsi-

nud, ja Jensine Nielsen ei olnud mitte eksituses, kui ta arvas, et Hans Kaspar temaga juba ammugi seaduslikult abielusse oleks heitnud, kui selleks mitte käikusid perekonnakohtusse poleks tarvis olnud. See arvamine leidis Hans Kaspari suust viimaks kinnitust. Kui aasta aasta järel mööda läks, ilma et Jebbesen laulatust jutussegi oleks võtnud, ehk ta oma eeskujulikule perenaisele küll kindlaid poolehoiumärke ilmutas, hakkas neiu Nielsen talle parajail pilkudel ääri-veeri mööda õrnalt peale käima. See sündis, kui onu klaasikese juures lõbusas tujus oli, nokkival naljatamisel, millele Jensine meelitavaid lõuapaitusi ja kurgukõdistusi juurde ei unustanud lisamata. Viimaseid armastas onuke. Ta reageeris nendele sügatud sea kombel röhitsedes, misüle ta siis kaua tasase kõhuvabinaga naerda kiskus.

Kord, kui Jensine talle asja jälle säärasel peidetud kombel — nagu lapsele rohtu sisse antakse — meelde tuletas, läks Jebbesen üsna tõsiseks ja hüüdis vähe varjatud hirmuga:

„Jumal hoidku — kus selle tüli ots! Esiti mine üles andma, siis otsi tunnistajaid, siis mine trobikonnaga veel kord! — Mis sedaviisi viga elada?"

„Eks ta ole nagu näotu teiste inimeste ees."

„Seni polnud näotu, nüüd korraga näotu! — Või mis meil teiste inimestega tegemist! Ega teised inimesed meid toida!"

Nüüd tähendas ema midagi, mida Jens teise tuppa hästi ei kuulnud. Selle peale ütles Hans Kaspar naerdes:

„Tühja kah! — Ja oleks sul minust lapski, kelle õigusi vaja kirja panna — ka seda mitte. Sul on enne mind nii palju mehi olnud, et sa enam last ei saa, milleks siis see komet — —"

Vaheuks, mis praokil oli seisnud, lükati äkitselt kinni. Kuid Jens teadis küllalt. Nüüd ei puudunud tal ema elusse puutuvate asjade mõistmiseks enam üksi võti. Ja ühtlasi lõi talle hingesse: sellest mehest seal, kellel süda oli emale niisugust pistet anda, kui ka naerva suuga, — sellest mehest ei saa teile seda, mida teie loodate!

Jens surus kõrva ukse vastu. Klaasid kõlisesid kokku. Suudlemist oli kuulda. Ema sosistas kuumalt. Hans Kaspar naeris ja ütles: „No-jah, no-jah — eks me edaspidi näe! Ega sellega tuld ole! — Kalla sisse, mamma!"

Hommikul olid emal nutuniisked silmad kahvatanud, kolkunud näos. Kaastundmus nirises Jensi südamesoontest läbi.

„Ma kuulsin kõik — ta ei võta sind," ütles ta temale murelikult.

Jensine äigas kähku silmi, tehes, nagu nuuskaks ta nina; siis tõmbas ta suu naerule.

„Küll ta ikka võtab, mingu aega mis läheb! Küll ma ta laiskusest viimaks jumala abiga võitu saan!"

„Kas oled siis jumalat palunud?"

„Muidugi, ja eks ma palu veel."

Jens ei öelnud midagi, aga mõtles: Vist ei võta jumal nii patuse inimese palveid kuulda; sina ise peaksid paluma! Ja nüüd hakkas ta öösiti ägedalt taevaisa helde südame pihta koputama. Kuna Hans Kaspar Jebbesen teises toas aimamata rahus vägevalt norskas, nõudis Jens teda jumalalt kirgliku õhinaga emale meheks, endale isaks — inimest, keda ema ei armastanud, keda ta ise ei sallinud, inimest, kelle lähedusest nad mõlemad ennem täna kui homme kaugel eemal oleksid olnud. Palvesõnad kippusid tal vahel kurku kinni jääma, kui selle nors-

kamise, selle loomajõulise ja loomataolise eluavalduse seest põlatud isik täiel kujul palvetaja vaimse vaate ette kehanes, see rasva ja suhkru, õli ja alkoholi, laiskuse ja tuimuse sees olliv isik! Aga Jens läkastas kurgu lahti ja palvetas vägisi edasi, higistades ja võitlevaid pisaraid valades. Ta palvetas edasi, et armuline isa kõrges selle ilge isiku temale ja ta patusele emale lunastajaks määraks, päästjaks karistuse alt, mida teised lapsed neile mõlemale peale olid pannud. Ja kui Jens nägi, et tema kodused palved mõjuta jäid, hakkas ta pühapäeviti kirikus palvetama, kõige suuremais kirikuis, kus orelitel vägev hääl oli palvet kõrgele kandma, kus altaripiltidelt kõige heldemad Õnnistegijad maha vaatasid — palvet vana jumala ees toetama.

Aga kuud kadusid, aasta lõppes — taevas jäi kurdiks, Jebbesen laisaks.

Nüüd kippus ka ema lootuselõng nähtavasti katkema. Jens luges ta näost muret ning kurbust ja kuulis teda töö kallal raskesti ohkavat. Ellen Knudsenile, kes neid vanas sõpruses vaatamas käis, oli tal asju sosistada, mis ta silmad niiskeks võtsid. Seetõttu pidas Jens tarvilikuks emale nõu anda, et ta Hans Kasparist lahti lööks.

„Meie ootamisest ei tule midagi välja," seletas ta, „seepärast ütle temale üles ja elame jälle kahekesi."

„Ma peaksin jälle vabrikusse minema?" hüüdis ema üsna ehmatusega.

„Kas sul kodus siis kergem töö on?"

„Kergem mitte — ei, palju raskem —, aga ma olen kodus — mõtle, laps, — kodus!"

„Siis teeme kodus tööd — ma tahan sind ööd ja päevad aidata —"

Neiu Nielsen väristas pead. „Meie jääme hätta, Jens! Nad maksavad ju nii vähe, iseäranis koduse tubakatöö eest! Ja sul on veel enam kui aasta koolis käia."

„Katsume siiski!" palus poeg kuuma tungiga. „Ma tean, et me läbi saame, — jumal ise aitab —"

Jensine sattus, nagu see viimasel ajal haruldane ei olnud, otse värisevasse ärevusse. Tal polnud ka enam lapsega tegemist, vaid kolmeteistkümne-aastase poisiga, kelle pilgud talle südameni küündisid.

„Ei, see viiks meid õnnetusse," ägas ta, „suuremasse õnnetusse kui —" ta hüppas istmelt ja püüdis jalutades rahu koguda. „Jens, mõtle ometi vähegi järele, mida sa soovid! Sa sööd palju rohkem, kui sa nelja, viie aasta eest sõid, — sa tarvitad palju rohkem riiet, — kool teeb suuremat kulu... Oota ometi iseenese pärast, kuni sa kooli läbi saad ja õpipoisigi palka hakkad teenima!"

„Ema, ma ei või —"

„Sa pead võima!" Neiu Nielseni kärgatus oli karm, ta head silmad kiirgasid. „Mis on siis sellest ühest aastast veel kõigi teiste aastate vastu! — Ma ei taha näljale ust avada —"

„Meid pole ju Jebbeseni raha toitnud!"

„Aga toita aidanud! Mis meil nüüd on, seda me teame; mis meil siis oleks, seda me ei tea! Hans Kaspar on meile mõndagi kinkinud, mida me lugemata jätame; küllap see meile meelde tuleks, kui kinkijat enam ei oleks."

„Ma tahan ennem nälgida kui sedaviisi elada!"

„Aga mina ei taha sinu nälgimist näha!"

„Ema, ma palun sind — — palun sind — —" Jensi suu värises, kurk kugistas pisaraid; ta tegi liigutuse, nagu tahaks ta palutava ette põlvili lasta. Aga ta käest hakati räpakalt kinni ja nagu tuline ora tungis talle kõrva:

„Tahad sa mind öösiti jälle uulitsale ajada?"

Ei, seda Jens ei tahtnud! Surnukahvatult pöördus ta emast ära. Ainustki viiksatust ei tulnud tal enam suust. Hans Kaspar Jebbesen võis nende juures endises laheduses edasi elada. —

Aga mõne kuu pärast sündis, mida kumbki ette ei võinud arvata: Hans Kaspar ütles neile korteri ja kosti ise üles.

Taevataat kinkis talle nimelt veelgi lahedama elu, kui tal siiani oli olnud. Ta kutsus tema vana lelle, kes lasteta lesena ühes Jyllandi linnakeses päevi surma poole oli saatnud, enda juurde, ja see hea mees jättis oma kolmekordse maja Kopenhaageni sugulasele pärida. Nüüd võis Jebbeseni-onu, kellel ka endal väike hoiukapital pangas oli, teenistuse varna riputada, et vagusas ja odavas Nykjöbingis mureta oma taotletud paleusele elada.

Lahkumistunnil selgus, et Hans Kaspar oma seniste eluhõlbustajate vastu mitte tänamatu ei olnud. Ta surus emale sada, pojale kümme krooni pihku ja kuulutas neile pühalikult, et kõik tema kaasatoodud vara, välja arvatud viis portselanpiipu ja kaks uuemat ülikonda, neile jäädavaks ja vastuvaidlemata omandiks on määratud. Siis andis ta mõlemale lahkesti naeratades kätt, suudles ema kergesti põsele, nagu tuleks ta kolme päeva pärast tagasi, ja reisis oma viie piibu ja kahe ülikonnaga ära.

JEBBESENI PÄRANDUS

Nüüd müüsid Nielsenid üleliigse majakraami ühes Jebbeseni vanade riiete, saabaste ja tuhvlitega ära ning üürisid endile Helgolandi uulitsasse ühetoalise korteri,

et uut elu õige odavalt peale hakata. Kahte kambrit polnud neil ju ka sellepärast vaja, et emal enam külalisi ei pidanud käima. Uues korteris olid nad taevaisale märksa ligemal, nii ligidal, et tema päike nüüd ka nende peale võis paista, sest kamber paiknes viiekordse maja katuse all. Suvel oleks vanataat neile küll vähem sooja, talvel vähem külma võinud anda, aga nad leppisid kristlikult tema vastuoksusliku temperatuurikorraga, sest üür oli odav.

Siin kõrges pesakeses, millesse sinised tuvid, hallid varblased ja kirjud kassid vaheldumisi sisse vahtisid, nabiti nüüd palehigis sigaritööd teha. Suur töölaud akna all võttis ligi kolmandiku kambri vähesest avarusest ära ja tubakakastide ning sigarikarpide virnad seinte ääres kitsendasid veelgi ruumi. Nüüd oli ju töölisi kaks, sest Jens ei andnud emale produktiivsuse poolest enam liiga palju järele. Visal püüdmisel oli ta rohke näpuväleduse omandanud ja püsidust vitsutas vajadusevits väsimatult takka. Muidugi nihkusid koolitööd seetõttu tagaplaanile ja härrad pedagoogid hurjutasid teda „haisva laiskuse" pärast. Aga see ei läinud Jensile, keda koolipiina varstine lõpp trööstis, suurt südamesse. Sügisene vaheaeg, mida ta virgalt järeleõppimiseks tarvitas, ja natuke kogemata õnne otsustavate eksamiülesannetega tegid talle võimalikuks rahvakool lähema talvesemestri lõpul selja taha jätta.

Et raskema, aga palgaliselt kasulikuma töö tarvis vanemaks ning tugevamaks saada — Jens oli kaunis pikaks sirgunud, kuid viimasel aastal kõhnaks ning verevaeseks jäänud —, pidi ta kodust tubakatööd ema soovil mõni aeg veel jätkama. Nende sissetulek oli küll väike ja elu seetõttu kiratsev, aga või siis nelja-

teistkümne-aastase poisi palk muugi teenistuse eest seda märksa oleks võinud parandada. Nõnda töötas Jens ema kõrval edasi ja hingas päevad ning ööd seda mürgist taimelõhna sisse, mis söögiisu nii kasulikult kahandas, seevastu aga salalikult mõlema tervisejuurte kallal näris. Nende riided, nende juuksed, padjad, linad, vaibad voodites, terve nende tuba — kõik oli tiine sellest vängjasvihast haisust, mis võõrale sisseastujale pilvena vastu lõi, nende eneste tuimenenud haistmisele aga alles pisut tuntavaks sai, kui nad pikemat aega väljas värskes õhus olid viibinud. Õnneks ei saanud suitsetamiskiusatus Jensi üle võitu. Paari katset koolipoisipõlves oli ta nii raske oksendamisega pidanud maksma, et tal edasiharjutamiseks himu kadus. Nõnda oli tema nõrgapoolne organism veelgi ohtrama mürgituse eest hoitud.

Jens ei olnud emale mitte just lõbus tööseltsiline. Peaaegu tummalt istus ta hommikust õhtuni tema kõrval, ja kui ta tema küsimuste peale kostis, siis sündis see lühidalt ning järsult, tihti otse karmilt. Kui Jensine Nielsenil, sel mureelu ja kõlbelise korratuse läbi vaimselt nürinenud, pealiskaudseks tüüdatud inimesel, vähegi terasem hingetundlik pilk oleks olnud, siis poleks tema eest kolme päevagi varjule võinud jääda, kui raskel määral tema laps, kelle varasemaid hingelisi pitsitusi ta ju veidi tundis, ikka edasi kannatas — ka nüüd, kus selle kannatamise tegelikud põhjused minevikku olid nihkunud, kus ema säng puhtaks oli saanud ning naabrid võõras majas nende häbist midagi ei teadnud. Aga Jensine olekusse sattunud inimestele seisab lähedal oma tähelepanekuile ja aimustele, kui need halba sisaldavad, kõige lihtsam ja süütum seletus anda, neid mittetõsisteks pidada: nõnda on lahedam. Oli neiu Nielsen poja valutuksatused varem

kergel käel lapselikkude tujude suurde lattu heitnud ja ennast nende varstise ununemisega tröstinud, siis kirjutas ta nüüd Jensi kareda, nurkliku oleku enda vastu, vähemasti suuremalt osalt, tema kinnise, sõnakehva, tuhmi iseloomu arvele. Mis järele jäi, selle kohta ütles ta enesele: aeg kõik haavad parandab. Oma südamekerguses läks ta veelgi kaugemale: ta pigistas silmad kinni selle uue põhjuse kohta, mis ta oma lapse sisemisele põdemisele õhutavaks lisaks andis. Vaene Jensine pettis ennast nii kaua, kui ta ennast enam petta ei saanud.

Puhtam kõlbeline õhuring, milles Jens Nielsen nüüd elas, ei tervendanud teda tõepoolest mitte sugugi — hoopis vastupidi: ta põdemine sügavnes iga päevaga, omandas puberteediajaga ikka rõhuvama, valurikkama laadi. Jens kannatas piina, viibides ema läheduses, istudes temaga päevast päeva ühises töölauas; ta igatses temast kaugel eemal olla. Jens kannatas piina, sest et ta seda ema vihkas ja põlgas. Seda kinnitas ta enesele päeval, kui ta pilk tema nägu, ta paljast varju riivas, seda kinnitas ta enesele öösel, kui ta patja närides täis vihast ahastust tema mineviku peale mõtles.

Mis sellest, et nende uus kodakondne ümbrus seda minevikku ei tundnud; oli küllalt, et Jens seda ise tundis ja täisealise mõtteküpsusega arvustas, analüüsis. Häbi teiste inimeste ees ei olnud enam peavõim, mis tema sisemust pures, vaid selle juurde oli nüüd vägevalt kasvanud suurusel teine pureja ilmunud: kohtumõistjale nii ligidal seisva isiku täielik hukkamõistmine — hukkamõistmine, mis pehmendavaid põhjusi ei leidnud, mis halastust ei suutnud appi võtta. Jensi fanaatiline kõlblusetunne ei nõudnud emalt õigupärast midagi vähemat, kui et see oma mineviku pärast ööd ja päevad ohiks ja ägaks, nutaks ja

palvetaks — et ta kotiriides käiks ja tuhka oma pealaele riputaks. Ainult seesugune kahetsemisorjus tolmus ja põrmus, seesugune lepitamisteenistus palves ja pisarates võis Jensi meelest nii vaesele patusele, nagu tema sünnitaja oli, omane ning kohane olla, kui ta oma lapse, oma jumala ja ausate inimeste poolt kaastundmust, üksnes kaastundmust pidi leidma. Aga Jensine Nielsen elas, nagu teisedki inimesed elavad: ta sõi rahuga, töötas rahuga, magas rahuga. Ta liikus vabalt ja julgelt teiste inimeste seas, ta ajas juttu, ta naeris, ta heitis nalja. Säärased nähtused olid iga kord noapisteiks Jensi südamesse, mürginoolteks tema vaevlevasse hingesse. Sest neist nähtustest selgus, et Jensine Nielsen häbi ei tundnud oma mineviku pärast, et tal enesele midagi ette heita ei olnud, et ta millestki kaugemal ei seisnud kui oma senise elu õiglasest hukkamõistmisest ning kahetsemisest. Minu ema on jultunud inimene, järeldas Jens endale, ja see teadvus täis vihkavat põlastust määras talle ta vaenuliku oleku ema vastu, määras talle tooni, milles ta temale vastas, määras talle pilgu, millega ta tema otsa vaatas, määras iga kehaliigutuse, millega ta tema kõrval tööd tegi. Jens ei kuulunud nende hulka, kelle tundmused vähesel puudutusel suu kaudu välja voolavad, kelle liiasti täidetud põu enesele ajuti vägisi õhku muretseb — Jens sõi enda sisse, mida ta tundis, kogus lattu, rutjus põhja, ilma et ta paisuv rind oleks rebenenud. See aitas ema kergesüdamelist märkamatust muidugi alal hoida: neiu Nielsen ei näinud, mida ta nägi.

Jensi ebaloomulikke tundmusi ema vastu õhutas võimsalt üks õnnetu asi takka, mis neile Hans Kaspar Jebbeseni pärandusena köögikappi oli jäänud: viinapudel. Mitte asjata polnud Jensine Nielsen rohkem kui viis

aastat selle niiske mehe igapäevane joomaseltsiline olnud: tema alkoholiga sõbrunenud organism ei võõrdunud viinast. Oli vaene naisterahvas enne Jebbeseni — oma öistel käikudel, mis teda lõbukõrtsidesse viisid — ainult juhtumisi ja sunnitult vägijooke tarvitanud, nende järele himu omandamata, siis leidis ta enese nüüd, kus ta Jebbeseni pikast koolist läbi oli käinud, alkoholi kammitsas olevat — mitte just joodikuna, kes täie pea järele ihaldab, vaid joojana, kellel midagi puudub, kui ta ajuti harjunud närvierutust ei saa, kellel ilma selleta õiget söögiisu ega töölõbu ei ole. Et viin Taanis haruldaselt odav on, siis sai neiu Nielsen kulutõkkest kergesti üle, seda kergemini, et ta vana tuttava ebausu omaks oli teinud, nagu kosutaks alkohol tööinimese ihujõudu, ebausu, millega ta oma nõrkuse ka poja ees, kelle instinktilist joomisevastasust ta tundis, praktiliseks vajaduseks tembeldas. Peale seda kui Jens koolipoisist töömeheks oli saanud, tegi ema kord katset teda enda usu poole pöörata, et söögilauas mitte üksi klaasimusutaja olla, — olukord, mis joojatele enamasti ikka piinlik on. Aga ta sai pojalt hammustava vastuse: „Ma ei ole mitte joodik!" — vastuse, mis talle asja andis niihästi oma pudelit kui ka selle seest joomist varjama hakata. Laualt kadus esimene silmahakkamatult ära, et ainult pühapäeviti või laupäevaõhtuti haruldase külalise õigusega jälle nähtavale tulla.

Muidugi oli Nielseni-neiu lootus, et kui joomist ei nähta, siis ka joomise märgid nägematuks jäävad, — see joojate harilik lootus, petlik nagu kunagi. Tema lapse piinanäljase pilgu eest ei jäänud midagi peitu — ei ainus punatäpp tema põskedel, ei tema silmaläike kõige kergemgi muutus, ja mida Jens ei näinud, seda kuulatas ta uuriv

kõrv jooja häälest ning kõneviisist välja, ilma et ta nina hoolega varjatud lehka oleks tarvitsenud nuusutada. Miski ei seisnud nüüd loomulikult lähemal, kui et kaine poeg emale tema ebavooruse pärast etteheiteid teeb, temalt joomise mahajätmist nõuab. Aga midagi sellesarnast ei sündinud. Noorele Nielsenile oli tarviduseks ema langenud olekust ikka jälle märku saada; see tegi tema ennastpiinavale südamele lõbu, nagu armukadedale armastatu truudusesüü ilmsiletoomine teatavat halastamatut lõbu teeb. Kui Jens joomist põlgas, siis põlgas ta seda kõigepealt sellepärast, et ta ema põlgas: ta ei raatsinud viimasele seda tasuteadvust anda, et ta temaga ühel järjel seisab, ta ei tahtnud kõlbelist vastuolu eneste vahelt kaotada; tema organismi tüse loomulik vastuseis alkoholile järgnes alles teises reas. Endamisi, salaja, nagu ema viina, neelas Jens teadvust ema alatusest kui joovastavat mürki, ilma milleta ta rahuldust ei leidnud. Tema vihkamis- ning põlgamiskirg, näljane, nagu see oli, nõudis toitu, ja talle ei tulnud meeldegi sõime tema eest kinni püüda panna. Mida sagedasemaks aegamööda need korrad said, kus ta ema, sõna kaugemas mõttes, viinastanud nägi olevat, seda „õnnelikum" oli ta oma määratus õnnetuses. Mis tal põlatule ütelda oli, et temale oma tundmustest märku anda, seda ütles ta ainult näoga, ainult pilguga. Kui Jensine Nielsen seda keelt paremini lugeda oleks mõistnud, kui need hingelised tapariistad, mis teda puutusid, poja vaate, suuvingutuste ja kulmukortsutuste seest talle südameni oleksid tunginud, ta emaarmastus oleks ehmatuses tardunud. —

Jens Nielsenil oli koht, kuhu ta oma ahastusega igal seitsmendal päeval põgenes, kus ta oma haigele hingele jahutust ning lahutust leidis. See oli kirik. Sügav reli-

gioossus heitis tema peale sugulise küpsemisega. Jumalakoda iseenesest juba oma pühalikkuse ning pidulikkusega, oma palja ruumilise vägevusega võttis noormehe nii võimsalt vangi, et ta uksest sisse astudes nagu ühest maailmast teise astus, nagu ööst päeva, nagu õnnetusest õnne sattus. Tema põlvili sosistatud issameiest värises aukartus läbi, mida kõik tema meelelised jõud ja tema ergud pühitsedes kaasa tundsid. Ja kui siis oreli ja laulu ühine helidemaru templi määratust põuest läbi voogas, saladuslikul kullakumal, mida kroonlühtrite ja altariküünalde loitlevad leegid välja laotasid, siis maitses Jens pakitseval põnevusel kõigevägevama lähenemist, hingas seda õhu säravast ja helisevast lainetusest sulataval õndsusel sisse. Vaikselt, vabisedes istus ta oma paigal, naeratava hingega magusalt oodates — t e d a endale oodates. Ja ta tuli. Tema jumalikku kätt tundis Jens oma pea peal puhkavat, tema isalikku õnnistust oma soontesse voolavat, tema heldust ja halastust kosutava rohuna oma haavade peale tilkuvat. Mõõduta vaimustuseküllus kogunes aegamööda noore uskliku rinda, et kiitusehümniga „Püha, püha, püha on meie jumal" tema suu kaudu hõiskaval joovastusel kuuldavale murduda, tema säravatest silmadest leegitsedes nähtavale lüüa. Jutluse ja pärastise laulmise ajal oli Jens Nielsen väsinud, nõrk ja lõtv. Aga see oli hell, pehme, magus väsimus, see oli õõtsumine uneleval olekul soojade voogude kaisus, õnnis puhkamine. Ja nüüd roomas tema rammestunud tundevallast salaihaldus läbi: surra, nõnda surra, igavese rahu rüppe vaibuda, ilma veel kord silmi avamata. Enamasti uimaselt, nõtkuvate põlvedega, surmakahvatus näos, lahkus Jens kirikust.

Ka leerinädalad, mis ta selsamal aastal läbi tegi, pakku-

sid talle hingelist kosutust, kui ka mitte sel vangistaval määral, nagu pühapäevased jumalateenistused kirikus. Ainult esimene pidulik laualkäik oma luulelis-pühadusliku müsteeriumilaadiga vapustas teda veel sügava mõjuga.

Aga neile usulistele lõbutsemistele kirikus järgnes seda raskem rusutus kodus. Niipea kui Nielsenit jälle hall, tröötitu igapäevasus ümbritses, niipea kui ta kitsas, umbses pööninguurkas jälle töölaua taga istus, tuttavat tubakalõhna sisse hingas, ema kehalist lähedust tundis, kustus ta südames manatud valgus, kõdunes luuletatud õnn tolmuks, ja asemele asus hambaid lõgistades vana vaenlane. See reaktsioon ilmus ajuti nii tugevana, et Jensile enesetapmismõtted pähe siginesid, et ta neid kasvava tõsidusega endale ligistama, nendega sõbrutsema hakkas. Korraga otsas, — korraga rahu, — kõik, kõik ära võidetud: missugune õnnestav mõte, missugune kallis kättesaadav eesmärk! Ja ta soontest ujus läbi magus, halvav kiimalus, kõik ta ergustik koondus ahvatlevasse ihasse, mis temast enam lahkuda ei tahtnud.

Üks juhtum küpsetas võrsuva aate tema põues otsuseks. Ema tuli ühel laupäevasel õhtupoolikul töö äraviimiselt silmapaistvate joomismärkidega tagasi. Ta astumine oli ebakindel, käed tegid asjatuid liigutusi, silmadest vahtis hall klaasistus ja suu ümber rippus lõtv, mõttetu muie. Ta hakkas midagi kõnelema, millest aru polnud saada, ja tõukas kööki astudes õlaga piida vastu. Üheainsa pika vaatega oli Jens need nähtused vastu võtnud, ulatas sõna lausumata mütsi varnast ja põgenes.

Mingi selgem, kujukam mõte ei liikunud teel tema peas. Ta järgnes ainult pimesi, võimuta ja tahtmiseta, ühele nägematule vedurile. Kuhupoole ta pöördus, kui

kaua ta kõndis, mida ta kõndides nägi, sellest tõusis ta teadvusse üksnes udusarnane aimusevine. Ta leidis enese korraga mere ääres istumast, kui keegi tal mütsi karvustava kahmamisega peast kiskus ja ta seega äratas. Üles vaadates nägi ta kaht musta silmatera sinakate valgete seest ja kaht helevalget hambarida enda peale maha hiilgavat.

„Jens, pentsik poiss, kas muned siin või? Vahin sind juba veerand tundi — mitte oimu ei liiguta!"

„Holger!"

„Kae, või ära tunned!" pilkas naerja, kelle pruun nägu ehavalgel vaskselt punas. „Minust mööda vehkides astusid mulle küll konnasilmade peale, kuid tegid, nagu poleks sa määrkassi eluilmas näinud. — Aga — pagana pihta, poiss, mis sul siis on?"

Nuuksudes, kõigest kehast vabisedes rippus Jens Nielsen tema kaelas. Holger asus ta pea ümbert kinni, vajus temaga valgele liivale maha, ja ta tõsiseks saanud pale avaldas murelikku kitsikust. Üsna nõutult lõi ta silmad ringi.

Jens aga hakkas kõnelema. Ilma mingi sissejuhatuseta, ilma tema küsimusi ootamata. Võimsal seestpoolsel hoovamisel, peatamatu eruptsioonina, kirgliku kuumusega voolas tal rinnast, mida ta aastate kaupa sinna käärima oli kogunud ning sõbra ja kõigi teiste inimeste eest varjul hoidnud, — hävitav mühang põletavat hingehäda. Ja kui ta kõnelnud oli, vajus ta selle nõtruse ning lõtvuse sisse, nagu kirikus pärast palvejoovastust, ja Holger tundis tema juukseid higist niiskeks minevat.

Sõber Rasmussen ei märganud esiotsa sõnagi lausuda. Ta vahtis kaledalt õõtsuva sügisese mere poole, mille laineil kirglikult karjatlevad kajakad lendlesid, ja silitas

vaikseks raugenud pihtija märga pead. Nähtavasti ei suutnud ta ennast küllalt sügavalt tema olukorra sisse mõelda, et tema õnnetuse suurusest õieti aru saada, — selleks erines tema elav, kergesti vibutav, naljasooneline temperament liiga väga sõbra omast. Seepärast väristas ta mitu korda pead, enne kui viimaks pool-kobades sõna võttis:

„Ma usun, sa oled oma tubaka sees haigeks jäänud. Kui su jutt vähe segasem oleks, ma arvaksin, et su aruke rikkis on, aga nüüd — jumala eest, sa põed tubakavingu! — Kas tead, mis sul tarvis on? Värsket õhku, liikumist! Kui sa hommikust õhtuni mööda uulitsaid tröögata saaksid nagu mina —"

„Nagu sina? Kas sa siis enam habemeajaja juures ei ole?"

„Jumal hoidku! Ma viskasin vanamehele vahukausi vastu pead ja tegin pikad jäljed. Mõni elu võih! Hõõru vahtu ja korista teiste inimeste karvu! Hullem kui vangis."

„Ja nüüd."

„No eks vahi!"

Holger käänas enese põlvede peal otsekohe sõbra vastu ja ajas rinna välja, nina püsti. Nüüd alles nägi Jens tema mundrit: hallitriibulist rootsi riidest kuube musta vöörihmaga ja sinist mütsi laia hõbedase äärega, mille esist ärinimi „Taani Piimaühing" ehtis.

„Piimapoiss!"

„Õigus! Juba kuuendat nädalat. Mitte minu süü ei ole, et sa seda alles täna näed, — sa elad ju nagu hiir augus. — Aga kas tead, niisugune amet kuluks ka sinule marjaks ära. Ei sa, narr, siis enam merrehüppamise peale mõtleks. — Mis sa nädalas teenid?"

„Krooni viis, kuus."

„Meil saaksid jootrahadega kokku vähemalt seitse. Ja poisse on meil praegu just vaja. Kui tahad — tule esmaspäeval kontorisse; ma usun, nad võtavad su kohe vastu."

Jens pidas aru. Mõte meeldis talle.

„Ilusad köögitüdrukud on sul pealekauba krääbustada ja jootrahad kerkivad selle järgi, kuidas sa prouadega hakkama saad — prouade ja preilidega. Tänu mu kuradikarva esiisale — m i n u l on selle poolest õnne olnud!" Ja Holger patsutas püksitasku peale ning kõhistas kurguga naerda, mis mängiva orava kelmi krudisemist meelde tuletas.

Jensi pilk riivas tema ilusat pead, mis nagu mõne pronkskuju otsast tema õlgade vahele oli sattunud.

„Sa meeldid neile?"

„Naa, ja kuidas veel!" Holger viskas oma Adonise-pea mittepiiritava nõksuga selga. „See tähendab: köögitüdrukutele vähem, neil vaestel ei ole maitset; mõni näib mind mu „inetuse" pärast koguni kahetsevat — ha, haa! Aga õrnast soost härrased, need kastaksid mu näpuotsaga ära. Kuidas ma ühe krahviprouaga abielu rikkusin ja kui palavasti mind üks ministritütar armastab —"

„Sa ära luiska, Holger!"

„Mõistan küll, et see sul raske uskuda on, sest sa ei tunne veel naisi, sul pole nende hullusest aimugi. Aga seda jutustan sulle teel, ja nüüd teeme minekut, ma pean veel kontorisse sisse astuma."

„Sa ei ole veel õhtul?"

„Küll, küll, aga mul on üks ärikiri linnas ära anda, mille pärast ma siin Charlottenlundis käisin —"

„Charlottenlundis? Kas meie siis —?"

Jens lõi silmad maa poole ja märkas alles nüüd, et ta

terve miili linnast eemal oli. Tema imetlev vahtimine ajas Rasmussenile valju naeru peale. Isevärki värskus helises selle naeruga nagu kellakuminal vaikivasse ehaõhku.

„Kuutõbine! Tõepoolest, päris kuutõbine! Hahahaa! — No oota, poiss, ma tahan su ravimisele võtta! Küll ma siis näen, kas sa oma hea ema, kelle üle sinul kohut pole mõista, ilusti rahule jätad! — Hm! Kõige õigem rohi oleks sulle: ilus, armas, magus plikake! Küll see sulle hinge sisse ja aru pähe puhuks!"

Jensi verest kääris soe hoog läbi, mis peanaha kaudu imeliku praginaga välja jooksis. Nagu pakitsevast rinnast kerkis litsutud toon, millega ta küsis:

„Kas — sul — siis on?"

„No — mitu. Krahviproua ja ministritütar üsna lugemata. Aga õiget otsin veel. Sihukest tõsist asja peab targu talitama."

Nad olid rannast üles puiestiku poole pöördunud, mille rohekalt mustavat rinda sügisesed verevöödid elustasid. Kergel kassisammul, sõbra käe alt kinni hoides, kõndis Holger päästetud enesetapja kõrval. Jens märkas, et ta temast poole pea võrra lühem ja keha poolest märksa kitsam oli. Ta meelest lipsas võrdlus läbi: poisike täismehe kõrval. Ja silmapilgu võitles ta pealetikkuva tusaga.

„Me sõidame muidugi elektriga," tähendas Rasmussen, kui nad puiestiku äärde suurele kiviteele välja jõudsid. „Piletid minu poolt."

„Mul pole ka punast öörigi taskus," naeratas Nielsen.

„No-jah, ega hauda raha kaasa võeta! — Eesel, kes sa oled! Ise ei teagi veel, kui hea ilmas elada on!"

Holger vapustas teda ja vahtis talle näkku. Parajasti päralejõudva elektrivaguni valgus langes nende peale.

See oli südamesse ulatuv sõbrapilk, mille Jens mulatisügavast silmast vastu võttis.

Sõitjaid oli vähe; nad võisid vaguninurgas surutud häälega eksimatult juttu jätkata.

„Ja veel midagi läheks sulle tarvis," ütles Holger, oma piimapoisimütsi kuklasse tõugates, „— hea jalgratas. See annaks su pühapäevadele hoopis teise näo. Kopenhaagenis jooksevad ju ka ainult koerad veel jala. Ma ise korjan praegu hoolega raha jalgratta tarvis. Krahviproua kakskümmend ja ministripreili kümme krooni olid põhikapitaliks, mida ma nüüd teiste jootrahadega kasvatan. — Aga ma lubasin sulle ju jutustada —"

„Ega see siis tõsi ole!"

„Olen ma sulle midagi valetanud?"

„Ei, aga sa kiitled vahel."

„No sellega ma ei kiitle! Võid mind karvapealt uskuda. Ka raha võin sulle näidata. — Krahviproua Selma af Sönderup — ta olla rootslane — juhtub mind köögis korra nägema. Kuna ma korvist piimapudeleid tüdrukule ära annan, tunnistab teine mind nagu imelooma — sööb mu silmadega otsekohe ära. Kokk pliidi ääres näeb ja teeb kavala näo. Järgmisel arvepäeval laseb proua mind söögituppa raha järele minna. Meie oleme üksi. Pärib ühte ja teist — korraga krapsti mu pea ümbert kinni ja — suudleb, suudleb, suudleb! Suudleb suud ja silmi, suudleb otsaesist ja lõuga, suudleb viimaks ninagi — tõepoolest ninagi! —

„Oi, kui krahvihärra seda teaks?" tähendan mina, kui hinge vähe tagasi saan.

Ta hakkab laginal naerma. „No, et sa temale kaebama ei läheks — säh!" ja vajutab mulle halja kullatüki pihku. — Tänasin ja läksin!"

„Ja siis?"

„Ei midagi enam. See sündis Skodsborgis, kus nad suvitasid. Minu vanker käis mineva laupäevani rannakohti mööda. Paar päeva peale musutamist asusid Sönderupid jälle linnakorterisse ja see pole minu uues jaoskonnas. Kahju küll, tulise pihta — oleksin ehk veel mõne krooni teeninud, aga mis parata!"

„Ja ministritütar?"

„Haraldseni-preiliga sama lugu: kah nüüd talikorteris ja maja paraku teise poisi uulitsas. — Ministrihärra villa on, nagu sa ehk tead, Klampenborgi ja Taarbaeki vahel, suure aia sees. Hakkan tähele panema, et preili — ta on veel üsna noor — mulle majatagusel jalgteel, viimaks köögitrepil või selle lähedal liiga tihti vastu juhtub tulema. Teretab lahkesti ja laseb silmad mängida. Viimaks võtab julgust ja ütleb punastades: „Holger, mul on teile üks palve." (Minu nime oli ta muidugi köögitüdrukute käest teada saanud.) „Vaadake, Holger, ma olen päevapiltnik ja tahaksin teid metsas ilusas paigas üles võtta. Kas teil ei oleks lähemal pühapäeval selle tarvis natuke aega — hommikul kaunis varakult. Teie vaeva tasun muidugi ära — siin, olge nii lahke, ma maksan ette."

„Oo," vastasin mina, „preili võib mind kas või iga pühapäev üles võtta, ei mul selleks aega puudu!" ja jalga kraapides pistan kümnese taskusse. — Määrab siis tunni ja koha ära — koht Fortuneni ümbruses hästi varjatud metsatukas — ja annab lahkudes heldesti kätt, ise punane nagu veretilk.

Kui ma pühapäeva-hommikul kella üheksa ajal pärale jõuan — juba preili oma kodakiga platsis! Valendab valges kleidis nagu luik, roos juustes, nägu naerul. Ja klõp-

sutamine läheb lahti. Film filmi järel rändab ette. Aga preilil on mind iga kord nii lõpmata palju seada ja kohendada — ei leia ega leia meeldivat posituuri! Pöörab ja nihutab, tõstab ja vajutab, vahib ja sihib. Rind puudutab rinda, põsk põske, ta käed jooksevad nagu hiired mu nahka mööda ringi. Veri lööb mul kuumaks, aga mäng ei lõpe. No minugi pärast! mõtlen viimaks ja kahman teise kaenlasse. Ta asub mu kaela ümbert kinni, ja nüüd algab sõge, sõge musutamine. — — Kes teab, kuidas lugu oleks läinud, kui mitte korraga üks koer lähedal haukuma poleks hakanud. Preili — aparaat maast ja tihnikusse!"

Jensi palged õhetasid.

„Kas sul temast kahju on — temast enesest?" küsis ta tüki aja pärast.

„Ääh — ei!"

„Miks?"

„Ei tõmmanud. Polnud oma."

Nielseni pilk langes laialt sõbra näo peale. Põlgab ministritütre ära — missugune suurus! oli sellest pilgust lugeda. Aga nii väga kui Holger temale ka imponeeris, teda otse aukartlikule imetlemisele sundis — kuuldud armulood äratasid Jensi põue põhjas tundmuse, mis tusast, isegi piinast mitte kaugel ei seisnud. Kas seejuures vahest võõras, vapustav ärevus süüdi oli, millesse ta kuulatades oli sattunud? Ta ei jõudnud selgusele.

„Ma tulen esmaspäeval!" hüüdis ta äkitselt.

„Hüva! Ja kui ametisse saad — hakka kohe ratta tarvis raha korjama! Kevadeni aega palju. Hea poolpiduse ratta saad juba nelja-, viiekümne krooniga."

Kui nad linnas teineteisest lahkusid, pistis Jens poollennates kodu poole. Ta ei teadnud isegi, mis teda takka piitsutas, mis ta liikmed ja meeled põgenema kihutas.

Piimapoisimunder — jalgratas — lõbusam teenistus. Ei, ei — midagi muud, midagi — midagi palju vägevamat! —

Sängis heitles ta sel õhtul kaua, kaua uneta. Ja kui ta laud viimaks langesid, pani imelik unenägu ta vere uuesti kihama. Luikvalge olend, roos juustes, nägu naerul, rind kõrge ja kuum, hüppas rohelisest metsarüpest talle kaela. Karjatades, hambaid kiristades, lõdisedes reageeris Jens tema meeletule, lõppeda-tahtmatule suudlemisele. — —

JENS NIELSEN MAKSAB EMALE KÄTTE

Neiu Nielsen laskis poega hea meelega teist leiba katsuda ja rõõmustas tõsiselt, kui Jens ühingu poolt vastu võeti. Mõjuvatel põhjustel muidugi, mille seas pisut parem palk mitte esimeses reas ei seisnud: poisi kahvatus ja kõhnus tegid Jensinele emalikku muret. Uues ametis sai ta piima juua, ja liikumine värskes õhus pidi teda karastama ning ta puudulikku isu elustama. Aga ka Jensi meeleolule lootis ta muutusest head, ja seda mitte ainult tema, vaid ka iseenese tulul. Emale oli viimasel ajal juba päris piinlikuks läinud selle alati vaikiva, mõtetes hauduva, vastates ninasse kargava inimeselapse kõrval hommikust õhtuni istuda, ja aimus, et see olek ebaloomulik on, iseäralikust hingelisest juurest võrsub, kasvas tema peas ikka toekamaks, küpses kindla teadmise suunas. Juba lõi talle poja vaen tuntava kõrvetusega vastu, ja ta püüe paha asemel paremat uskuda ei tahtnud enam pidet leida. Selle vaenu põhjuste pärast ei võinud tal liiga palju peamurdmist olla, kuigi ta oma õnnetu nõrkuse pudeli vastu etteotsa nihutas. Saab inimestesse, leiab seltsi ja lõbu, see pöörab ta meeled-mõtted mujale —

selle tröödstiva lootusega saatis ta poja uude töösse. Ja Jensine põues poleks emasüda tuksunud, kui ta lootuse täideminekule väriseva ootusega vastu poleks hakanud vahtima. Sellele südamele oli küll paks koor peale kasvanud, aga tema tuum oli veel sula ja soe. —

Nõnda siis algas noor Nielsen oma lootusrikkaid piimasõitusid mööda elatanud Kopenhaageni tumehalle tänavaid. Ta armastas seda linna, millest ta väikekodanliku taanlase patriootliku naiivsusega arvas, et maailmas teist nii ilusat ja uhket naljalt enam ei ole, linna, mille pudukaupmehe ja talupoja ühendatud maitse kukrukasulises kasarmulaadis üles on ehitanud, pealegi jumeta soomadalikule, mille rõskus mereniiskusega võidu ka uute ehitiste helkjas-rõõmsa näo lühikese ajaga tume-tusaseks vaapab. Aga see halli sisse ehitatud hall linn oma kitsaste keerduulitsatega, oma mudaste järvekestega ja oma määratu sadamaga kihiseb elust, kubiseb kauplustest, särab õhtul elektripäikestest, ja nõnda võidab temast ka võõras vaatleja parandatud, rahuldatud mõju, nagu määrdunud mööblitega lepitakse, kui neile puhtad katted peale on tõmmatud. Ja see mõju täieneb veel, mida kauem sa inimestele, kes seda uduhalli, aurniisket hiiglakaubaladu perendavad, nägudesse vahid. Sest taanlane kannab oma südant silmades, ja see süda on lahke ning rõõmus lapsesüda täis soojendavat headust.

Osast, mida Jens Nielsen pealinna uulitsaelus oma läikiva kappvankriga, habemiku kutsariga ja rammusa ruunaga nüüd mängis, polnud tal enesel, iseäranis esimesel ajal, mitte just vähene arvamine, kuigi ta ainult hobusejuhi kui vanema ametivenna abiline oli, kellele ta vastuvõetud rahad ära pidi andma ja kelle juhatusi tal täita tuli. Lõbusa uhkusega troonis ta tema kõrval kõrges

pukis ja vaatas kirju kribina peale maha, millest piimapudelitega täidetud tõld neid äritõsise näoga jaam-jaamalt läbi kandis. Pukki ja pukist maha, tõllauks lendas lahti ja jälle kinni, trepist üles ja trepist alla — see oli nüüd Nielseni igapäevane teenistus. Kõiksuguseid köökisid sai ta näha — proletaarlase poolpimedast keeduurkast peale, kus haisud nina hammustasid, kuni miljonäri kumendava toidutehaseni, kus lõhnad suu vett jooksma panid. Ja kõiksuguseid köögitüdrukuid nägi ta — noori ja nägusaid, vanu ja inetuid, neid, kes talle vastu naeratasid, ja neid, kes teda tähelegi ei pannud. Ja kõiksuguseid majaemandaid leidis ta — tööliste kuivetanud kaasasid, kolm-neli vinguvat lapsukest sabas ning üksainus nael liha pajas, naisi, kelle näpud murelikult värisesid, kui nad pudeli piima välja maksid, ja siidis kahisevaid lihavaid vabrikandi- ja kaupmeheprouasid, kes köögilävele ilmusid, et ülemkokale käsku anda viiekäigulisele lõunasöögile veel paar käiku juurde lisada. Ja isegi üht krahviprouat ja kaht paruniprouat ja üht leske ministriprouat võis Jens Nielsen oma kaubatarvitajate hulka lugeda, ning ühel ja teisel kõigist neist prouadest juhtus ka ilus noor tütreke olema, kes nina köögiuksest kogemata sisse pistis, mispuhul piimapoisi ootavast ning otsivast hingest läbi kähvas: Ehk ometi! — Aga võta näpust! Vaevalt, et nende pilk tema kahvatanud nägu riivas; enamasti oli ta neile õhk, niihästi prouadele kui preilidele. Kümme ööri jootraha vahete-vahel — see jäi ainsaks sidemeks tema ja nende vahel. Oh, et ka minu vanaisal kuradikarva isa oleks olnud! tõukas Jensi rinnast sagedasti üles. —

Aga ka õnnelikum Holger hakkas halbade aegade üle kaebama. Välguta silmi kui palju tahad — platoonilisi imetlejaid leidus, aga mitte enam kullatud musude jaga-

jaid. Ja ainult und nägi ta uuest või niihästi kui uuest jalgrattast, milleks peale saja krooni ära kulus!

„Vist on sügisene külm süüdi," ütles ta Nielsenile, „naised näikse ainult soojaga maiad olevat."

Kuid Holgeril poleks Holgeri nupp otsas olnud, kui ta halva ärikäigu vastu abi poleks leidnud. Ta hakkas kaardi- ja piljardimänguga õnne katsuma.

Nõnda sai ta paaris kõrtsis, kus rohkesti mängiti ja kuhu ta päeval piima viis, õhtuti ja pühapäeviti sagedaseks külaliseks. Ja et ta kade ei olnud, siis soovitas ta uut sissetulekuallikat ka sõber Nielsenile. See ei tõrkunud kaua vastu. Küll ei tundnud ta mängu kohta suuremat kirge, aga Holgeri sagenevad võidud meelitasid ometi, ja mis peaasi restoranis oli lõbus olla, iseäranis Hannibal Laurseni juures.

See oli üks neist Kopenhaageni alevitrahteritest, mis suvel aiaga ja läbi aasta muusikaga ka õrna sugu ligi meelitavad. Laurseni aias kasvas küll ainult kolm kidurat puukest, see polnud midagi muud kui toasuurune tükk kruusatud õue, mis raudseid joogilaudu täis oli tuubitud; aga puukesed olid haljad, nende vahelt võis taevast näha, ja sellest on suurlinna müürielanikele küllalt. Seevastu käis Hannibali-papa muusika paljude võistlejate omast kaugelt üle. Mitte tavaline viiulivingutaja häälest ära raiutud klaveri kõrval, mitte susisev ja kähisev grammofon, paukuv ja pragisev orkestrion või mõni muu automaatne mürakapp, — ei, vaid muusikakoor, elav orkester, ja tervelt viis meest tugev! Välismaalased pealegi — täisverd preislased. Ja et taanlane, nagu vist iga muugi mittepreislane, endale preislast ikka ainult soldatimundris ette oskab kujutada, siis oli Hannibal Laurseni muusika ka ilusasti preisilikult mundris: kõik viis kunst-

nikku ilutsesid tulipunases, sest trahteri aiavärava ja akende peale ülespandud kuulutuslehtede, papa Hannibali ausõna ja muusikute eneste tunnistuse järgi olid nad endised preisi punased husarid, mida nad kahtlejatele ka oma verevate mütside seest valmis olid näitama: polgu nimemärgid seisid suure musta trükiga voodrite peal üleval. Taani publiku patriootilise vaenu pärast võisid nad mureta olla. Kes taanlasele muusikat teeb, pealegi nii mürisevat, et viiemehelist orkestrit viiekümneliseks võiks pidada, see on tema sõber, sellega jagab ta oma südame, oma todi ja oma porteri. Pealegi oli suur osa isa Laurseni külalistest töölised, kellel teatavasti isamaad ja seega isamaalist vaenu ei ole.

See „kuninglik preisi ihuhusaripolgu muusikakoor" asus suvel ja talvel restorani keskmises ruumis, neljanurgelisel, kaunis kõrgel laval, kust muusikute leegitsevad kuued kollaste rinnanööridega lahtiste uste ja akende kaudu teistesse tubadesse — neid oli veel kaks — ning aeda ja isegi uulitsale paistsid. Härrade töö, mis pühapäeviti juba kella neljast, muidu õhtul kella kaheksast algas ja väikeste puhkeaegadega kuni kesköönì kestis, ei seisnud aga mitte üksnes pillimängimises, vaid ka vilistamises ja laulmises. Nende repertuaar sisaldas alati mõned tooted vahelepaigutatud mokavile- ja vokaalkohtadega, mida siis terve publik — naisterahvad mitte välja arvatud — neil võimalikult mõjuvalt kuuldavale aitas tuua.

Tavalist muusikakava rikastasid enamasti veel härra Hannibal Laurseni tormilise kiitusega vastuvõetavad naljalaulud, mida ta, pühkerätt kaenla all, põll ees, võistlematu miimikaga ette kandis. See miimika oli kõik, sest tema laulmine oli ainult heatahtlik ja truusüdamlik röiga-

mine, ja ta kupleede seas polnud ainust, mida mitte ka publik, ja juba pool inimiga, poleks peast mõistnud. Nimetatud tormiline kiitus müriseva naeru näol algas juba, kui papa Hannibal oli oma kõverate koivakestega alles lavale ronimas. Ja kui ta üleval seisis — oma suure, läikiv-lageda koluga härjapõlvlase keha otsas ja oma maheda täiskuunäoga, millest tore sinine nina ja paar päraniaetud sõstrasilma nii võidurikkalt maailmasse vahtisid —, siis ei tarvitsenud ta miimikat suurt t e h a, et kõige tugevamaid kiiduavaldusi välja kutsuda, vaid endale näosse loodud miimikat ainult n ä i d a t a.

Laurseni restoran seisis päeval kaunis tühi, sest see paiknes kitsas põikuulitsas, ehk küll suurest Vesterbrogadest mitte kaugel. Aga õhtupoolikul, juba paar tundi enne muusikat, hakkas sinna püsivõõraid kogunema: ausaid „spiissereid", kellele kelner küsimata tassi teed, klaasikese napsi ja mängu kaarte nina alla sigitas, sest need kolm asja käisid niisama lahutamata kokku, nagu Kopenhaageni papade jalad ja jooksvahaigus; siis väsinud uulitsa-proovireisijaid käsikohvritega, kes väikese sooja portsjoniga nälga ja pudeli porteriga janu tulid kustutama; siis vabriku- ja käsitöölisi, kes õlle ümber asusid ja kellest nooremad varsti piljardipallid veerema panid; lõpuks naistöölisi igast vanusest ja tööliigist, vabrikutüdrukuid, kellel päevane töötolm alles juustes, ja õmblusmamsleid, kellel niidiotsad veel sabas; hiljem põlledega köögitüdrukuid ja valgete pitstanukestega toapiigasid, kes vargsi sisse lipsasid, et paari õhtust priitundi viini valsside helinal mööda saata. Naiste, aga ka paljude meeste laudadelt keerlesid kohvi aururõngakesed üles, sest kohvijoomises ei anna taanlane türklasele ja saksilasele suurt järele, ta joob kohvi isu järgi palju kordi

päevas, ja naistöölistel täidab see jook sagedasti lõunase leeme ning vähese saiakõrvasega õhtusöögi aset. Vahe pühapäevase ja selle argipäevase publiku vahel oli ainult riideline, seisis aga selles, et naisemeestel pühapäeviti kaasad ja suuremad lapsed ühes olid.

Töötavate naisterahvaste hulgas, kes siin kõhtu täitsid ja meelt lahutasid, leidus ikka neid, kellele ulatumatu tööpalk või ajutine teenistusetus sunduseks tegid ainelisel eesmärgil meesterahvalisi tutvusi vastu võtta. Hilisemail õhtutundidel ilmus siia ka lihtsamat liiki kutselisi lõbutüdrukuid. Aga ühed kui teised ei paistnud oma olekuga või välimusega muude külaliste seast kõlbeliselt kuidagi haavaval või pahandaval kombel välja. Taani naine ei ole pirtsakas; ta vestab ka võõra meesterahvaga juhtuval puhul vaba ladususega juttu, naerab täiest suust, naljatab rõõmsast südamest ja suitsetab restoranis — tavaliselt üksnes siin — teatava koketse iseteadvusega paberossi. Ja kaugemale ei läinud ka need täiesti või pooleldi prostitutsiooni küüsi langenud naisterahvad. Nad hoidsid endid harilikult kained ja oma jutu nilbustest puhta. Kultuursemad olud soetavad vastupidavama kõlblus- ja taktitunde, panevad toorusele piirid, vähemalt avalikkuse kriitilise silma all. Niisama vähe hüppasid need naisterahvad ehtemaitseliselt haigettegeva püüdesihiga üldsuse raamist välja. Mida nad ihu peal kandsid, võis ehk teatava määrani kutsuv olla, aga jämedalt väljakutsuv, kisendav ei olnud see mitte, ning märgatavalt maalitud nägusid oli ainult harukordadel näha.

Kuni kella kümne, üheteistkümneni näis Hannibal Laurseni elavalt lõbutsev külalistekogu üksainus suur tutvuskond olevat — ühetaoline ja ühevääriline; siis sai trahter sõelaks, millest seemned läbi pudenesid, kuna vardjad

sisse jäid. Kasinad ja karsked, kõik, kes korralikumates oludes elasid, kes mõistlikult öise puhkuse, järgneva tööpäeva ja oma väikese punga peale mõtlesid, tegid minekut; laudkond laudkonna järel lagunes ja hävis, tühje nurki ja seinaääri märgade laudadega maha jättes. Paigale jäid salgakesed joojaid, kellele salakaval alkohol ülearu maitsema oli hakanud, üksikud joodikud, kes oma märatsevaid erkusid une tarvis halvasid, mänguõhinas punetavad kaardi- ja piljardilööjad, kes kaotust tagasi võita või võitu suurendada ahnitsesid, ning peale mõne tõsise armupaari, kes veel lahku ei raatsinud minna, need naisterahvad oma kavaleridega, keda ülalpidamismure koduse rahu ja puhkuse peale ei lasknud mõelda. Nüüd tekkis küll säherduste laudadel mõnikord joogipidu, mis kõigi osaliste joobnuksjäämiseni ulatus; üldiselt peeti aga ka siin sedavõrd korda, et jultunud alatusi sõnas või teos ilmsile ei tulnud, ja korrapidajad ei olnud mitte üksnes naiste-, vaid ka meesterahvad. Viimaste olek lõbuneiude vastu, ehk küll vaba ja julge, oli otse rüütellik selle toore käitumisega võrreldes, millega mehed, kõigepealt h ä r r a d, muudes maades, iseäranis Ida-Euroopas, avalikele naistele vastu astuvad. Ja ka Taanis on need enamasti välismaalased või liialise klassiteadvusega täispuhutud omad härrad, kes neid taeva all kõige õnnetumaid brutaalselt kohtlevad. —

See oli nüüd maailmake, mille läve üle Jens Nielsen sõbra pahatahtmatul ahvatlemisel jalad tõstis.

Tema esimene tundmus oli hirm. See aimuserikas, kahekeelne, iseendaga riius vaakuv hirm, mis hoiatab ning ühtlasi meelitab, mis põgeneda ning ühtlasi paigale jääda käsib. Jensi põlved värisesid, ta selgroogu mööda jooksis palav hoog üles, külm alla, kui ta pilk esimest korda

— see oli ühel pühapäeva-õhtul — sumisevatest, heledalt valgustatud lõburuumidest üle rändas, kus nii palju rõõmsaid, mõnulevaid inimesi, nii palju pidulikus ehtes ilutsevaid, suude ja silmadega naervaid noori neiusid koos istus — muusikahelinal, mis joovastas ning uimastas nagu kevadine kange õilmelõhn. Entusiasm, salamagus ja salavalus, lõi talle veresse, tuiskas pöörisena südamest ja kõigist soontest läbi. Ta armastas neid neiusid seal — kõiki, kõiki korraga! Ükskõik, missugune neist temale oleks lähenenud, Jens oleks ta vastu võtnud ja tema orjaks hakanud, ja kui neid kaks või kolm oleks olnud, Jens oleks ennast nende vahel jaganud! Ta tundis kaugelt eemalt nende hingeõhku ja ihusoojust, ja nende silmasära ja huultepuna ajasid talle kõrbeva janu peale, janu, mis talle ihuliseltki tuntavaks sai, nii et ta tuhinaga klaasi järele kahmas.

Muusika, mida ta siin kuulis, see sätendav ja pärlendav tantsumuusika vitsutas ta põuest viimse kui rahu välja. Vaikse, pühalikult ülendatud sisemise kogutuse asemel, mida ta oreli harmoonilisel lainetusel kirikus maitses, täitis teda siin torkiv ning võbistav ärevus, mis nagu tugev elektrivool ta erkudest läbi sööstis. Ja ometi poleks ta seda tundmust kirikliku rahutunde vastu ära andnud. See oli lust, noor ja värske, himukas ja ablas, mille kergetiivuline, kiimaline helidelend ta neitsilikus meeltevallas põlema sütitas. Tema ärganud meelte ees sulasid kõik värvitoonid, mida lõburuumid sisaldasid, nende vallatult hüplevate, kirglikult keeksivate, tiiralt hällivate muusikatoonidega ühiseks lõõskavaks lustituleks kokku: muusikantide punavad kuued ja läikivad pillid, naisterahvaste kirjud kübarad ja värvikad kleidid, uste ja akende kahevärvilised dekoratsioonid, isegi inimeste jumede ja juuste

mitmeliigilised varjundid kuni klaasides ja pudelites siretavate värviliste jookideni. Kõik oli muusika ja kõik oli värv.

Aga noor Nielsen oli üks neist sügavalt helide mõju alla sattuvatest inimestest, kelle kõige lõbusamad tundeakordid ilma tasase leinava kaastoonita ei ole. Ta lõbutses kannatades. Ta tilgutas oma rõõmukarikasse sapitilku. Tema luulevõime, toonide läbi erutatud, paiskas ta mõtte sagedasti asjadele, mis lõbutundele otse vastu seisid. Keset kõdistavat, naervat polkat kargas talle ta ema meelde ja emaga mõni episood, mõni inetu üksikasi ta suurest kodusest viletsusest. Neis laudades siin, selliste meeste killas, sääraste pudelite taga istus vististi ka Jensine Nielsen neil õhtuil ja öil, kui ta viinastanud kaaslasega koju tuli, kus tema ulguv laps lukustatud ukse taga meeletul hirmul pimedusekollidega võitles, — see mõte vingerdas nagu nilbe maoke läbi Jensi pea muuseas esimesel ja paljudel järgmistel muusikaõhtutel. Ja sedamaid muutus ta hingeline ning meeleline olukord. Midagi magedat, läilat puges talle põue. Heli- ja värvitoonide helkja virvenduse üle langesid võidunud loorid. Õhk hingas vänget haisu välja. Läbi lõburuumide, üle lõbutsejate peade lendas patt nägematuil ja kuulmatuil tiivalöökidel. Jens Nielsen tuksatas valusa kartuse kägistusel kokku.

See kartus oli kartus iseenese ees ja iseenese pärast. Sest selles muusikas peitus kiusatus, millest Jens aimas, et see tast üle käib. Ta imes selle muusika seest enesesse aimuse, et patt magus peab olema, kui ta ka inetu on, ja et see magusus tema inetuse ära võib varjata, ei, koguni iluks pöörata. Sellest muusikast väljasulav kiusatus sarnanes sellega, mida ta klaasist sisse rüüpas. Mõlemad

kuumendasid ta sisemust naisele vastu, naisele ilma valikuta, igale naisele — nägusale ja näotule, puhtale ja puhtusetule. Millega lõppes see maru, — millega v õ i s ta lõppeda?

Mängijate kilda ei mallanud Nielsen kauaks jääda. Esiteks ei tundnud ta jalgratta kohta liialist õhinat, — see oli talle soovitav, kuid mitte kirglikult ihaldatav nagu Holgeril. Teiseks puudus tal kaardilauas mängupea, piljardil mängukäsi, kui et ta võitmise tõttu tuhinasse oleks võinud sattuda. Ta kaotas enamasti, ja rahaga kaotas ta varsti mängutahtmise. Holgerit pani ta imeks. See elav ja põlev inimene püsis paljude tundide kaupa mängu orjana, nägemata ja kuulmata, mis ta ümber sündis, söögi või joogi peale mõtlemata, ilma et tal muusika ja naisterahva kohta, kellest ta muidu lugu oskas pidada, meelt ja mõtet oleks olnud. Kaotused, millest ta ajuti tabamata ei jäänud, õhutasid teda ainult veel takka. Seda kuldsemas lõbutujus oli ta vahel pärast võidukalt lõppenud mängu. Siis laskis ta hea osa võidetust — aga mitte kõike, oma eesmärki ei kaotanud ta silmast — joogilauas lahtisel käel lendu ja voolas ülemeelsest naljast üle.

Mängust võõrdunud Nielsenile hakkas jook aegamööda maitsema. Talle sai nüüd mõistetavaks, mispärast inimesed neid enamasti mõru maiguga ning vastiku lõhnaga vedelikke nii himustasid. Neis peitus midagi, mis hariliku haruldaseks, igapäevase pidupäevaseks, kaine ja labase tundeliseks ning luuleliseks moondas. Alkohol oli ainus nõiajook, mis tõesti nõidus. Ta nõidus inimesele uue aju pähe ja uue südame põue. Ta nõidus talle terve uue maailma sisse ja ümber. Jens tundis oma keha maapinnast vabanevat ja oma vaimu aimamata kõrgustesse ning kaugustesse lendavat, kui ta seda nõiarohtu

teatava jao sisse oli võtnud. Ta oli korraga suur ja tugev ja õnnelik — õnnelik oma õnnetuses. See õnnetus võis talle pisarad silma ajada, aga need olid nüüd valuta liigutusepisarad, see oli isesugune luulemagus haledus, milles ta ennast kummardades kui kannatavat kangelast kahetses. Alkohol teeb inimese näitlejaks enese ja teiste vastu.

Kuna Rasmussen piljarditoas, kuhu muusika ajal ka kaardimängijad kogunesid, oma jalgratta pärast higitses, istus Jens suures keskmises ruumis õllepudeli taga ja maitses oma noort elu. Naisterahvaste vastu oli ta kaua häbelik ning arg. Süda tõusis tal kurku mõtte juures nendega juttu teha. Ta kadestas Holgerit selle hundijulguse pärast, millega viimane neiude seas tutvust tegi: tuli — nägi — ja oli tuttav! Ta hakkas võõraga lihtsalt nagu tuttavaga kõnelema, ja mõni minut hiljem võis neid ammusteks sõpradeks pidada. See anne puudus Nielsenil. Aga aegamööda kogus ta südidust ja alkohol aitas takka. Ta hakkas laudades aset võtma, kus tüdrukuid istus, ja kui ta ootavas kohmetuses mõne aja oli värisenud, leidus viimaks ometi paras pilk, mil ta algatava sõna sai pillata. Säärasel puhul võis verivaene Nielsen rikkaks priiskajaks minna. Et tal uuele tutvusele jutulist seltsi suurt pakkuda ei olnud, siis pakkus ta temale seda ohtramalt juua. Ja jõi ka ise virgemalt kui muidu. Osalt ülendas ta seega oma õnnetunnet, osalt võitles ta ärevuse vastu, mis teda palavikusarnaselt vapustas. Tavaliselt pidas tema organism määra, milleni ta vaenulikku ollust vastu võttis: äkitselt ei maitsenud jook joojale enam. Seesuguses hingelises olukorras aga hävis see määr ja Nielsen jõi enese joobnuks. Ta kulutas kõik oma raha ära ja laenas Holgeri käest veel lisa.

Ning mitte üksnes oma taskuraha, mis osalt jootrahadest, osalt õhtusest kasutööst, sigaritegemisest kogunes, ei andnud ta välja, vaid juhtus laupäeva-õhtuid, kus ta poole ja isegi terve nädalapalga, millega ta Laurseni juurde oli läinud, ilma enne kodus käimata, jootrahadele järele saatis.

Ühel sellisel laupäeva-õhtul oli ta kedagi vanaldast, üsna jumetut lõbutüdrukut terve muusikaaja jootnud. Magnetiline võim liitis teda selle paksu, ülbelt naeratava inimese külge, kelle ärikavalad silmad teda kõigi kunstidega võrgutasid. Kui nad restoranist pärast muusika lõppu lahkusid — Holger jäi veel mängima —, asus Nielsen poolpimedas aiakeses, kust teine, kõrvalisem väljakäik läbi viis, tüdruku lihava käsivarre ümbert kinni ning küsis, seestpidi lõdisedes, kas ta temaga kaasa võivat minna.

Paks Kristine naeris vabiseval rinnal niisuguse lapsikuse üle. Määratu musuga mattis ta küsija suu kinni. Uimaselt, nõtkuvate põlvedega järgnes Jens temale aleviuulitsate hauduvasse tumedusse.

See oli esimene kord. Teised korrad ei jäänud tulemata. Jens Nielsen püherdas poris. Seesama Jens Nielsen, kes oma emale nii vali kohtumõistja oli.

Õige küll, pärast esimest ööd tundis ta midagi, mis kahetsemise sarnane oli, — tundmus, mille puudust ta emale nii leppimatult etteheiteks tegi. Jens viis oma kipitava hinge äramuritud ihus kirikusse. Seal vagatses ta paar tundi, et tülitavast tusast, mille juures õllepohmelus ja kahju ärapriisatud rahast vahest mitte vähem süüdi ei olnud kui kõlbeline õud, taevaisa abiga hõlpsamalt lahti saada. Aga pärast järgnevaid langemisi ei läinud ta enam kirikussegi. Ta sai oma kahetsusega, selle

tusatundega, mis kui loomulik reaktsioon iga lustimäratsemise kannul käib, isegi valmis.

Esiteks hoidis ta oma südametunnistusele enda mehe-eesõigused vastu: ta tegi ju ainult, mida teisedki mehed karistuseta tegid; oli see patt, siis igatahes andeksantav patt. Teiseks filosofeeris ta oma isikule iseäraliku eramoraali kokku: ta maksis oma langenud ja patukahetsematule emale kätte, karistas teda, sai nõnda-öelda tööriistaks nuhtleva jumala käes.

Oli Jens ennem ema viinaklaasi tagasi tõuganud, et teda oma kõlbelise kõrgusega haavata, siis tahtis ta teda nüüd oma kõlbelise alatusega pureda. Säärane ema ei ole väärt, et tal poeg on, kelle peale ta uhke võib olla, — seletas ta enesele. Metsa seepärast kõik kainus, karskus ja vagadus — ta peab minu pärast kannatama, nagu mina tema pärast kannatan! Tema nuttu tahan ma näha, tema ohkimist kuulda, ainult tema valu varjus võin ma kauem temaga koos elada! Ta peab oma süüde suurust tundma, nende tagajärgi maitsema õppima!

Selle sofistliku moraalitarkusega soomustatud, arvas Jens enesel õiguse olevat emale nüüd ka otsekohesel, hoolimatul sõnal oma vihkavat põlastust näkku paisata. Ema polnud teda ta kahtlastes meelelahutustes, nii suurt muret kui need talle ka tegema hakkasid, sügise jooksul kordagi etteheidetega tülitanud. Ennem kandis ta hõlma all midagi pandimajasse, kui et ta pojalt võlgujäetud kostiraha taga oleks nõudnud ja teda ta raiskamise pärast vastutusele võtnud. Ta tahtis teda ju emaliku headusega enda poole tõmmata; osalt hoidis teda ka trööstiv lootus tagasi, et tema senine pailaps, kelle hukkamineku sisse ta uskuda ei suutnud, ise varsti meelemõistusele tagasi pöördub, kui ta sarved esimeses noorusetuhinas maha on

jooksnud. Kui aga lugu nädal-nädalalt kaugele talve sisse edasi kestis, kui puudus ikka ahnemalt majasse asus ja noormehe õrnavõitu terviski läbiprassitud õhtute ning ööde mõjul kannatama hakkas — Jens köhis kestvalt ja oli korratu kõhuga hädas —, siis ei jaksanud Jensine Nielsen ennast manitsevast vaheleastumisest kauem tagasi hoida.

„Pojuke, sa ei taha enam ainustki laupäeva-õhtut kodus seista," ütles ta temale kord, kui Jens kella kolme eel öösel, nokastanud nagu kunagi, nohiseva vaikimisega uksest sisse oli astunud.

„Mis ma siin kodus teen!"

„No, mis teised lapsed kodus teevad!"

„Neil on vanemad."

„Sul on ka ema —"

„Jaa, aga missugune! Just selle ema pärast ei taha ma kodus seista. Ma ei või tema nägu, tema paljast varjugi näha!"

„Jens!"

Aga see hüüe läbipistetud südamest, see toon täis hirmunud armupalumist ei peatanud kättemaksjat juurde lisamast:

„Ja misüle sa õieti pahandad? Ma teen ju ainult järele, mis ema eluaja eel on teinud! Ega käbi kännust kaugele kuku."

Neiu Nielsen ei lausunud enam musta ega valget.

Jens, kes varsti rasket õlleund magas, ei teadnud, kuidas haavatu öö mööda saatis.

Aga hommikul märkas ta, et ema näost väga kõhnaks oli läinud. Ta põsed olid lihast ja verest nagu kuivaks imetud. Ning silmad vaatasid suurelt nagu kauasel põdejal.

Ja — kas ta seda siis ammugi ei teadnud? küsis Jens eneselt.

Vete lagunemise ajal, mil surmakrampides rabelev talv Taani õhu nii kalki hingeauru täis ähib, et vaesed kopenhaagenlased oma villase aluspesu sees enam lõdisevad kui jaanuaris mõnekraadise külmaga, leidis Jens Nielsen sõber Holgeri ühel pühapäeval Laurseni muusikasaalis joogilauast, aga mitte piljarditoas istumast. See oli imekspandav, leidis aga rutulise seletuse, sest kui Jens teretades ta juurde astus, tõusis Holger Rasmussen üles ja ütles vormiliselt:

„Minu sõber Jens Nielsen — minu pruut Dagmar Spreckelsen!"

Mispeale väike valgehambuline sõstrasilm ta kõrval käekese lipsti Jensi kohmetanud pihku ulatas ja temale enda pahemal küljel aset hakkas tegema.

„Aga — — mineval pühapäeval ei olnud sul veel pruuti," tähendas Nielsen, kui ta istme vastu oli võtnud, häbeliku kitsikusega võideldes, mis talle kerge puna palge ajas.

„Aga nüüd on," vastas Holger uhkelt.

„Ja missugune veel!" lisas pruut juurde.

Nad vaatasid seejuures teineteise otsa ja puhkesid nagu ühest suust naerma. See vaade ja see naermine kinnitasid Nielsenile, et temaga mitte nalja ei heidetud: ta nägi ja kuulis midagi otsustatut, kokkuliitunut. Tundus, nagu oleks mõlema ühendus juba ammune.

„Jaa, veli, seitsme päevaga võib suuri asju sündida," sõnas Rasmussen siretaval silmal edasi, kuna ta pahem käsi Dagmari sõrmedega mängis, „ja kui sa oma jahmatusest võitu oled saanud, siis võiksid meile ka õnne soovida, nagu kord ja kohus on, iseäranis sellele väikesele

pärdikule siin, kes, nagu sa näed, suurepärase püügi on teinud."

„Päh, niisugune mustlasepoiss!"

„Just sellepärast! Mis niisugune mustlasepoiss tundjate silmas väärt on, seda peaksid Nielseni suust kuulda saama — ma ei salli enesekiitust, nagu teate. Ütle talle ometi, et seesama mustlasepoiss praegu ministri väimees võiks olla —"

„Õue ministri —?" Ja Dagmar näitles luuaga pühkimist.

„Ohoo — ei! Näe, selle" — Rasmussen nibistas kolme näpuotsa kokku — „selle ministri, tõsise, elava kuningliku ekstsellentsi väimees. — — Aga tulise pihta, Jens, kuidas sa saad mu pärdikule õnne soovida, kui sul midagi kokku lüüa ei ole! — — Ei, luba, — täna olen mina tellija ja kulukandja! Kelner!"

Holger ja neiu Spreckelsen jõid kohvi. Esimene laskis ka Nielsenile kohvi ja igaühele klaasi kakaolikööri tuua. Löödi kokku ja joodi, kui Jens lühikese õnnesoovi kuuldavale oli toonud. Lähemad lauanaabrid naeratasid osavõtlikult. Preislased panid parajasti lõbusa marsi hüürgama.

Mängu ajal oli Nielsenil mahti sõbra mõrsjakest silmitseda. Väike, elav, naeruhimuline piiga, mitte just ilus, aga soojendav-mõnus. Ruuged salgurõngakesed madalal otsaesisel, mille alt kaks naljanorivat pruuni silma välja varitsesid. Suu natuke lai, allakiskuvate nurkadega, aga sinivalgete laitmatute hammastega, mida ülemine lüheldane huul kunagi ära ei katnud, märksa kaunistatud. Iseloomulik omadus oli Dagmari ninatargal töntsninal: see oli juureni liigutatav. Tegi vahete-vahel elava vintavänta, nagu kohendaks ta ennast näos, ja jäi siis paariks

minutiks jälle rahule. Oma olekus tuletas neiu noort mänguhimulist kassi meelde. Teatav intiimne sarnasus tema ja Holgeri vahel sai Jensile märgatavaks.

„Õiguse pärast peaks meie pärdik kui võitja tänased liigud maksma," algas Rasmussen, kui lärmav marss lõpule oli jõudnud. „Aga ma olen julge, et tal punast ööriqi pungas ei ole. Sa pead nimelt teadma, Jens, minu tulevasel on toredad passioonid: oma taskurahaga nuumab ta taevaisa kajakaid! Kui sa lõuna kella ühe ajal üle Kuninganna Luise silla lähed, siis leiad teiste preilide ja prouade seast julgesti ka preili Dagmar Spreckelseni praakkalu pildumast."

Holger sihtis loo peale, mis Jensile, nagu igale kopenhaagenlasele, küllalt tuttav oli. Pealinna praegusest keskpaigast, lõunast kirde poole, käib pikk, kivikallastega palistatud veevööt läbi, mida kolm temast üleviivat silda neljaks pikerguseks nelinurga-kujuliseks järveks jaotavad. Talvel, kui kalad meres pealmistest veekihtidest põhja ligemale poevad ja kajakatel toit seetõttu kasinaks jääb, koguneb musttuhat neid sihvakaid, graatsilisi linde Kopenhaageni jäätunud järvekeste peale, et endid hellasüdameliste pealinlaste armuandidest elatada. Iseäranis sildade ümber surub neid pilvena, sest siin on nende söötmine korraldatud. Sildadel, kust rahvast ränka üle voorib, müüvad eidekesed-taadikesed käsivankritelt pisikeste portsjonite kaupa kalu, portsjonid müügilaudadel paberilehekeste peal juba meelitavalt valmis. See on nüüd talvel Kopenhaageni publiku traditsiooniline lõbu sildadel kalu osta ja näljastele, ärevalt kisavatele kajakatele sööta või, kui kukkur sõna ei kuula, elurikast vaatemängu vähemalt pealt vaadata. Linnud on osavad ülespoole pillutud kalu õhust kinni püüdma, ja nii julged, et

nad lastel räimekesed peaaegu käest ära nähvavad, mis väikestele heategijatele muidugi hindamatut rõõmu valmistab.

„Tänamatu teotaja!" hüüdis Dagmar, ja ta käsi salvas nagu kassikäpake poisi suu poole. „Sa tead väga hästi: kui mul kajakasöötmisepassiooni ei oleks, siis poleks sul mind, ja mida oleksid sa ilma minuta? Tühja hingega must poiss, kellel muud meeles ei ole kui külm, elutu ratas! Ratas pealegi" — neiu mõlemad hambaread tulid kumavalt nähtavale, ta ninake tegi vinta-vänta — „mis alles kaupluse aknal ilutseb!"

Holger, kes märkas, et tema pärdik sõbrale meeldib, toetas pea allaheitliku naeratusega käe najale, kuna ta pilgu Nielseni peale heitis.

„Na-jaa, niipalju on tal ju õigust, et ma ta natist Luise sillal kinni sain. See oli mineval teisipäeval. — Sa tead, Jens, et ma ammugi sihukese loomakese järele ringi vaatan. Nii ajaviiteks üsna hea teine. Hing sees — ega maksa valeks ajada. — Tulen parajasti lõunalt ja lähen piimavankrile silla juurde vastu. Vahin kajakaid ja nende toitjaid — silla kõnniveered mustavad kõiksugustest vehklevatest härrastest. Korraga silman mulina seas pruuni peaga plikakest, kes, hambad irevil, lõug taeva poole, rõõmsalt nina liputab. Sa oled muidugi juba tähele pannud, Jens, et tal nina asemel jupike tallesaba näos on —"

Nielsen hakkas naerma, aga mitte Holgeri võrdluse, vaid selle kentsaka nähtuse üle, kuidas Dagmar praegu kõõrdsilmal iseenda nina püüdis näha saada — tõsiselt ja asjalikult.

„See väntav ninake oli mulle nii huvitav uudis, et ma teda enam silmast ei lasknud. Pugesin üsna ligidale ja

vahtisin ammuli suuga. Sedamaid huvitas mind ka plika ise. Ühes ninaga olid ta silmad, käed, jalad, terve ta pisike keha nii liikvel, et ma enesele ütlesin: „Vaata, siin ta on, keda sa otsid! Selle oravaga, selle pärdikuga oleks sul pagana lõbus hullata! Aga mine tea, mäherdune süda tal pihikus põksub!" Kuid juba langes otsus ka selle kohta.

Siiamaani on ta kalasöötmist ainult pealt vaadanud, korraga ei suuda ta enam vastu panna — astub kalanaise juurde ja kisub pungakese taskust. Pungakese, Jens, — ma ütlen sulle, pungakese — — Dagmar, kas sa ei tahaks Nielseni-onule oma rahapunga näidata?"

„Miks mitte!"

Kotike, mis Jensi arvustuse ette ilmus, vaakus tõepoolest hinge. Rauad kõverad, lukk ära, sopid läbi kulunud, naha värv mõistatuslik.

„Vaadake aga hoolega," muigas selle kurva katkendi omanik, „ega see nüüd enam minu häbi ole!"

„Kui ma seda kotti nägin," kõneles Rasmussen edasi, „ja kui ma nägin, et selle koti peremees kajakatele kolm kamalutäit kalu söötis, enesel silmad õnne täis, siis mõtlesin: On ta võõraste lindude vastu nii helde, siis ei või ta oma vanamehe vastu ka mitte liiga õel olla — ära enam oota ühtigi! Astungi, käsi aupaklikult kõrva ääres, teise ette ja ütlen: „Kui preilil veel õiget ei ole, siis võiksite minuga õnne katsuda; nagu näete, olen ma esimese numbri poiss!" — Muidugi polnud tal midagi vastu vaielda —"

„Ohoo, kas ma ei öelnud, et ma valgemat sooviksin!"

„Ah — noh, pisut pidid ju silmakirjaks ikka puiklema, tuttav tüdrukute trikk! Seda õiglasem oli su näolapike: see punas nagu koit. — Ja siis see õrn mure, millega sa

ütlesid: „Aga mul käib väravas kaks teist — kuidas te nendega aegu saate?" — Ja kui ma kostsin: „Need peksan teie lahke loaga veel täna õhtul vaese-omaks," — siis, minu pai pärdik, siis olid sa pehme nagu siidkinnas ja sul polnud enam muud hingata kui (sosistades): „Eks katsume siis pealegi! Ma nägin säherdustest silmadest, nagu teil on, und!" "

„Valetad! Midagi sellesarnast ütlesin alles kolmandal õhtul, ja kaugeltki mitte nii mesise sosinaga!"

Sel nääkleval ning nöökaval toonil, millest aga sügav õnnehelin hõbedasel selgusel välja värises, kestis mõlema kaksikkõne edasi. Jens naeratas ühtesoodu, ilma ise sõna võtmata; see naeratamine oli talle suu ja silmade ümber nagu seisvalt naha sisse kooldunud, see ei muutunud ka siis, kui naerataja pilgust selgesti märgata oli, et ta mõtted jutuainest kõrvale olid kaldunud. Nielseni käsi mängis erksalt liköörikiaasikesega, ta kitsale valgele näole oli hõre puna ilmunud ja mõlemad helkjas-ruuged käharsalgukesed, mis laugu hakatuselt obaduste kujul alla otsaesise poole kippusid, tudisesid tasakesi nagu kerge tõmbetuule liigutamisel. Eemal paaris paigas istus tal tuttavaid tüdrukuid; need püüdsid temaga vaatetraadil ühendusse astuda. Jens hoidis aga pilgu hoolega mujal; vahel äigas ta näost nagu ämblikuvõrku ära ja ta naeratusest murdus välkkiirelt vargne pilvitus läbi.

Holger jõudis oma plaanide juurde. Neid oli tal suuri ja väikesi. Ja kõik olid kavajaod ehitatava hoone tarvis, mis k a h e l e oli määratud, ühendatud kahele. Piimapoisiameti mõtlevat ta peatselt maha jätta ja vabrikusse töösse astuda. Vaja tõsiselt tuleviku peale mõelda. Elektrotehnika huvitavat teda kõige enam. Olevat palka ja elukindlust tõotav tulevikutööstus ka Taanis. Rup-

recht & Adamsen laiendavat praegu oma ettevõtet, sinna võetavat varsti rohkesti uusi töölisi juurde — ega muud, kui kah pakkuma. — See pagana väeteenistus! Tahad varem naist võtta — hakka asemiku tarvis juba varmalt kroonikesi korjama. Veidi lootust olevat tal ühe tädi käest Aarhus'is nekrutiraha saada — kingitusena või, kui jumal tahab, pärandina. Aga mine tea, kuidas läheb! Parem enda kui jumala ja teiste inimeste peale loota. Olevat ju mõrsjaid, kes peigmehe o m a rahaga välja ostvat (kentsaka põlgepilguga Dagmari õla poole), aga temale juhtunud paraku rotike pihku, kellel ainult soe hing sees on. Lubavat küll ka hoidma hakata, kuid mis siis sihukese vabrikuplika palgakesest hoida jäävat, liiatigi kui Luise silla kajakad toita on ja endal maias suu põigiti nina all.

„Noh, sa võiksid rattast ka väga hästi ilma jääda," heitis neiu vahele, suure suuga kooki kohvi juurde süües.

„Rattast ma ilma ei jää! Kus selle kahju ots! Mõtle nende taevalikkude sõitude peale, mida mõne nädala pärast Öresundi äärde, Fure järvele, Hillerödisse ja Fredensborgisse võime teha! Taevale tänu, et sul rattaloks juba on — (Jensi poole) vanema õe kingitus, seitse aastat vana, aga eks ta plikale käi, kui üles lasen kohendada. Minu brennabor, võite julged olla, ei jää enam kaua kaupluse vaateaknale; ainult krooni kümme puudub veel, ja need tulevad maikuuni jootrahadestki kokku, sest mängu peale pole nüüd" — ta müksas küünarnukiga mõrsjat — „enam palju mõelda. — Aga, Jens, kuidas siis sinu rattaga jääb? Sa pead meiega tingimata kaasas olema!"

Nielsen püüdis rahulikuks jääda; punastas aga juuksejuurteni. Ehk küll Dagmar seda häbenemist ei mõistnud, riivas ta Holgerit siiski etteheitliku pilguga, ja see ruttas

oma viga heaks tegema, nii vähe kui ta ka isegi sõbra kena oleku üle selgusel oli.

„Ma tean, sa ei ole nii suur rattanarr kui mina," naeris ta julgustades ja Jensi poole poolikut klaasi tõstes, „see-pärast pole sa öörinorimisega vist palju tegemist teinud. Aga kas tead, ma võin muist raha sulle laenata, siis võime mõlemad järelmaksu peale rattad võtta."

Nielsen hakkas oma suure punasekirju taskurätiku sisse nina nuuskama, et neile mitte oma liigutust näidata, sügavat, ärevat liigutust, mis tal märjad kaed silmade ette tõmbas.

„Eks näe, on ju veel aega," ütles ta tüki aja pärast. „Aga mida ma sult paluda tahtsin, Holger: kui sa kuuled, et Ruprecht & Adamseni juurde töölisi hakatakse võtma, siis ütle ka mulle. Ma tahaksin edaspidigi sinu ametivennaks jääda. Susi söögu piima — see ometigi kaua kõhtu ei täida!"

„Braavo, Jens, jääme ametivendadeks!"

Teenija oli tassid ja klaasid Holgeri käsul uuesti täitnud; viimased kõlisesid rõõmsalt kokku, ja Dagmari-preili nina tegi paar imeilusat ning ülilõbusat vändakut. Noor armupaar sattus nüüd, osalt Nielseni jutuahtruse tõttu, isekeskis kudistama, mis aga enam senisel nalja sisse kastetud kujul ei sündinud, vaid sel tõekal, sõbralik-ühistundelisel toonil, millel, kui mõlemad veel väga noored ja nende tutvus lühike, pealtnägija meelest ikka nii veider-naljakas abieluline maik ning lõhn juures on. Ninad koos, pilgud koos, käed koos, ja arupidamisel midagi väga tõsist ning tähtsat: üürihind, köögikapp, lapsevanker või midagi muud sellesarnast. —

Jens Nielsenile oli õnneks, et nad ta pisut rahule jätsid, ja veel suuremaks õnneks oli talle, kui varsti piljar-

ditoast paar Holgeri mängusõpra ilmusid, mõlema vastas istet võtsid ja nendega suurt vadinat alustasid. Jens märkis oma osavõtmist endise stereotüüpse naeratusega, ta ise viibis neist ja nende jutust aga kaugel eemal.

Ta istus jumalaüksinda kuskil ääretul lagendikul, põhjatult sinava taeva all, ja nägematu lõo lõõris virvendava sina sees, ja Jensi süda tahtis lõhkeda januneva igatsuse ning leinava mahajäetuse käes.

Mitte uus ei olnud talle see tunne, ainult kangem, muljuvam kui kunagi enne. Kui ta küpsemas lapseeas linnast välja oli jooksnud, mitte mere poole, mida ta pigem kartis kui armastas, vaid lääne poole, haljendavatele aasadele ning nurmedele sülle, sellele meritasasele madalikule, mille smaragdiline lagedus muud piiri ei tundnud kui seda ilmatut võrujoont, millega sinine hiigelkaas end tema üle hakkas kummima, ja kui selle kaane all — teadmata, kus kohas — lõoke oma hõiskava kaebe helisema pani, — juba siis oli Jensi rinda see ihaldav igavus, see imelik üksindusetühjus piinanud. Aga mitte ainult tugevam ei olnud see praegu, vaid varem tundmata lisandustega segatud; endine selge üksikhääl harunes mitmeks ja kaotas puhta kõlavuse. Asjata püüdis ta esiotsa neid võõraid kõrvalhelisid eraldada, et neid ära tunda; see läks tal alles siis korda, kui ta mõistatusele, miks tema „lõovalu" talle siin lärmitsevas, tubakasuitsuga täidetud joogimajas külge oli hakanud, võtme oli leidnud.

Nielsen tabas enese hõõguvalt kadeduselt Holgeri vastu. See ei olnud aga mitte kadedus, mis teisele enda poolt ihaldatavat ei soovi, vaid kadedus, mis kadestaja iseenda üle kurtma ja kaebama paneb. Jens, mäherdune vilets poiss oled sa Holgeri kõrval! kuuldus talle ta hin-

gehelinast selgesti kõrvu. Holger saab kõik, sina ei midagi! Millest sina salaja und näed, peaaegu kui kättesaamatust imeasjast, see on temal naeruhetkel krapsti käes! Tema teab, mida ta teeb, sina kobad alati pimedas, sul pole millegi kohta nõu ega sihti. Kas näed, kes Holgeri kõrval istub, talle silma vahib, talle suhu naeratab? Aima ometi, mida Holgeri süda ütleb, kui need maasikhuuled teda suudlevad, see soe ümarik rind end tema põue vastu rõhub! Mis on sinul selle määratu vara vastu? Mitte midagi! Sest see, mis sul on, mis sul ajuti, vargsi juhtub olema, see on, õigust öelda — ptüi, kurat!

Sellele otsusele enda seniste „armastuste" üle ei jõudnud Jens mitte alles täna. Täna ütles ta seda ainult selge sõnaga välja, täna teadis ta, et see vääramata õige oli. Ta oli põue põhjast veel liiga terve ja karge, kui et talle aegamööda mitte kahtlus niisuguse ostetud õnne kohta pähe poleks pugenud. Ta sai valele ikka enam jälile, sellele kolmekordsele valele, millega ta ennast ise ja millega teda see igakordne teine tüssas. Kas ta ei sundinud ennast iga kord poolvägisi uskuma, et tema see ainus on, kelle vastu niisugune neiu midagi tunneb, vähemalt selsamal korral, ja et ta ka ise teatavast puhtamast tundmusest tema vastu ilma ei ole? Ja kas ei püüdnud naisterahvas temale o m a iseäralikust õrnusest kõigiti märku anda, kui mitte sõnaga, siis ometi olekuga? Aga ikka tuli välja, et see paljas petlik aur oli — ühelt kui teiselt poolt. Seda andis Jensile juba see lääge rahuldamatus aimata, millega ta säärase kallikese kaenlast lahkus, ja kui ta kainel meelel asja üle järele mõtles, tõusis talle ülbus kurku ja ta naeris enese välja. Ometi aga ei keelanud see, et ta järgmisel parajal puhul, nõrk nagu ta oli, ennast jälle pettis ja petta laskis.

Aga mitte ainult see vale ei hakanud Nielsenile hinge peale käima, vaid ka muu kõlbeline mustus, mis säärasest ulaarmastusest lahutamatu on ja mille juured iseäranis alkoholirabast enesele rammusat toitu ammutavad. Esimene tugevam vapustus tabas Nielsenit ühe kutselise lõbuneiu korteris. Sealt leidis ta umbes kuuekümne-aastase valge peaga rauga eest — tüdruku lihase ema. Põdur, nagu eideke oli — ta suud ja kogu lõuga võntsutas üsna kohutavalt üks närvihaigus —, pidi ta siiski tütart ja tema külalist ümmardama. Ta tõi neile õlut lauale ja kohendas nende sängi üles. Ja selle auväärt vanakese teades, kelle kannatajanäost kaks kurba silma nende peale vaatasid, saatis pooljoobnud paar öö ühises voodis mööda, kuna emakese köhimine ning hingeldamine neile õhukese vaheseina tagant selgesti kõrvu kostis. Alles hommikul, selginud peaga, tundis Nielsen häbi. Ta puges, raugakese eest nägu varjates, nagu löödud koer minema, ja terve päeva võitles ta limase, pööritava tunde vastu.

Sel päeval mõistis ta Holger Rasmusseni. See poiss oli talve jooksul ainult ühe korra niisuguse tüdrukuga kaasa läinud, ühel oma võiduõhtul, mil liialt joodud munatodi talle pähe oli hakanud, — äpardus, mida talle muidu naljalt kunagi ei juhtunud. Kui ta Nielseniga teisel hommikul piimalaos kokku puutus, kirus ta peaaegu pisarsilmil oma rumalust. Ööst enesest ei lausunud ta sõnagi; kui Jens selle järele küsis, hoidis ta käe suu ette ja pööras näo nurka; muudkui vandus ja sülitas aga nagu vihane madrus.

Ärganud igatsuse puhtuse ja õnne järele õhutas tänane õhtu Jensi südames suureks ning võimsaks. Mida väetima ja viletsama ta enese sõbra kõrval tundis olevat, mida

kauem ta tema mõrsja kastevärsket lapsenägu nägi, seda ihaldavamalt tõusis ta süda madalusemudast lõõrivale lõokesele sinava eetri sisse järele. Äkitselt tõusis ta üles, vabandas ennast peavaluga ja läks. Nii varasel tunnil polnud Jens Nielsen Laurseni juurest veel kunagi lahkunud.

Aga ta ei läinud mitte koju, vaid algas pikka, sihita teekonda läbi uulitsate. Külm udu, milles laternate tuled nagu unised kollased silmad vilkusid, jahutas mõnusalt ta kuumavat pead, ja talvises õhus vargsi töötavad kevadevaimud pugesid talle suust ja ninast põue, et järele vaadata, kas sinna ka midagi ei sünniks ehitama hakata. Pimedikust, mis võbisevale, rulluvale udule ikka paksemalt peale vaipnes, kostsid terased helid, mis pragunemist, murdumist, avanemist kuulutasid, üleval kõrguses aga tegid tuuled oma uute tiibadega lennuproove; seal vihises ning sahises nii salaliselt ja paljutõotavalt, et Nielsen ajuti seisma ja kuulatama jäi.

Ning korraga jahmus ta lõbusalt. Ühe kiriku massiivne murdjooneline kerestik tumestas ta teed. Gooti uksevõlvik vaatas varjust nagu luurav nägu talle otsa. Sedamaid seisis kiriku sisemus täiel valgustusel Jensi vaate ees, ning ühtlasi kaks suurt taevakarva silma.

Kuis oli ta need ometi unustada võinud!

Vist juba kolmandat kuud polnud nad temale enam meelde tulnud.

Ja kord oli ta nädalate kaupa, päeval ja ööl, nende peale mõelnud, neid uulitsaid ja majasid mööda taga otsinud!

Need silmad elasid näos, mille Jens enesele iludusliku paleusena piltide pealt kokku oli soninud. Tal oli kodus üks piltpostkaart noore neiu peaga, mille sarnasus sellega, mida ta äkitselt elavalt enda kõrval nägi — siin-

samas kirikus —, kuni karjatama-panemiseni ulatus. Ainult vanuses oli vahet — elav koopia näis rohkesti noorem olevat, ja viimase juuksed olid valkjamad, ka teisiti kammitud. Aga seesama suu, ülemine paksem huul kaarjalt võlvitud, seesama lõug kahekordse imearmsa lotikesega, peaaegu seesama õigejooneliselt allajooksev nina, muudkui siin pisut laiema ning lihavama otsaga, ja — mis peaasi — needsamad tõsiselt, natuke aralt, natuke umbusklikult, aga liigutava süütusega vaatavad silmad keset valget, jumekat palgelist priskust. Tütarlapse ihukatted ilmutasid kehvust, — nähtus, mis Nielsenile ebateadlikku rõõmu tegi.

Nad istusid teineteise kõrval pingis, Jens oli hiljem tulnud. Neiu vahtis esiotsa mõttes ja pead liigutamata altari poole; suur pühalik rahu, mis teda näis täitvat, laskis teda vanemana paista, kui ta oli. Siis, nagu torgiks teda naabri tunnistav pilk, lõi ta korraks silmad tema peale, selle laia julgusega, mis argadele vahel nagu kogemata omaks saab. See vaade, mis õigupoolest mitte midagi ei öelnud, mõjus Jensisse nii elustavalt, et tal silmapilguks himu peale tuli oma leitud paleusega väikest paigakohast kõnelust alustada, sest õpetaja oli altari eest ära astunud ja orel helises tasasel uneleval eelmängul. Korraga märkas Nielsen, et ta ilma lauluraamatuta kirikusse oli tulnud. Põnevusega jäi ta ootama, kas piigake oma raamatut temaga jagab. Õige! Orel algas jutluse-eelset koraali, neiu nihkus naabrile ligemale ja hoidis raamatu kristlikult pooleks. Kestis natuke aega, enne kui Jens äreva sisemise kõdi pärast laulmisjoonde sai. „Ma tänan!" sosistas ta pärast koraali lõppu nii raske rõhuga, et neiukese suunupu ümber kerge liikumine nähtavaks sai.

See suur rahu, mis tütarlapse olemist täitis ja ta täidlase, munaja näo üle viludust laotas, katkes äkki, kui vaimulik mees kantslisse ilmus — keegi teine kui see, kes liturgiat oli toimetanud. Neiu näosse tekkis ühes värvikama kumaga teatav isukus maldamatus, ta pikad, kõveraotsalised ripsmed tegid elavaid tuksatusi ja silmad nende all võtsid sügavama, aplama läike. Kõik see läige, pinguletõmmatud tähelepanuga ühendatud, koondus õpetaja näole, näis tema pea sisse pugeda püüdvat. Oleks jutlustaja noorem mees olnud, Jens oleks kadedale kahtlusele maad andnud, aga ta oli hallpea, kui ka üsna sümpaatne hallpea; nägu, mis laia lumivalge voldi-tud kaelavõru* peal elaval kõnevoolul ringi liikus, oli nagu mõne vana apostlimaali seest välja lõigatud. Aga mitte üksnes võõra neiu himupõnev jutlusekuulamine ei äratanud Nielseni huvi, vaid ka see nii noore inimese kohta haruldane sügav mõju, mis kuuldud sõnal temasse oli. Jens luges tema palgelt ajuti vaimustusekihavust, mis tervet ta näomudelit muutis, ja ta ripsmeil siretasid jutluse lõpu poole suured värisevad piisad.

Jens oli selle liigutuse üle liigutatud.

„Härra Ole Christensen jutlustab ilusasti!"

Muud ei märganud ta oma vagale naabrile sosistada, aga tal oli tung temale midagi öelda, midagi meeldivat.

„Väga ilusasti!" kostis neiu pikkamisi ja palava takkatõukega, aga mitte enne, kui kantslist lahkuva õpetaja Pauluse-pea räästooli kullatud serva alla oli vajunud.

Vaheaja järel:

„Teie käite sagedasti siin Lunastaja kirikus?"

---

* Taani pastorid ei kanna nn. pehvisid, vaid kirjeldatud võrukujulist pitskraed.

„Iga pühapäev."

Kuna Nielsen ärevalt aru pidas, mida ta temalt veel peaks küsima, tõusis tütarlaps, ilma et ta Jensi teades issameiet oleks palvetanud, äkitselt üles, nokutas tema poole kergelt pead ja sammus minema. See tuli poisile nii ootusevastaselt, et ta nõutult kahtlema jäi, kas oleks sünnis temale järele minna või mitte, ja kui ta otsusele jõudis seda teha, oli see juba hilja: välja rutates ei leidnud ta kiriku ligikonnast enam neiukese varjugi.

Järgmisel pühapäeval oli kirik haruldaselt täis. Jens leidis istet ainult viimastel pinkidel, orelikoori all, ja siit oli võimatu näha, kus tema postkaardi-iludus istub, kes tal terve nädala luulelise kuma sees meeles oli mõlkunud. Seepärast puges ta juba jutluse ajal kirikust välja, et tema tulekut peaukse ees ära oodata. Mõtles ta temale läheneda — tema oma arguses? Ta ei teadnud seda isegi. Selle jättis ta silmapilgu otsustada. Kuid Jensi lootus langes vette: neiu jäi tulemata; vist oli ta kantsliligemat kõrvalist väljakäiku tarvitanud, kui ta üldse kirikus oli olnud.

Nädal hiljem, mil kirik väga hõredalt täidetud oli, võis Nielsen konstateerida, et otsitav koguduse seas puudus. Ka jõudis ta kindlale arvamisele, mispärast: jutlust ei pidanud pastor Ole Christensen. Viimane oli, nagu Jens küsimuse peale kuulis, mineval pühapäeval Lunastaja koguduse jumalaga jätnud; ta asuvat ümber ühe provintsilinna kiriku peale.

Jensi postkaart, mida ta päeval põues, öösel padja all pidas ja härdail pilkudel rohkesti suudles, määrdus mustaks ja kulus katki — kadunu jäi kadunuks. Kõik otsimine kirikutes, kõik ümbervaatamine majades ja majaõuedes, uulitsatel ja platsidel lõppes ikka sama eitava

tagajärjega. Siis vajutas tohtrike aeg piimapoisi kurbuse peale plaastri ja murdis rahurikkuva postkaardi ta taskus kildudeks. —

Jens ohkas, pööras Lunastaja kirikule selja ja jalutas kaugel ringteel kodu poole. Kui ta mulle korraga vastu tuleks! mõtles ta. Aga ei. Seda juhtub ju ainult juturaamatuis!

Seepärast ei tahtnud ta kolm nädalat hiljem oma häid silmi uskuda, kui piigake, kes tema meeles juba viirastuskujuks oli moondumas, äkitselt tema ees seisis. Jensi käest pidi piimapudel maha kukkuma, nii äge jolgatus käis ta liikmeist läbi, ja tema lähem impulss sundis teda mütsi järele kahmama, nii suur aupaklikkus tikkus talle peale.

Ja seejuures ei leidnud ta oma paleust midagi vähem kui luulelisel situatsioonil ning välimusel eest. Kõrtsikud üles seotud, porised puutuhvlid jalas, paljad käsivarred sopaselt märjad, suur nuustik käes — nõnda küürutas ta aurava mustavee-ämbri kõrval ja küüris köögikese põrandat, kui Jens sisse astus. Ruttu kähvas ta sirgeks, laskis põlle alamale, äigas käsivarrega salkusid näost ja ulatas punase, tilkuva käe piima järele. Sel silmapilgul tundis Nielsen ta ära. Neiu aga vaatas talle võõralt ja pisut võõrastavalt vastu, mida Jens väga hästi mõistis: piimatooja oli uus. Nielsen oli nimelt täna paar uulitsat, mis teisele vankrile liiaks olid läinud, juurde saanud, ja tema siinsete kaubatellijate hulgas leidus nüüd kogemata ka tema vaga tutvus Lunastaja kirikust!

„Teie ei tunne mind vist enam?" kogeles Jens, kui ta laua peale valmispandud raha vastu oli võtnud, ilma et ta minna oleks raatsinud.

Kollakate salgukeste varjust, pikkade ripsmete peidust vilkus talle kaks täppi taevasina vastu. Oli, nagu vari-

neks neiu näo üle kerge mälestusudu, — aga — pead väristati.

„Meie laulsime kord ühest raamatust." Jens naeratas, ja mitte väga vaimurikkalt. „Teil oli raamat, mul ei olnud raamatut — nõnda laulsime ühest raamatust."

„Kus?"

„Noh, Lunastaja kirikus."

„Jaa, soo, ma mäletan vist natuke: kas teie ei kiitnud õpetaja Christenseni jutlust?"

Jens nokutas rõõmsalt peaga. „Ja teie veel enam!"

Tütarlaps laskis nüüd ka kõrtsikud, mille alt pükste pitsiotsad välja olid paistnud, põllele järele madalamale. Tema pisut pelglik, pisut peitupugev, aga siiski üsna rahulik pilk libises üle Jensi piimapoisiriiete. Käed puusas, paar jakinööpi ohtrate rindade pealt lahti, madalavõitu, aga laitmatu kasvuga pehme keha sirge, nii seisis ta isesuguse tõeka lahkusega jutunorija ees, kelle palgel kõiksugused häbelikud ja õnnelikud helgid heitlesid. Kerge, üsna kerge pettumus, mida Jens neiu korratu välimuse tõttu korraks oli tundnud, oli kadunud nagu vari heleda paiste eest.

„Teie ei käi enam Lunastaja kirikus?"

„Ei, sestsaadik, kui minu kallis leeritaja sealt ära on."

„Aa, teie leeritaja! — Ja kus kirikus te nüüd käite?"

„Kus juhtub. Ma käin ka harvem kirikus kui enne. Pole ju kuskilt kantslist Ole Christenseni kuulda. Mitte ligigi!"

Neiu veidike pehme keel, mis tema sõnale, kogu ta häälekõlale isevärki villase või sulise toonimõnu andis, meeldis Nielsenile nii väga, et ta kõnelejale sammukese ligemale nihkus ning pea ettepoole ulatas, nagu püüaks ta ennast paitada lasta.

„Härra Christenseni lahkumispühal olite muidugi kirikus?"

„Iseenesest mõista! Ma käisin ka käärkambris teda jumalaga jätmas. Ta ütles mulle armsaid sõnu ja õnnistas mind." Neiu käsi tähendas lipsti pealae poole, nagu peaksid seal veel õnnistamismärgid järel olema.

Kui jumalakartlik ta on! käis Jensi rinnast sooja hooga läbi, kuna ta suu naeratas. Ta pidas parajasti aru, kas temale ilmutada, et ta oli teda kirikus otsinud ja portaali ees nii kaua asjata oodanud, kui terve intiimne meeleolupildike äkitselt katki käristati.

Kõrvalolevas eluruumis tõusis müdin, — räuskavad lastehääled said kuuldavaks, — midagi kukkus mütsudes ümber, — üks kisakõri pistis kiljuvalt nutma, — „Karen! Karen!" kriiskasid teised läbisegi. Siis kisti uks ristseliti lahti ja kitsasse vahekotta, mis kööki korterist lahutas, vupsas särgiväel pisike tüdruk, keda pisut suurem poiss löömiseks ülestõstetud padjaga naerdes taga ajas. Läbi avatud uste — ka köögiuks seisis lahti — nägi Nielsen kaunis avarasse, aga vaest laadi kambrisse, mis pereka magamistoa hommikust olukorda näitas: ärasasitud sängid seinte ääres, kõik kohad riidehilpusid täis, sukki ja saapaid maas laiali. Keset põrandat istus vadistav plikake, suurem kui see, keda vend padjaga peksis, valge potikese peal; mitte kaugel temast, käed ukse poole niriseva ojakese sees, kõtutas röökides ning siputades kõige väiksem põngerjas. Kõik särgini paljad.

Jens nägi muidugi ära, et tema siin mässupesas üleliigseks oli saanud. Kuna neiu Karen vabandava naeratusega: „Minu sõjavägi on üles ärganud!" temast mööda volksas, jättis ta jumalaga ja läks, häbelikkude saladustega täidetud tuppa enam pilku heitmata.

Karen — Karen, mõtles ta üle õue rutates, — kui ta nende laste õde on ja mitte teenija, siis on ta nimi Karen Kaar! Minu neiu nimi on Karen Kaar! — Ning terve päeva olid ta kõrvad seda ilusat nime, ta sisemised silmad jälleleitud nägu täis, ja öö saatis ta täielikult joovastuses mööda, sest uinudeski oli ta Karen Kaari juures ja oma asjaga pealegi palju kaugemal kui ilmsi: Karen Kaar oli talle taevaliku punastamisega oma südame kinkinud, ja tema tormilisel suudlemisel ärkas ta hommikul üles. Ja nüüd tänas ta vagast hingest jumalat (ja selle kõrval ka Holger Rasmusseni) oma kalli piimapoisiameti eest, ilma milleta ta oma postkaardineiut küll kunagi üles poleks leidnud.

Sel hommikul näitas Karen Kaar ennast temale puhtamas riides ja paremini friseeritult. See oli süüdi, et Jensile peaaegu midagi meelde ei tulnud talle ütelda. Jens sai hädavaevalt teada, et Karen Kaari nimi tõesti Karen Kaar oli ja et need neli mudilast tema õed ja vennad on, kuid võõrasõed ja võõrasvennad. Muidu kulus lühike jutt Kareni musta kassi peale ära, kelle sabaots kogemata piimapoisi saapa alla oli sattunud. Aga ühe tähtsa nähtusega rikastunult pöördus Nielsen oma vankri juurde tagasi: Karenil olid imearmsad lohukesed põskedes, kui ta naeratas, ja täna oli ta esimest korda nõnda naeratanud, et nad mõjuvalt nähtavale tulid. Sellele leidusele järgnes paar päeva hiljem teine niisama õnnestav. Nielsen tabas oma neiu lahtiste juustega. Need ulatusid tal paksul, toorsiidi-karvalisel voolul peaaegu põlvekõverdusteni üle selja. Jens jahmatas üsna seda ilu nähes. Oli nagu liiga palju temakese kohta. Hea meelega oleks ta käe sisse löönud ja pihutäie oma

huulte vastu tõstnud. Aga nii kaugel ei olnud nende tutvus veel.

Siis tuli hommik, kus ta neiu suures nutuhaleduses eest leidis.

Mis tal viga olevat?

Saanud ema käest lüüa. Karen tunnistas seda üsna otsekoheselt.

Kuidas võidavat niisugust täiskasvanud inimest veel lüüa! Jensi hääl oli hurjutav, ta kulm tusaselt kortsus.

„Jah, nõnda on see elu!" ohkas Karen. Piimapoisi kaastunne aitas ta pisaraid peatada.

„Teil on tige võõrasema, neiu Karen?"

„Enam äkiline. Eks ta ole ka tööst ja murest tüdinud! Peab meid kõiki ju praegu üksinda toitma. Ta on ühes pesuäris triikijaks."

„Aga teie isa?" —

Karen hammustas alumist huult ja lõi pilgu maha. „Isast ei taha ma rääkida."

Selle asemel hakkas neiuke õhinal oma töörohkusest rääkima. Terve majapidamine ja lastekasvatamine seisvat tema õlgadel. Küüri ja pese, keeda, õmble ja nõelu hommikust õhtuni, pooled pühapäevad kaasa arvatud! „Vaadake, missugused käed mul otsas on!"

Jens võttis käed ja tunnistas neid kaua ning tõsiselt.

„Mis liig, on liig! — Kas teate, neiu Karen, ma toon teile homme vaseliini kaasa."

Aga sellepärast ei lasknud ta käsi, neid vaeseid, äratöötatud käsi veel mitte lahti. Ta vaatles neid seest ja väljast ikka veel terasemalt, ja arvas, et vaseliini kõrval ka cold-cream neile head teeks. Ta lubas mõlemaid tuua.

„Kas tuleval pühapäeval prii olete, neiu Kaar?"

„Mis siis?"

„Ehk oleksite nii lahke — ehk võtaksite heaks — —" Nielsen kaotas korraga oma meherahu, oma tohtri-iseteadvuse ja punastas, — — „ma mõtlen, meie võiksime kahekesi bioskoopi või kontserti minna — või ka mõlemasse — nii ajaviiteks — —"

Nüüd avanesid Kareni silmad jälle selleks suureks, avalikuks pealevaateks, mis nii lahku läks tema tavalisest nurgatagusest pilgust. Jens võttis vaate hüppava aimusega vastu.

„Ma saaksin vist mõneks tunniks ära tulla, härra Nielsen," ütles neiu.

„Käsi selle peale, preili Karen!" Jens oli korraga julge nagu lõvi.

Ja veel korraks libises see kallis kare perenaisekäsi tema pihku, seekord sooja pigistusega. Kuid sealtsamast tekkis tütarlapse kulmude vahele väike vari.

„Aga sinna minnakse vist väga heas riides?"

„Selle poolest olge üsna mureta! Meie läheme riides, mis meil just on, sest meiega pole kellelgi midagi pistmist. See pole ju ka p ä r i s teater ega s u u r kontsert, kus uhkust käiakse tegemas."

„Well, härra Nielsen, ma tulen!"

Ja Kareni kurbliku rahu sees lõi midagi elama ning põlema, ja viimne kui pisaramärk oli ta palgelt pühitud. „Härra Nielseni" vastu sai ta nii viisakaks, nii aupaklikuks, et ta teda, kui kokkusaamise koha ja aja määramine laupäevaks oli jäetud, trepist alla läks saatma. Värava juurest vaatas Jens tagasi: neiu Kaar nokutas talle kojaukselt terviseid järele. —

Kui nad pühapäeval kinoteatrist lahkusid ja sammud Hannibal Laurseni kontserdimaja poole pöörasid, ütles

Jens Nielsen Karen Kaarile, kelle silmades ja põskedel etenduseärevus edasi kumendas:

„Neiu Karen! Restoranis, kuhu meie praegu läheme, istus mõne nädala eest minu sõber Holger Rasmussen. Tal oli naisterahvas kaasas, keda mina esimest ja tema ise kuuendat korda nägi. Pühapäeval enne seda ei teadnud ta veel, et niisugune naisterahvas maailmas olemas on. Sellest hoolimata esitles ta, kui mina tema juurde astusin: „Minu pruut Dagmar Spreckelsen!" Lugu meeldis mulle hullupööra. Meie leiame Holgeri ja ta pruudi eest. Teist ei tea nad veel midagi. Kas lubate, et ma teid neile niisamuti esitlen: „Hm, minu pruut Karen Kaar!" "

„Jaa — jaa!" rõõmustas tütarlaps, ja elavad lohud ilmusid tal põskedesse.

Jens pakkus talle käsivart.

See võeti viivitamata vastu.

JENS NIELSENI PUHAS ÕNN

Miski ei torka Taani pealinna uulitsaelust nii iseloomulikult silma kui rattasõitjate päratu paljus. Sest naljalt üheski Euroopa suurlinnas ei teeni jalgratas spordi kõrval nii suurel määral praktilist tarvet kui siin. Eeldused selleks on Kopenhaageni uulitsate lauataolise tasasuse, sileda asfaltprügituse ning talvel lume puudumise näol kõige sündsamalt antud. Niihästi iseseisvad ühiskondlased kui ka palgalised mõlemast soost, äripidajad, ametnikud, iga laadi töölised ja teenijad, — nad kõik on väleda kaksikratta oma sõiduriistaks teinud, see on neile ülitarvilikuks saanud nagu kasakale hobune, samojeed-

lasele põhjapõder ja eskimole sõidukoer. Perekamaid uulitsaid mööda hoovab alatasa peaaegu katkemata ahelas kaks vastamisi liikuvat rattaliste-voori üles ja alla, iseäranis laialt ja tihedalt päevaaegadel, mil tööle minnakse ja töölt tullakse. Mida kaugemale kerkivad üürihinnad teenivaid rahvakihte pesalinnast elama tõrjuvad, seda arvukamalt sigineb sõiduratas liiklemisabinõude hulka, hoolimata elektritrammist, mille sõiduhind Kopenhaagenis võrdlemisi odav on.

Pühapäeviti aga saab igapäevasest tarberiistast rahvalik spordiriist, iseäranis muidugi suvel. Saare üpris tasane pind, mida rikas võrk eeskujulikke kivi- ja maanteid katab, pakub sõidulõbule kõige kohasema tallermaa ja eduvälja, mille juurde veel hõlbustavana Taani suvine jahedus tuleb. Vaevalt on Själlandi murud ja metsad kevadel haljendama löönud, kui tema hall metropol oma veerevaid lapsi määratute sületäite kaupa iga ilmakaare poole rüpest hakkab puistama. Kõige vägevamad voolud jõginevad Öresundi kallast mööda põhja poole, sellele mere- ja metsaparadiisikesele vastu, mis Klampenborgist Skodsborgini ulatub ja kuhu pealinna rahaline hiilgus endale toredate villade näol suurepärase suvise pesastiku on asutanud. Sel laial rannateel paisub autodega, hobutõldadega, elektrivagunitega segatud rattaliste-voog pühapäeviti nii paksuks, nii kokkuliitunuks, et üle tee pääsemine võimatuks saab; ainult Boulogne'i puiestiku poole suunduvad Pariisi avenüüd ilmutavad ilusa kevadeilmaga säärast sõidukihavust, ehk küll enam autode kui rattasõitjate paljuse tõttu.

Kõik inimeste vanusejärgud kümnenda ja kuuekümnenda eluaasta vahel ja kõik inimeste suuruse- ja raskusemõõdud istuvad siin terashobuse sadulas ja lasevad

jalgu kedrata, vallalistest üksiklastest, üksikuist paaridest ja tutvuskondadest peale kuni tervete pere- ja sugukondadeni. Hallid vanapapad, kelle kuivetanud koivad maad näikse kaapivat, väntavad liblikataoliste plikakeste seas; kuuepuudased mammad, kelle laia lainetuse all kidur rattake kokku ähvardab murduda, sõuavad konnasarnaselt küürutavate poisikeste hulgas; õllekõhuga onud, vardakujulised tädid, noored neiud igasuguse piha- ja puusalaiusega, noored peiud kõiksuguse pikkuse ja paksusega treivad, higistavad, puhivad, lobisevad, naeravad selles mulinas läbisegi. Aga mitte nii rohkeastmelised vanusejärgud üksi ei anna valkjate tolmulooride sees liikuvale ilmatule voorile teatavat perekondlikku laadi, vaid niisama hästi naisterahvad: ühelt poolt kõik kokku oma suure hulgaga ja teiselt poolt noored tüdrukud eriti oma jume ja kasvukarakteriga. Taani piiga tüübis on midagi emalikku, õigemini — midagi mammalikku. Sellega käib kokku tema oleku loomus, tema viis rääkida, vaadata, liikuda. Need veel maakese suurlinnaski rohke külaverega turrutatud, luhtavate kehavormidega õnnistatud neiud, enam masajad kui saledad, enam väheldased kui suured, laotavad juba plikaeas seda mahe-tõsist, kannatlik-mõistlikku, aeglast-vanatarka mõnu välja, mis emaks loodud indiviididele algoluliselt omane on, mille aga kultuuriline rafineering mujal paiguti, iseäranis suurte kapitalistlikkude maade hiiglalinnades, enam või vähem ära on moonutanud või maha voolinud. Näed sa neid ümarik-pehmeid, lottlõugseid, heledanäolisi ja lahkesilmalisi isikukesi oma istmeliha haruldase küllaga naiivsel lõbul ratta peal troonivat, või mööda uulitsat jalutavat, või majaväravas noormehega lobisevat, või nobeda töö juures istuvat — ikka

torkab vaatlejale, kellel rahvusi üksteisega võrrelda on, see Kopenhaageni tütre pentsik „mammalikkus" humoristlikult silma.

Kuid ka üks sündinud kopenhaagenlane, kelle jalg Själlandi saare rannaviirudest veel kordagi üle polnud saanud, leidis selle armsa laadijoone kätte, ehk küll üksnes oma mõrsjas: Jens Nielsen. See oli aga ka iseäranis drastiliste olukordade najal sündinud ja sündida võinud. Paljudel hommikutel, kui Nielsen piimaga Kaaride korterisse ilmus, nägi ta neiu Karenit täielikus mammategevuses: ta pani oma väikesi õdesid-vendi riidesse, pesi nende silmi, suges nende päid, tõreles nendega või jagas neile emalikke õpetusi. Naerukõdi tikkus Jensile peale, nähes seda autoriteetlikku iseteadvust, seda vastutusrikast tõsidust ning asjalikkust ja kõige seas seda murelik-hella pehmust, mis tütarlapse näost, kehaseisust, käteliigutustest ja tema kõnetoonist harmoonilisel segul nähtavale ja kuuldavale tuli.

Miski ei seisnud lähemal, kui et Jens talle „mammi" naljanimeks pani, nimeks, mille sisse ta kõik oma magusa õrnuse tema kandja vastu paigutas. Ja kui Nielsen teda nüüd jalgrattal enda ees või kõrval nägi — nad ei puudunud kirjeldatud kihina seast Holgeri ja Dagmari seltsis ühelgi sündsa ilmaga pühapäeval —, siis oli talle, iseäranis esiotsa, pisut võõras mammikest selles uues olekus ning ümbruses näha, välja kistud tema igapäevasest ja nii „loomulikust" ema- ja perenaiseosast. Seda kohasemalt ning „kodusemalt" ühines Dagmar Spreckelsen, see kerge ja väle lõbukass, rattaga; paistis peaaegu, nagu oleksid need kaks vuravat metallvõru tema vitsjalt painduvate liikmete all kui loomulikud liikumisriistad talle keha külge kasvanud, nähtus, mis

Holgeril, kes lühikese ajaga päris sõidukunstnikuks oli vilunud, veel täielikumal määral märgatavaks sai, kuna Dagmaril, kelle kehajõud just rohke polnud, paraku oma vana laadi masina liia raskusega võidelda oli. Igatahes pakkusid mõlemad sõitjad, iseäranis kiiremal ajamisel mööda vaba teed, üpris ilurikast kehalise väleduse vaadet. Karen ja Jens ei võinud endid nendega säärasest küljest pooltki mõõta, kuigi esimene oma kasvulise kaunidusega neiu Spreckelsenist, kelle ülemine kehajagu alumise kohta veidi liiga pikk oli, märksa üle käis.

Kuna Karen Kaar oma ema vana töölkäimise-ratast tarvitas, mis Dagmari masinast ennem pahem kui parem oli, võis Nielsen ennast oma ratta omanikuks nimetada. Küll oli tal selle hind Rasmussenile veel täiesti võlgu, aga sõber ütles tal maksmisega terve aasta aega olevat. Jensi ratas oli ühe laenukassa oksjonilt väga odavalt — ainult kolmekümne viie krooni eest — omandatud, sest Holgeri ettepaneku mõlemale uued masinad järelmaksu peale võtta lükkas Jens otsustaval ajal kindlasti tagasi. Nõnda ostis Holger enesele üksi päris uue sõiduriista, mille hinnast tal, niipalju kui ta Nielsenile oli laenanud, osade kaupa tagantjärele tasuda jäi. „Küll ma selle raha võiduajamisel varsti sisse võtan," julgustas ta Nielsenit, kui see laenule esiotsa argselt vastu seisis, „sest sel sihil ma uut ning head ratast tahangi." Ja tõepoolest — juba esimesel suvepoolel pistis ta ühe teise auhinna, mis suurem oli kui Nielseni laen, taskusse ja aumärgi rinda.

Need kaks lapselikku armupaari maitsesid nüüd puhta lapseliku õnneküllaga kõike seda nõidust, millega suvine loodus nende ühendust õnnistas. Saare põhjapoolne osa, madalmaa iluga — metsade ja järvedega, hiite ja saludega, nurmede ja aasadega — kosutaval vaheldusel rik-

kasti ehitud, avas neile iga halli töönädala järel ikka jälle uue maailma täis elustavat ja õnnestavat värskust. Väsimatu oli Holger Rasmussen, nende hakkaja pioneer, ennenägemata maastikke, enneaimamata idüllilisi paiku mere ääres kui ka sisemaal välja nuhkima. Saare põhjarand Helsingörist Gillelejeni oma valgete liivajoomedega ja rõõmusroheliste metsatukkadega; Esromi järve ligem ja kaugem ümbrus, ühel pool Fredensborgi kuningalossiga ja selle kuulsa ilupuiestikuga, teisel pool mühava Gribskovi laanega; Frederiksborgi järv kolme saarekese peal seisva samanimelise lossimürakaga, mille renessanss-ruumides muuseas Taani ajalooline muuseum asub, ja Hillerödi linnake järve läänekaldal nõiduslik-armsa vaatega järve ja lossi poole, — need olid väikese seltskonna kaugemate sõitude paljupakkuvad eesmärgid. Mida see suurem ringkond laiemas raamis sisaldab, seesama leidub kitsamalt, nõnda-öelda kuhjaaetult, ka pealinna ligemas põhjapoolses ümbruses — kolmnurgas, mis ranna äärt mööda Charlottenlundist umbes Vedbaekini ja sealt maad mööda Sorgenfri, Lyngby ja Gjentofte kaudu jälle Charlottenlundini ulatub, ehk olgu siis, et me kolmnurka enam lääne pool asuva Fure järve madala, sügavrohelise kallastikuga veel pisut suurendame. Selle ringkonna ilu ja elu keskpaigad ongi nimetatud mereäärsed suvituskohad Klampenborg, Taarbaek ja Skodsborg, paari kilomeetri pikkune vööt hiilgavaid suvimaju sanatooriumide, hotellide ja suplusmajadega helkjas-rohelise sanglepametsa serval, frontidega Öresundi poole, mille voogude-välja mõne kilomeetri kaugusel Rootsi rand oma valge liivapalistusega piirab. Vaade kaldakõrgendikelt merele, mille rohekas-halli, siretavat peeglit väledad aurulaevad ja luikvalged purjepaadid kriimustavad, on üks iluvõim-

samaist, hingeköitvamaist, mida luulejumal loodus välja on mõelnud. Aga ka maali maapoolne külg, see õrnrohelise rõõmu seest väljanaeratav sanglepamets, väike jäänus ennemuistsest Taani laanetoredusest, on looduslik luulepärl isesuguse hella, puhkava, uneleva tundetooniga, mis nagu õhus ujuv, pool-surev kandlekõla rahustavalt meeltele laskub. Paiguti tamme-, pärna- ja vahtrasalkadele maad andes ning harva ka üksikute kaskede ja okaspuudega segatud, avab see nuumatud lopsakuses hauduv vana mets oma rüpe keskpaigas korraga avara rohulagendiku madalate võsatihnikutega, millest karjakesed teraseid sihvakaid hirvi ja põtru silmapilguks punavalt nähtavale tulevad, et jalutajate ja sõitjate lähenemisel oma kroonitud peadega ja kepisarnaste jalgadega rohelusse kähku jälle kaduda — nagu armas suvine viirastus. Siin on Eremitageni loomaaed, mida kauges ringis läbi metsa minev kõrge plankaed piirab.

See sanglepamets oma naeratava rahuga võõrustas mõlemat paarikest suve jooksul kõige sagedamini. Kui nad ristlevail ja looklevail liivateil, mille peal läbi leppade lehevõrgu langevad päikesekiired imeõrnal lillakal kumal virvendasid, oma sõiduhimu olid kustutanud, valiti muruhaljas ja sammalpehme puhkepaik välja, seati rattad puude najale ja hakati õigel taani lõbumeelel pillerkaari lööma. Maadeldi, tantsiti, aeti üksteist taga ja kukuti maha, roniti puude otsa ja löödi hundiratast. Holger andis oma kolmele kiidulustilisele pealtvaatajale täielikud akrobaadietendused kätelkäimisest peale kuni kõige julgemate saltomortaalideni. Tüdimatu agarusega püüdis ta Dagmarile mõnd oma kunsti kätte õpetada, milleks ta tema sabad nõelte abil suure osavusega püksteks kokku pistis, mis aga sagedasti tühiseks tööks jäi, sest siputava

naeru pärast oli neiul võimatu midagi korda saata. See hull naermine, mis Dagmaril nagu ülepaisunud oja pahinal kurgust jooksis, hakkas varsti ka teistele külge, kuni nad kõik, ei asja ees, teist taga, krampide käes vingerdasid ja silmi pühkisid.

Väsiti hullamisest, siis heideti rohu peale sirakile ja hakati lobisema, või söödi kaasavõetud võileibu, millele hiljem mõnes odavamas metsarestoranis, õigemini selle ees, puude all seisvail lihtsail aialaudadel kohvi või piima peale joodi, et siis ruttu jälle tihniku vilusse tagasi pöörduda. Kuna Dagmar Spreckelsen oma äravalitud tulevasest akrobaatiliste annete poolest kaugele maha jäi, pidas ta temaga, mis naljaga soolatud lobisemisse puutus, täiesti sammu. Mida üks ei mõistnud, seda mõistis teine, ja Jens ning Karen ei tarvitsenud tundide kaupa muuks kui naermiseks suud lahti teha. Käed ristamisi pea all, pruunid kelmisilmad otsivalt rändamas, veidi vibuka suu ümber kuiv, sarkastiline joon, nõnda saatis Dagmar, kas Holgeri pisteile vastates või talle peale tikkudes, ühe märkimineva noolekese teise järel lendu, kuna ninatark nõbininake ta roosiliste põskede vahel ajuti kohendavaid vändakuid tegi. Viimasega oldi juba nii harjunud, et seda enam tähelegi ei pandud. Iseäranis sütitav oli väikese vabrikuneiu huumor parodistlikust küljest. Mida ta teisi isikuid rääkida laskis — ja tal oli hea tagavara säherdusi kõnekentsakusi —, see kõik õnnestus tooni, murraku, kõneviisi ja kõige miimilise ehte poolest nii väga, et parodeeritud ja karikeeritud isik üsna kujukalt kuulajate ette ilmus. Härra Morten Arnoldseni, kelle trikoovabrikus Dagmar esimest aastat töötas, ja ühte sealset ülemmeistrit oskas neiu nii vapustavalt kõnelda lasta, et ta etendust üldisel nõudmisel igal koosolemisel kor-

dama pidi, kuni mõni uuem asi jälle rohkem tõmbama hakkas.

Oli aga ka tunde, kus need neli last tõsisematele mõtetele maad andsid, mis muidugi enamasti nende isiklikkude asjade ümber keerlesid. Kevadel kõnelesid mõlemad peigmehed nii kaua oma ametivahetusest, kuni see juunikuu lõpul õnnelikult teoks sai, mispeale uus töö, uued palgaolud, uued peremehed ja muud ülemad, ametkondlikud kohustused jne. arutamiseks asja andsid. Holgeri ja Jensi rääkimistest kõige selle üle kuuldus tuntav tähtsus, tuntav uhkus välja, mida mõlemad neiukesed, pöörde tähendusest täiesti aru saades, endamisi jagasid. Neil oli ju nüüd m e e s t e g a tegemist, mitte enam poistega; sõnal „piimapoiss" oli nii kentsakas kõla, iseäranis ühenduses sõnaga „peigmees". Mitte veel nii väga nende eneste kui vanemate inimeste kõrvus. Oli ju vaesele Holgerile võinud juhtuda, et ema ta välja naeris, kui ta sellele oma soovi teatas juba piimapoisipõlves Dagmariga vormilist kihlust pidada — sõrmustega ja pidulikku jooduga. Ja midagi sellesarnast oli piimapoisi nime pärast ka pruudile kodus juhtunud. Nüüd aga, sestsaadik kui peigmees Ruprecht & Adamseni vabriku väravast sisse ja välja käis, ei seisnud tähtsale sündmusele, mis jõulu esimese püha peale oli määratud, enam midagi alandavat ega haavavat vastu. Ja sellesama iseteadliku mehelikkusega, millega mõlemad peiud oma tähtsustatud ja tõsistatud tööoludest jutustasid, kõnelesid nad ka kummagi paari eelseisvast kihlusest ja isegi pulmadest, mis muidugi ühel ja selsamal päeval — viimased koguni ühises pidukorteris — toime otsustati panna. Kuut või seitset aastakest, mis neid pulmadest kõige paremal puhul veel lahutasid, ei võetud suurt arvesse; sellest „praost" arvati

vastastikusel lohutusel ja truudusel kergesti üle saavat. Mitmeaastased pruudipõlved polnud Kopenhaagenis midagi haruldast, ja mida teised võisid, seda võisid nemad ka.

Naeru ja asjaliku jutu tujust sattusid Jens ja Karen ajuti veel ühele meeleoluastmele, mis teisel paaril tundmata näis olevat: haledusse. Aga selleks pidid nad üksinda olema, mida vahel ka juhtus, kui Holger ja Dagmar mõne eratuuri tegid, millest nemad osa ei viitsinud võtta. Esimest korda tikkus säärane sügav, kuni pisarateni ulatuv sentimentaalsus nende peale kevade algul ühel pühapäeval, mil nad mõlemast sõbrast, kes Helsingöri sõitsid, Raavadi lähedale metsa maha jäid, kus nad hiljem nendega jälle kokku pidid saama. Siin hakkas Karen oma kurvast elupõlvest rääkima. Selgus, et mõlemad perekondlikkude olude poolest üheraskust risti kandsid, millel ainult väike väline vahe oli.

„Sa oled minu vastu nii hea, Jens," algas tütarlaps korraga, kuna nad praegu veel kahe mängiva orava üle täiest suust olid naernud, tõsiselt ja nagu villase vaiba alt tuleval poolkustunud helitoonil, „ja ma olen enesele etteheiteid teinud, miks ma sind mitte kohe nagu venda ei usaldanud. Sa küsisid kord minu isa järele, ja ma jätsin sulle vastuse andmata. Minu isa on vangis, Jens, — nüüd juba viiendat kuud."

Nad istusid kahe noore, ühisest juurest kasvava sanglepa all, mille hõbehallid, siledad, paiguti roheka värvitooniga heitlevad tüved kokkupõimitud, kuplikujulist oksastikku kandsid; viimast ehtis imeõrn, siidpehme, kerge tuulekese käes kollakalt värisev leheloor, mis nagu õnnelik naeratus nende peale maha vaatas. Selle naeratuse sees kiljatas vahete-vahel üks nägematu linnuke,

jämedad põrnikad surusid nagu tulekuma ümber, ja valgus, mis loorist läbi istujate peale langes, oli vaevalt märgatava lillaka kahvatusega läbi kootud. Jensi käsivars neiu piha ümber tegi kaisutava liigutuse.

„Oo — oo, mammi," ütles ta poolkartliku kahetsusega, „kui see sulle piina teeb, siis ära räägi nüüdki."

„Ei, ma pean rääkima, muidu ei ole mul hea olla," tähendas Karen, ja tema varjatud vaade oli mõistatuslikum kui kunagi enne. Ja rahulikult ning asjalikult, pealtnäha ilma vähema kui vastiku ja valusa tundeta, jutustas tütarlaps oma lihtsa lookese ära.

Karen oli ainus laps oma isa esimesest abielust. Viieaastasena kaotas ta oma lihase ema ja sai juba mõne kuu pärast tema asemele praeguse võõrasema, kes perekonda aastate jooksul mitte vähem kui kuue lapsega rohkendas, kellest nüüd neli, kaks poega ja kaks tütart, veel alles olid. Võõrasema, rahvuse poolest norralane, Kristiaaniast pärit, oli tüdrukuna juba pesija ning triikija olnud ja ühes siinses hotellis teeninud, kui kelner Anders Kaar teda tundma õppis. Kelneri ja piduteenri ametit pidas Kareni isa ka praegugi, see tähendab, kui ta vangis ei istunud, — õnnetus, mis teda mineval talvel Kareni teada juba kolmandat korda oli tabanud, sestsaadik kui tal nii suur perekond toita oli. Anders Kaar varastas. Viimasel korral oli ta pulmast, kus ta palgatud teenrina tegevuses oli olnud, mõned hõbelusikad kaasa võtnud ja ära müünud, mis talle kaheksa kuud vangistust tõi. Karen ei jätnud tähendamata, et võõrasema selle ja ka endiste süütegude juures kaudselt ja kõlbeliselt mitte süüta ei olevat, sest paraku olevat ta naine, kes meest alaliste kurtmiste ning hädaldamistega vähese sissetuleku pärast piinavat. „Siis katsu ometi, et sa kuidagi lisa saaksid,

muidu sureme nälga!" oli Karen ise teda kord kuulnud hüüdvat.

Mis Nielsenile neiu jutust iseäralikult teadvusse torkas, oli lugu, et Karen vanemaid omalt poolt hukka ei mõistnud, ei, vaid mõlemale hoolega vabandavaid või vähemalt pehmendavaid põhjusi püüdis leida. Isa nimetas ta mitu korda niihästi „õnnetuks" ja „heaks" kui ka kõige rõhuga „korralikuks" meheks, kes ainult „kitsikuses" kergesti pea kaotavat, ja võõrasemal, sel „raske töö ning murega koormatud inimesel", arvas ta haiglase, tujuti pealkäiva hirmu nälja ja häda ees olevat, mis iseäranis ägedal määral pärast kahe viimase lapse sünnitamist nähtavale tulevat. Kuuldus otse, nagu kurdaks neiu paratamatut õnnetust, millel ainult kahetsetavaid ohvreid on, mitte aga vastutavaid süükandjaid. Ja ometi kannatas ta, nagu tema jutu lõpust nii liigutavalt selgus, raskesti nende olude all, mille loojatena ta peale isa ja ema ometi kedagi muud ei teadnud nimetada. Mitte ainult, et ta kurjategija tütrena kaasinimeste põlgust sai maitsta, et ta isa vangisistumise ajal, mil ema üksi teenis, liialise töö juures isegi toidupuudust kannatas, et ta äkilise ema käest — vahel päris toorel kombel — pealegi lüüa sai; vaid tal polnud ka — see oli nimelt Kareni meelest tema viletsuse tipp —, tal polnud midagi selga, pähe ega jalga panna! „Kõik ikka pestud, paigatud, nõelutud — millal mina ka midagi uut näen!" Ja ta kõverjate ripsmete vahelt tikkusid jämedad piisad välja, mis palgeid mööda alla veeresid.

Need pisarad läksid Jensile südamesse. Tal polnud mitte tähele panemata jäänud, mäherdusi pilkusid Karen igal pool, kus nad publiku seas liikusid, teiste naisterahvaste riidelisele ehtevärgile osaks laskis saada, kuidas

ta, kui Dagmar Spreckelsen oma uue, moelise, ehk küll odava suvikleidiga esimest korda rattal istus, paariks tunniks jutuhimu kaotas ja missugust ülemäärast rõõmu ta väikese poolteisekroonise hõbeprossi üle oli tundnud, mille Jens talle ta kuueteistkümne aasta sünnipäevaks, 21. märtsiks oli kinkinud. Jens märkas ka, kuidas ta oma pestud õlgkübarale uue värvielava garnituurikesega, pestud pluusikesele ja bensiinist lehkavale kõrtsikule uute ja vahest natuke üleliigsete lindikeste ning paelakestega värskust püüdis anda. Ka kandis ta oma soengu eest moekohaselt hoolt — see ei maksnud ju midagi, ja ta paigatud saapad olid eeskujulikult viksitud — ka see ei nõudnud suuremat kulu. — — Jens mõistis tema kurbust. Niisugune ilus, niisugune piltilus tüdruk! — Ja et ta teda mõistis, siis kukutas kaastundmus ta niisama suure haleduse sisse, ja sellel vedelal, nõrguval südameolul ei saanud ta teisiti, kui maksis usaldust usaldusega ning paljastas mõrsja ees ka o m a perekondliku saladuse, kuna tal endamisi veidi häbi oli, et nõrk naisterahvas kõlbelise julguse poolest temast ette oli jõudnud.

Teadmatuks jäi nüüd, kui palju Karen t e m a valu, t e m a traagilist seisukorda mõistis, aga kindel on, et nad lõpuks teineteise kaela langesid, põse põse vastu surusid ning tükk aega võidu pisaraid valasid. Ja Jens nuuksus Kareni pehme, valge kaela peale, mida ta nii väga armastas:

„Meie, kaks õnnetut, tahame surmani kokku hoida!"

Ja Karen kinnitas Jensi karmide, pisut käharas juuste sisse: „Surmani, jah, surmani tahame kokku hoida!"

Ja midagi sarnast tõotasid nad teineteisele ikka, kui nad üksinda olles koduse viletsuse üle pehmeks said, mida suve jooksul mõndagi korda juhtus ette tulema,

sest selles härduses peitus, hoolimata kõigest mõrudusest, ka midagi saladuslik-magusat.

Pärast säherdust rasket, raputavat haledust sattus Karen Kaar enamasti isesugusesse kinnisesse, jutuvastasesse, mõtetega koormatud olekusse, mis ka siis veel edasi võis kesta, kui Holger ja Dagmar nendega jälle olid ühinenud ja seljatäied rõõmsat tuju kaasa toonud. Jah, seda enda sisse pugemist, mis teatava hingelise lõtvusega ühenduses näis seisvat, oli Kareni juures ka kehalise väsimuse tagajärjena märgata — peale pikemaid ning rängemaid sõitusid. Siis pikutas ta liikumatult rohul, vaikis ja laskis pikkade ripsmete varjus hoitud silmad piiluvalt salateid mööda ringi rännata. Jensil oli sagedasti tundmus, et need silmad tema näol ja kujul salaja ringi uitavad, ja ta hüüdis kord naljatava järskusega:

„Mammi, mis sa varitsed minust?"

Alles pikema aja takka vastas neiu: „Et sa mulle meelde jääksid."

Seeüle hakkasid kõik naerma, peale Karen Kaari enese. —

Õnn, mida Jens Nielsen Kareni kõrval maitses, oli see, mida ta mõne kuu eest taga oli igatsenud. Tema armastus oli puhas või, nagu ta seda entusiastlikult iseenesele seletas: ta oli püha. Sest tundmustel, mis tervet ta elulist olemist nüüd täitsid, oli suur sarnasus selle pühaduses joovatseva hingeoluga, mis teda varem kirikus oli värisema ja „püha! püha!" hõiskama pannud.

See oli vägev, ülemõtteline vägev rõõm, ilma millegi eksitava, varjutava, moonutava lisamaitseta. Selle rõõmu nagu puhastava tule sisse suri sedamaid kõik, mis jämemeelelise, madalahimulise iduna üles püüdis tärgata. Tütarlapse ihuline lähedus, tema kaisutav käsivars, tema

suudlevad huuled, tema paisuva rinna rõhumine sel puhul — kõik see erutas ja ärritas Nielsenit, sütitas ta ergukiud hõõguma; aga selle ärevuse sees peitus tugev koraldav jõud, mis kaisutaja ihulise isiku kindlast piirist peale puutumatuks tegi. Püha oli Jensi armastus, püha oli isik, keda ta armastas, püha iga liige selle isiku küljes. Kord tunnistas ta seda põleval silmal Holgerile, ja Holger nokutas naeratades pead, kuna ta veidi isalikult tema põske paitas. Ja kumbki ei aimanud, mäherdune saatus seda pühadust juba varitses. —

Lõikusekuu algul vabanes Kareni isa vangist ja hakkas jälle teenima. Pisut hiljem pidi emand Kaar paistetanud jalgade pärast töökoha käest andma, ja nüüd sai tarvilikuks täiskasvanud tütre tööjõudu välja üürida. Veel samal kuul võeti Karen Kaar Jonas Fjeldbergi kindavabrikusse vastu.

Noor neiu, kodusest tröökamisest hulga laste virinas tüdinenud, oli vahetusega üsna rahul. Kui ta ka ette teadis, et ta oma palgast, mis esiotsa pealegi naeruväärt väike oli, teadmata aegadeni ise mingit maiku ei saaks tunda — pidi see ju ema senise teenistuse aset täitma —, oli talle ometi meelelahutuseks rohkem kui kahesalja endataolise ametiõe hulgas rahuliku ja noorusliku lobisemisega lõbustatud tööd teha, kuna ta kodus tüdimuse kõrval ka igavust oli kannatanud. Tööjuhatajatest ja peremehest rääkis ta sõpradele kiitusega; iseäranis viimane olevat mõnus, lahke sõnaga inimene, ka tuletavat ta näo ja hääle poolest pisut pastor Ole Christenseni meelde. Seeüle naeratasid Holger, Dagmar ja Jens, mitte aga Karen ise.

Jens Nielsen sai oma neiuga ka nädala sees paar korda kokku, igal teisipäeval ja reedel, ja nimelt viimase õue-

väravas. Jensi poolest oleksid need kooskäimised sagedasemad, kas või igaõhtused võinud olla, pikast teest hoolimata, sest neiu elas teises linnaservas, Österbro jaoskonnas. Aga Karenil oli ju nii vähe aega — õhtuti niisama hästi kui üle päeva, sest et ju töölt tulnud puruväsinud emagi tema ümmardamist tarvitses. Enamasti said armastajad väravas teineteist vaevalt näha ja mõne pealiskaudse sõna vahetada, kui juba Kareni väike õde või vend teda ema käsul otsima tuli. See sündis iseäranis tülikalt viimaseil nädalail, mil ema oma haigete jalgadega hädas oli. Muidugi oleks Nielsen oma kallima lähedust ka tema korteris võinud maitsta — emand Kaariga oli ta mõne esialgse külaskäigu kaudu tuttavaks ja üsna sõbralikule jalale saanud —, aga see ei meeldinud kummalegi; neil puudus seal arusaadaval kombel tarvilik lahedus ja vaba isekeskisus. Pealegi puges Nielsenile teatav arglik-tusane heidutus põue selle suure ning laia kondiga ja pika, kõhna, hobusenäoga norra naise juuresolekul, kelle pisikesed punakas-pruunid silmad nagu kaks rahutut putukat otsides ringi rändasid ja kelle ettepoole tikkuv tugev suu, mis päratu kõrged sinakad igemed katmata jättis, kentsaka laulva kaebehäälega vahetpidamata nurisevaid, sõitlevaid, vahel ka hapukalt pilkavaid sõnu välja puistas.

Teisel teisipäeval peale seda esmaspäeva, mil Karen Fjeldbergi kindavabrikus töösse oli hakanud, ootas Nielsen hooviväravas asjata mõrsja ilmumist. Ta ootas kannatlikult nagu kunagi, teades, et Karen kord ikka silmapilgu leiab vähemalt ütlema joosta, et tal täna sel või teisel põhjusel aega ei ole temaga muud kui „tere ja jumalaga" vahetada. Aga kell sai üheksa, sai roomaval sammul kümme, venis poole üheteistkümne peale — Ka-

reni hallakas-kollane pea ei tulnud nurkliku hoovi tihenevast pimedikust ikka veel nähtavale. Ilm oli vilu ja vihmane, puhus vinge tuul; vist sellepärast polnud ka tema vanemat venda ega kumbagi õde tervel õhtul väljas näha. Jens oli uulitsal, väravast mööda, mõne pikema käigu edasi ja tagasi teinud — ega neiu ometi selle aja sees teda otsimas käinud ja pettunult tagasi läinud? Kell üksteist pandi värav lukku, ja Nielsen läks nukralt ning rahutult koju.

Järgmisel õhtul mõtles ta erakorraliselt, hea õnne peale, väravasse minna. Aga lõunatunnil leidis ta kodus Kareni kirjakese eest, milles seisis: „Pai Jens! Ma ootan Sind pühapäev kell 11 e. l. Frederiksbergi puiestikus, sõjaväekooli ees. Enne pühapäeva pole meil võimalik kokku saada. Vabanda lahkesti minu eileõhtust mitteilmumist."

Kiri pani Nielseni mõtlema. Tärkasid küsimused, mille peale ta vastust ei leidnud. Neil oli pühapäevaks kaugem rattatuur kavatsetud, mis hommikul kell üheksa Pika Liini pealt, nende harilikust kokkutulekupaigast, pidi algama, ja nüüd kutsus Karen teda kaks tundi hilisemaks ajaks hoopis teise kohta! Ja mis keelas teda reedel või mõnel muul selle nädala päeval väravasse tulemast? Ka pani Jens imeks, et kiri, nagu postimärk näitas, Frederiksbergist ära oli saadetud, sellest Kopenhaageni lääneservaga täiesti kokkukasvanud linnast, mis neiu korterist kui ka töökohast nii kaugel oli. Kas oli Kaari perekond ehk korterit vahetanud? Ei, säärasest nõust oleks neiu, kui mitte varem, siis läinud pühapäeval midagi kõnelnud. Ja lõpuks: kiri oli kella üheksa ja kümne vahel posti pandud, tunnil, mil Karen vabrikus tööl pidi olema. Missugune teine inimene, kui seda ole-

tada, võis tema kirja eemal Frederiksbergis sel ajal postkasti pistnud olla? — —

Kuid Jens jäi paha arvamata, ehk küll veidi läbematult, pühapäeva ootama. Minuti pealt õigeks tunniks sõitis ta rattal puiestikku, kuhu Helgolandsgadest kuigi palju maad ei ole, kuna ta Holgerile juba kesknädalal teada oli andnud, et tema ja Karen kavatsetud väljasõidust maha jäävat.

Endine kuninglik suvipalee, nüüdne sõjaväekool, veidi hooletusse jäetud keskaegne ehitis tihedate väikeseruuduliste akende ja helekollaste müüridega, kumendas laial päikesepaistel elatanud puiestiku lõunapoolses otsas. Tema põhjafassaadi ees olev avar äratallatud murulagendik, kuhu lahedad kivitrepid kruusatud terrassilt alla viivad ja mis pärastlõunastel tundidel mängivatest lastest ning nende hoidjatest kubises, oli praegu veel vähe elustatud. Jens najatas oma ratta ühe pingi seljataguse vastu terrassi jalal ja hakkas alla puiestiku poole ringi vaatama. Laiadel kõnniteedel liikus aina hõredalt mõlemast soost jalutajaid ja pinkidel istujaid võis kaunis kaugele üle silmata — veel ei hakanud Karen talle kummaltki poolt pilku. Kuid korraga kuulis ta selja tagant oma nime hüütavat. Ümber vaadates nägi ta lossikingu lähema trepi poolt, mõne sammu kauguselt, endale üht naisterahvast lähenevat, kelle roosasiidne päevavari talle lossi idapoolselt esiselt paari minuti eest nähtavaks oli saanud.

Lähemal pilgul seisis tema ees inimene, keda ta tundis ja keda ta ometi mitte ei tundnud. Tema ees seisis noor preili pitsriidest valges kleidis, millest roosa siidaluskleit läbi siretas ja mille pahemat külge mööda samakarvalise atlassvöö laiad otsad kleidi pikkuseni maha voo-

lasid. Kõrgel, natuke julgel, eest lainekujuliselt kähardatud soengul istus koketselt lai valge õlgkübar suure, lumiselt kumendava jaanalinnusulega ja roosatoonilise paelehtega. Preili kandis kollaseid saapaid ja valgeid glasseekindaid; ta roosa päevavarju hõbedane käepide kujutas maopead avatud suu ja kaheharalise keelega. Jens Nielseni ees seisis nagu roosiõilme seest väljahüpanud noor iludus, silmadega, suuga, kaelaga, kasvuga, mille koidukaunis, kastevärske armsus alles nüüd, sel riidelisel ümbritsusel, täielikult maksvusele tuli.

Jens Nielsen oli keeletu. Ta käsivarred rippusid lõdvalt alla.

Vaevalt märgatav naeratus vilkus neiu suunurkades. Muidu peegeldasid ta nägu, ta vaade, ta kehaline seis resigneeritud rahu ja tõsidust, ehk olgu siis, et varjuke roosakat helki ta põskedel virgema verejooksu peale tähendas. Nielsenile kätt pakkumata — see valgekindaline, veidi jämedasõrmeline töökäsi keerutas aeglaselt õla peale toetatud päevavarju vart —, aga kerge kummardusega, milleks teda ta riideline elegants näis kohustavat, teretas ta noormeest lühidalt ja algas sedamaid häälega, mille villakast mahedusest salaja midagi vinget, kaledat läbi puhus:

„Jens, mida sa minu ümber näed, on härra Fjeldbergi, minu peremehe kingitus. Ma elan nüüd tema rahast, üsna ilma tööta, ja mul on siin Frederiksbergis ilus, imeilus aiakorter kahe kambriga. Mida ma iganes tarvitan, seda saan ma härra Fjeldbergi, oma senise peremehe käest, ja ma tohin nii palju raha küsida, et ma sellest ka oma vanemaid võin aidata, — nõnda on mulle mõista antud. — — Mineval esmaspäeval, Jens, — mineval esmaspäeval sündis nimelt ime, mis minu jõust ja minu mõis-

tusest üle käis; ka olin ma liiga palju sekti joonud. Härra Fjeldberg tunnistas mulle oma armastust, Jens, ja — ehk ta küll naisemees on ja kolme lapse isa — — —"

Kareni suud peatas noore töölise nägu. See nägu oli kuivaks nõrgunud, halli kahvatusse ära hangunud. Ainult liikmeis oli Nielsenil veel nii palju elu, et ta pingi najalt ratta käe kõrvale võttis ja minekut tegi — sõna lausumata, tagasi vaatamata.

„Jens!" hüüti talle järele, aga ta oli kurt.

Lähemal sõiduteel hüppas ta rattale. Taaruval looklemisel pääses ta puiestiku lõunapoolsest suust välja. Siin algas, ainult Roskilde maanteega Frederiksbergi puiestikust lahutatud, Söndermarkeni puiestik. Kavatsemata, masinlikul põgenemishool, käänas ta väravast sisse. Ta võis minutit kolm sõitnud olla, kui ta masina murule juhtis, maha hüppas ja läkastavalt köhides rohu peale põlvili langes. Käsi pea ümber hoides võitles ta ühtlasi uimastuse ja pöörituse vastu. Siis tõusis tal suu sooja ja soolast täis; ta sülitas, ja mis ta sülitas, see oli tumepunane veri.

EVANGEELIUM

Viimasel ajal oli Jensine Nielseni mõttemaailm ja tundevald nii kitsaks kahanenud, et kumbki tema enese isikust kui objektist palju kaugemale ei küündinud. Mida ta aga oma isiku kohta mõtles ja tundis, oli ka väga üksluine ja muutumatult korduv — kindel, seisev kujund. See oli seesama hommikul, seesama lõuna ajal, seesama õhtul ja uneta öödel. Neiu Nielsen sarnastas ennast masinaga. Pane käima — ja käib! Käib ja soetab, ilma

küsimata, ilma teadmata, miks ja milleks. Töölauas istudes, toas ja köögis talitades, tarbekäikusid uulitsale tehes — ikka teadis Jensine selle masina-mõiste ja masinatunde enese truu kaaslase olevat. Kuid midagi oli tal selle masina kohta imeks panna. See, et ta liikus ja töötas, ilma et ta korras oleks olnud. Et ta mitte seisma ei jäänud, mitte kordagi, kuigi ta seestpidi vigane oli. Esimest sisemist murdumist oli Jensine oma isikumasinas tundnud, kui Hans Kaspar Jebbesen ta maha jättis. Üks ratas hakkas lonkama, kuni see aegamööda seisma jäi. Sel äpardusepäeval nimelt oli Jensine oma aparaati proovivalt silmitsenud — peegli ees, ja esimest korda oli mõiste „vananemine" abstraktse udu seest konkreetsel nähtavusel tema teadvuse piirkonda astunud. Jensine arvas kõik pahad märgid, mis talle peeglist vastu paistsid, summaks kokku — ja ratta murdumine oligi käes! See, kes läks, oli vist viimane, ütles ta enesele, ja ratas käis longates. Siis kadus sõna „vist" aastate jooksul tema lause seest, ja ratas jäi väsinult hoopis seisma.

Sellele väikesele äpardusele järgnes siis suurem õnnetus: see, kui ta oma lapse suust pidi kuulma, et tal enam last ei ole; et tal armastava lapse asemel vihkav vaenlane kodakondseks on. Siis lagunes ning purunes midagi suurt, midagi olulist masina rattastikus. Ja Jensine arvas esimesel ehmatusel, et see nüüd jäädavalt rikkis on. Kõik tundus ju nii pude, nii pehkinud ja närbunud. Kuid masin töötas nüüdki veel edasi: keeras sigareid, pühkis tuba, keetis süüa, paikas pesu. Ta töötas vähema jõuga ja laisema käiguga, aga ta töötas. Ja kui ta pudelist vahete-vahel võiet sai, töötas ta pealegi üsna vagusalt, nii et tema suured sisemised vigastused tundideks

peaaegu ununema lõid. Seda pani neiu Nielsen iga päev uuesti imeks ja jõudis targale otsusele, et inimlik masin visa vastupidavuse poolest kõigist teistest ees on.

Mis võidesse puutus, siis oli Jensine esimesel päeval pärast viimast katastroofi sellega ennatanud tembu ära teinud. Ta oli akvaviidipudeli kapist võtnud ja solgiämbrisse puruks visanud. „Ei iialgi enam!" tõotas ta hambaid kiristades. Aga juba kolmandal või neljandal päeval selgus, et rattavärk ilma määrdeta liiga valjusti koliseb ja kriunub. Ta ostis uue pudeli ja määris teda jälle, võttis enesele aga kohuseks seda „võimalikult" salaja ja „võimalikult" mõõdukalt teha. Ja nõnda töötas puruvigane aparaat halli niiske udu sees sumestatud häälitsemisel edasi — päev päeva kõrval.

Aga sisemise pudenemisega käis väline käsikäes. Jensine Nielsen l ä h e n e s alles neljakümnele, kuid ta oli vana naine. Kõik ümarused ja pehmused olid ta suurte luude ümbert kadunud, kõik suvisemad, vähegi rõõsamad värvid ta nahalt kustunud. Võimsate nurkadena, pika teravusega tikkusid ta laiad puusad kaugele välja; kondised käsivarred ja käed olid ülemääraselt välja veninud ja lõppesid sõrmedega, mille liikmesõlmed kolletanud nahakortsude all kivikerakesi meelde tuletasid; endine heljuvalt võlvitud rind rippus kahe lõdva, nartsuse voldina sissevajunud ülakeha mööda alla; kaela mõlemal küljel seisid jämedad musklivorbid püsti; kõrisõlm, mille allt ja pealt kaks sügavat kortsu mööda käisid, tungis teravalt ette; niisama teravalt nagu pikk, kitsas nina lohkukuivanud ja äraluitunud näo seest. Ja silmad, need roheka mereläikega selged, südamlik-tõsised silmad, mis nooruses nii rahustava soojendusega olid maailma vaadanud, need olid endile tuhmid, rasvakad kaed peale tõm-

manud ja punsunud kulmukortsude vahele peitu pugenud. Ka polnud neiu Nielseni ilusatest juustest muud järele jäänud kui kurb pihuke lühikesi, hõredaid jätiseid, mille haiglasest tuhatoonist juba hõbedased kiud himukalt läbi pugesid. Mitte mõni kindlasti tuntav, nimeliselt äratähendatav haigus või põdemine ei toimetanud seda kõdundamistööd; Jensine ei võinud öelda, et ja kus säärane vaenlane tema ihu kallal näris. Ta närtsis ning kuivas ainult ära nagu mõni haljas, tugev puu keset teisi sarnaseid, ilma et tema küljest silma paistaks, mida surma põhjuseks võiks pidada.

Vahekord ema ja poja vahel oli kevadest saadik ainult väliselt natuke muutunud. Suur õnnetundmus, millega noor, tuline armastus Jensi hinge üle ujutas ja läbi õhutas, tegi poja oma ema vastu heldemaks, suurmeelsemaks; tema sõnast ja häälekõlast kadus senine turtsakas, hammustav, nõelav teravus, senine mahti-ootav ja parajal pilgul tigedalt salvav hoolimatus. Kahel tugeval vastandtundel ei olnud noores põues hästi ruumi — üks pidi taganema ja ülemvalitsuse teise kätte andma. Aga hoolimata sellest sallivamast, õigemini viisakamast ja asjalikumast olekust, mida noormees ema vastu üles hakkas näitama, ei hävinud sellepärast veel mitte selgesti tuntav, kindlasti lahutav võõruseõhk nende vahelt. Jens lähenes emale ainult teatava piirini, millest ta ka kõige rõõmsamatel õnnetundidel üle ei suutnud astuda; oma lapselikku usaldust ei kinkinud ta temale mitte. Tema armastusest näiteks kuulis neiu Nielsen alles Rasmussenimamma kaudu; Jens ise ei lausunud temale oma mõrsjast sõnagi, nagu talle ka meeldegi ei tulnud tütarlast enda koju kutsuda, et teda emale esitleda, nõnda kui Holger seda oma ema auks Dagmariga oli teinud. Kosti-

line ja korteriperenaine — see oli mõlema õigenimeline vahekord. Jens sõi Jensine Nielseni lauas, magas tema ulu all, maksis selle eest kindlat nädalahinda — muid sidemeid polnud neid ühendamas. Muudkui korralikumaks kaaselanikuks ja paremaks maksjaks oli noormees oma uue hingelise olukorra mõjul kevadest saadik saanud: ta ei tulnud enam joobnult koju, ei jäänud poolteks ega terveteks öödeks ära, ei pillanud oma palgakest endisel viisil tuulde; palju enam laskis ta enesest kokkuhoidmise ja ema vastu kindla kohusetäitmise püüet märgata, mis teatava mehisemaks küpsenud üldise olekuga ühenduses seisis, olekuga, mis muuseas ka tema sõnas ja kõneviisis iseäraliku kuiva, tõsise, aeglase taktina ilmsiks tuli. Selle olekuga tuletas ta Jensinele elavalt oma isa meelde, seda enam, et tal — anda või võtta — Rasmus Jens Hanseni hääl oli, mis peale murdumist emale nii puhtal sarnasusel kõrvu hakkas kostma, et viimasele kadunu kuju ühtelugu kehalises selguses silma ette kerkis.

Jensi kõlbelisel tervenemisel ja tema pisut kunstlikult tagaaidatud mehinemisel oli aga ema kohta imelikul kombel koormav, jah, otse halvav mõju. Jensine Nielsen hakkas poega kartma. Kartma, nagu ori peremeest kardab; kartma, nagu süüdlane karistajat kardab. Jensi lähenev samm ukse taga, tema vari lävel, tema ootamata hääleköla, isegi tema vagune, kuiv köhatamine ja unes ümisemine öösel sängis, kui Jensine, nagu seda sagedasti juhtus, veel ärkvel oli, — kõik see kiskus neiu Nielseni erkudest kuuma joa läbi, pani ta südame ehmatuses tuksatama. Tema loomusunniline, kuju võtmata, mõisteks saamata soov oli nüüd pojast eemal olla, tema lähedust võimalikult vähe tunda saada. Ta leidis alles siis rahu, kui ta teda kaugel teadis olevat ja kui tema

jälleilmumiseni rohkesti aega oli. Umbuskliku, äreva, väriseva murega püüdis ta hoolt kanda, et majas kõik, mis poja tarvidustesse puutus, piinlikult korras oleks, ehk küll Jens, liiatigi oma õnnepõlves, väiklane toriseja ei olnud. Lihtlabane soov, pisuke palve poja suust omandas Jensine kõrvas karmi käsu, isegi torkava nurina kõla, ja uisapäisa tõttas ta seda täitma. Seda orja- ja süüdlasekartust katsus ta hoolega peita, oma näolt rahu, oma liikumistest aeglast ühtlust, oma kõnest külmaverelist olekut paista lasta. Aga ta märkas oma pahanduseks sagedasti isegi, kui vähe see tal korda läks. Sellest alalisest ootavalt, varitsevalt kehkvel- ja hüppelolemisest tülpis ta ärakurnatud ihu nii väga ära, et ta hilisel õhtutunnil nagu tuim ning kuiv pundar lõdvalt kokkuseotud konte oma asemele vajus. Kuid nii pea ei saanud ta ajuergud nüüdki veel rahu. Ta urgitses ja torgitses neid ikka edasi, sest homme oli jälle päev! Päratu tahvli täis praegu lõppenud ja mõne tunni pärast uuesti algavaid kohustusi sigines ta püsimatult otsiva vaimu ette ja pani selle nagu üleserutatud sipelgapesa kihama. Kohused täis pöörast väiklust, aga armuheitmatult, türanniliselt sundivad, möödapääsematult siduvad. Häda, kui mõni ununes! Ta oli pimeduse all nägematu, see tumm käskija, aga tema andmata käsud lasusid muljuvalt kui suured tinased käed käsualuse rinnal.

Nagu üksik vaevleja endale oma orjaliku kartuse üle mõistusega selget aru ei suutnud anda, nii oli tema pea ka võimetu midagi mõtlema, kavatsema, juurdlema, kindlaks vaimseks kujundiks tõstma, mis sellest tarduvast kohustemülkast kuidagi üle oleks ulatunud. Ükski valgusekiir ei lõiganud mustast, hauduvast ööst läbi, ükski helkjam virve ei avanud pilgule teed. Eile ja täna

ja homme — kõik oli üks ja jäi üheks piiramata teadmatuseni. Aga kui mitte maaliva mõtte, siis ometi teatava ihulik-instinktiivse refleksiooni mõjul jõudis Jensine Nielsen vahel undamisi lootust sütitava pääsemisihke juurde. Surra! Ära laguneda — täiesti ära laguneda! — Magusal halvatusel nirises ta soontest puhkeõndsus läbi. Tinased käed ta rinnal said rahukoondavaks vaibaks, muret-haigutav pimedus ta ümber pehmeiks, heljuvaiks unustusepatjadeks. — Mitte enam ärgata, mitte enam halli, külma hommikut näha, enam halastamatule peremehele näkku vaadata, tema hirmutavat lähedust tunda! Jeesus — aita — Jeesus — tule — — tule — —

Aga midagi vaenu- ega vihkamisetaolist ei liikunud ta kõrbevas hinges selle isanda ja kohtumõistja vastu. Ei, vaid ta oli valmis tema käsi lakkuma, mis teda praegu olid piitsutanud. Ta kerjas ja mangus alalisel nälgimisel tema palja armetu rahulolemise järele, ja oli õnnelik tema kulmu kortsuta, tema palet pilveta nähes. Ja kui ta teda pärast seda augustikuu pühapäeva, mil Jens surija silmadega ja surnu näoga, lõug ja rind paatunud verega värvitud, koju oli tulnud, soniva palavikuhaigena mitu päeva põetas, nuttis ta süda vähem valu kui rõõmu pärast. Vastupidise, juhmi rõõmu pärast selle üle, et ta teda nüüd võis kätega kallistades katsuda, suudelda, teda omaks pidada, kui ka ainult salaja. Ta varastas enesele selle õnne meelemõistuseta isanda käest, ja küll ühelegi vargale pole ta saak nii magus maitsenud. Ta istus tema sängi ääres, hoidis tema põlevaid käsi pihus, najatas oma põse tema hõõguva näo vastu ja laskis ebaloomuliku iha enesest läbi nõrguda: Oh, et see haigus ialgi ei paraneks! Et see vargaõnn kunagi ei lõpeks! Ainult surra ei tohiks ta mitte, see vali, aga kallis peremees, — ainult seda mitte!

Ja ta ei surnud, aga tervenes paraku ning kiskus saagi varga käest ära. Ta tõukas ümmardaja ümmardajapõlvesse, ümmardajahirmusse tagasi. Ja kõik hakkas jälle otsast peale, ja Jensine Nielseni kõdunevas ihus vindus öösiti ebamäärane igatsus suure lõpetava äralagunemise järele. Ikka suigutavamaks, udusulisemaks pehmenes pimedus tema ümber ja ikka rahutõotavama lämmatusega rõhusid tinakoormad ta väsinud rinda. — —

Aga ime seisis juba ukse taga.

Natuke aega veel — ja ta astus sisse.

Viimased kuud oli noor Nielsen vaikse mehena ära elanud. Kõik näis temas kustunud, külma tuhani maha põlenud olevat. Tema valgest, veretust näost paistis pidemeta lõtvus, tema härmatanud silmadest hall osavõtmatus, ta kitsaste, kokkupigistatud huulte ümber uinus tuim, liisunud läilus. Tema armsamaks asupaigaks sai säng. Pühapäevased lõbusõidud, õhtused jalutused, kõik liikumine väljas inimeste seas näis talle tülitavaks, tagasitõrjuvaks, mõttetuks saanud olevat. Kui ta pärast õhtusööki tummalt, käsipõsakil, silmakirjaks mõni pildileht ees, oma väikese eralaua taga paar tundi oli istunud, puges ta juba kella üheksa paiku hiljukesi voodisse, peitis näo padja ja vaiba vahele ning maitses rahustavat, suigutavat teadvust kõigest lahus olla, mis tema meeltesse võis mõjuda. Ema kuulis veel kaua tema kõrbev-kuiva, korraldavat köhatamist teki alt, seda nii tuttavat köhatamist, ja niisama kaua luusis Rasmus Jens Hanseni otsiv vari toakeses ringi. — —

Aga noor Nielsen oli nende killast, kelle hing kuigi kaua tühi, kelle vaim kuigi kaua tegevuseta ei püsi seista. Ja ta oli nende killast, kelle hing ja vaim kunagi leigelt ei liigu, lodevalt ei tööta. Mida Jens sisemiselt

käsitles, seda käsitles ta intensiivsusega. Tema sügavale religioossusele oli joovatsev armastus järgnenud, sellele armastusele järgnes nüüd, kolmandiku aasta pärast, uus kirg, — midagi, mille laadi ja võimsa tüseduse ees Jensine Nielsen mõistmatu imetlusega seisis.

Ja Jens läks jälle inimeste hulka.

Ja Jensi vabad päevad ja tunnid said jälle otstarbe.

Uuesti tuli aeg, kus ema teda ühelgi laupäeva-õhtul ega pühapäeva-pärastlõunal kodus ei näinud. Aga koht, kus ta käis, pidi endisest sootuks teistsugune olema, sest õllelõhna ja tühja rahapunga ei toonud ta enam kaasa. Ta tuli näoga, millel mõtlemisvarjud vehklesid, ta tuli pilguga, mille põhjas otsimistuluke vilkus. Et ta oma uut ajaviidet noorte seltsimeeste kaasas maitses, kes tal õhtuti vahel külalisteks käisid, siis kuulis neiu Nielsen varsti nende jutust, missugune kogunemispaik neid teatud õhtuil ja õhtupoolikuil ühendas, missuguste ainetega nad seal tegelesid. Isevärki hella ja rõõmsa uhkusega kõnelesid nad „o m a organisatsioonist", nimelt tööliste noorsooühingust, endi kõneõhtuist, kõnemeestest, diskussioonidest ja kursustest, oma pealkoosolekutest ja eestseisusevalimistest, oma raamatukogust ja lugemistoast, oma teatri- ja muusikaetendustest. Oma jutus nimetasid nad asju ja avaldasid mõtteid, mis Nielseni emale võõrad või udused olid, aga nad nimetasid ning avaldasid neid tooniga, mis teda teadma pani: kõige juures ja kõige sees, millest nad räägivad, elavad nad täie armastava hingega.

Ja Jensi väikese laua peale hakkas raamatuid kogunema: suuri ja väikesi, köidetuid ja köitmatuid, laenatuid ja ostetuid. Ta tõi neid ja viis neid. Talle toodi neid ja talt viidi neid.

Ja vaevalt oli ta õhtusöögi maldamatult alla kugistanud, kui ta juba õnneõhinal oma uuele armastusele kaenlasse ruttas.

Ta ei lugenud lihtsalt — ta *imes* lugeda.

Tema olekus oli midagi varakaevaja ahnusest ning põnevusest. Ta ei kuulnud ega näinud enam, mis tema ümber sündis, ta oli nagu sügavaisse voogudesse vajunud.

Tema ees seisis uus, heledasti põlev lamp. Oma jalgratta oli ta ära müünud, et mõne ihaldatud raamatu kõrval seda lampi enesele lugemise tarvis osta. Nagu suurtsugu külaline oli selle valgustajaga katusekambri murehalli, tubakalõhnase hämaruse sisse ilmunud, et tema elanikele hiilgaval palgel suurt rõõmu kuulutada — päikeserõõmu.

Ja noore töölise kõrvaäärsete ja kaelapealsete juuste sees siretas veel päevane metallitolm, hõbedane ja kuldne nagu hommikune kaste, ja ta silmi ümbritsesid metallitöölise ärapesemata nõerõngakesed, ta sõrmekortse ja küüneservi täitsid mustavad tahmavarjud. Ja tõmmult ning tätsakalt paistsid ta töökäed lambi eredal valgusel, teravalt püsti tikkusid ta õlad, varajaselt vimma ta noor kukal ning kitsalt sissepoole ta madal rind.

Ja ta istub ja loeb! Kella seitsmest kuni kesköönl — pärast kümnetunnist päevatööd! Loeb ja võitleb vaprasti vaenlase vastu, kes talle kulmudele kipub, ta aju peale tikub.

Juhtus kord, et vaenlane võitis. Siis nägi ema vihapisaraid varakaevajale silma tungivat. Ta kuulis teda hambaid kiristades ja rusikaga lauale lüües hüüdvat: „Mitte *neidki* tundisid ei jäta nad *tervelt* minule!" Ja kui ta enneaegu sängi pidi minema, sest et silmad enam ei näinud ja aju enam ei töötanud, siis tegi ta seda

vangimineja näoga. Selle näo võttis ta unessegi kaasa — ema nägi teda magavat, vihkav haledus suunurkades.

Raamatutes, mida ta luges, pidi midagi peituma, mis tema terve sisemise olemise ümbert määratu jõuga kinni haaras. Vahel jäi ta nagu nägija teadmata kaugustesse vahtima, teinekord plahvatas tal pilgust nagu püsimatu rõõm, siis jälle hüppas ta äkitselt istmelt, et äreval sammul, pea uurivalt norgus, nurgast nurka kõndida. Ja mõnikord lõi ta enesele laksti vastu otsaesist, nagu tahaks ta hüüda: Ja kõigest sellest ei teadnud ma midagi!

Aga ta mitte üksnes ei lugenud, vaid kirjutas ka. Lugedes viskas ta rutulisi ridu oma taskuraamatusse, mõned õhtud pühendas ta täiesti suletööle. Kentsakas oli sulge neis jämedais, tätsakais näppudes näha; pidi arvama, et nad kuigi palju ridu valmis ei pusi. Aga ema Nielsen nägi raamatukest, väheste õhtutega täis saavat — ühte ja teist ja aegamööda veel kolmandat. Noormehe kanget, kohmetut töökätt näis jõud liigutavat, mis tugevam oli ihulistest tõketest.

Ja Jensi laua kohta seina peale ilmusid kaks litografeeritud näopilti lihtsates pruunides pappraamikestes. Kumbki kujutas valge peaga ja valge habemega auväärt vanameest, kelle tõsistest nägudest mõttesügavad targad silmad vaatasid. Kui Holger Rasmussen esimest korda nende piltide ees seisis, tähendas noor Nielsen häälega, millest armuõrn uhkus üles kees: „Minu uued isad! Nende mõlema suured asemikud, keda kool mulle kinkis!" Ja kui ta nüüd oma laua taga luges ja kirjutas, siis vaatasid ta uued isad tema metallitolmuse pea peale maha, ja vahete-vahel tõstis noor tööline nõu küsides, tänades või imestades pilgu nende poole üles. Nad mõistsid üksteist — seda ilmutasid nende kokkusulavad vaated. Ema Niel-

sen aga luges ühe pildi alt nime Charles Darwin, teise alt — Karl Marx, ja kui ta poja kuuma vaadet nende peale nägi tõusvat, hiilis ta hingest hiljukesi üks vari läbi, mida ta kadeduseks oleks kutsunud, kui ta seda ära oleks tundnud.

Kuid ime seisis ukse ees ja astus varsti sisse.

Jensine Nielsenile hakkas tundmus peale tükkima, nagu poeks tema tolmtühise, põrmus vedeleva isiku sisse tähendus, mis pojale silma hakkas. Jensinele tundus, nagu pöörduks poja pilk raamatute pealt ikka sagedamini tema poole — mõttes, sügavas, võitlevas mõttes. Ja vahel oli, nagu ehmataks poeg selle üle, mida ta nägi. Ta pitsitas pea mõlema käe vahele, lõi küüned juustesse, ning ohketaoline toon, mis tal rinnast tõusis, sarnanes tasase, mahalitsutud ägamisega. Siis tõusis ta kord äkki lugemislauast, kõndis mõne käigu edasi-tagasi, peatus pisut aega oma mõlema isa ees ja ilmus viimaks tubakalauas töötaja selja taha.

„Ema, jää õhtule!"

Jensine kondised õlad nõksatasid ülespoole.

Ta pikad, kivinenud käed jäid lapiti laua peale. Emanimi, sellel toonil välja öeldud, puutus paljude aastate pärast esimest korda temale kõrvu. Ta oli nii kohkunud, et ta sõna suust ei saanud, et ta peadki ei märganud pöörata. Nagu põnevalt kuulatades jäi ta pärani silmil laua peal haisvate tubakalademikkude sisse vahtima.

Aga veel teist korda tuksatas ta keha kramplikult kokku, sest tema õlgadele laskusid kerge vajutusega kaks kätt.

„Ma soovin, et sa oma tööpäeva lühendaksid. Sinu tervis on otsas. Minu teenistus on paranenud — meie saame läbi."

Kõneleja püüdis kergelt ja pealiskaudselt rääkida, aga tema häälel oli kuulataja kõrvus metalline kumin nagu kirikukellal.

„Ja veel üks asi kipitab mul südame peal. Sa oled organiseerimata, ema. Kui ma õieti mäletan, siis olid sa ainult sel viimasel aastal, mil sa Skjoldbergi vabrikus töötasid, ametikondlikult organiseeritud. Ma tean ju, et naistöölised, iseäranis kodutöölised, veel paraku väga suurel arvul organiseerimata on, ja ma ei tee sulle selle meeldetuletusega mitte etteheidet (Jensine Nielsen oli nimelt kartlikult pead norutanud), aga nüüd on aeg käes sellele kahjulikule korratusele lõpp teha. Kas oled nõus, ema? Kõigepealt ametiühinguliselt, siis ka poliitiliselt —?"

„Ma teen kõik, mida sina tahad, Jens."

„Mitte nii alandlikult, ema! Tahta ei ole minul midagi, ma võin ainult soovida, ainult nõu anda. Meie oleme seltsimehed ja seega täiesti üheõiguslikud. Meie kui palgatööliste tulud aga nõuavad, et me kui soldatid oma korraldatud võitlusväe ridades seisaksime. Kui sa oma õhtused ületunnid maha jätad, ema, siis tahan ma sulle hea meelega õhtuti seletama hakata, milleks meil võitlust ja võitluslikku korraldust vaja on, mida me püüame ja mida me loodame."

„Sina, Jens, — sina tahaksid — —?"

„See on minu kohus! Seda kohust pole ma siiamaani täitnud!" Karmilt lõpetas ta sõna, järsult pöördus ta „seltsimehest" ära. Ja kui ta longus peaga oma õpilaua ette lahtise raamatu sisse vahtima jäi, pitsitas ta puurivate rusikatega oma rinnakülgesid, ja ta kulmude vahel mustas sügav vagu täis tigedalt kaebavat valutuska.

Sel ööl heitles Jensine Nielsen lahtisi silmi kella neljani sängis. Ta sasis mõlema käega oma mühavat pead, hõõrus oma õhetavat otsmikku, litsus oma valjusti tuksuvaid meelekohti, tõstis närviliselt jalgu teineteise peale. Ning kõige oma jõu ja mõistusega võitles ta naerule vastu, mis tema vaesest õnnestatud südamest laginal valla püüdis pääseda.

Järgmisel päeval sai tema ärevus uut hoogu. See oli üks laupäev, ja Jens ütles õhtul oma ühingusse minnes:

„Ema, meie organisatsioonil on homme pärast lõunat avalik koosolek; kõnet peab üks meie vanadest parteijuhtidest. Sa võiksid minuga kaasa tulla, kui sul himu oleks. Ehk mõtled järele."

Ja tõesti — mis palju aastaid enam polnud sündinud, mille viimane kord Jensi lapsepõlve tagasi ulatus, see sai nüüd korraga sündmuseks: noor Nielsen läks pühapäeval oma emaga välja, sammus tema kõrval kõigi nähes üle pereka õue, läbi tuttavate uulitsate, istus koosolekul temaga külg külje vastas, ja õhtul tulid nad ühes koju, sõbralikult juttu vestes — ema ja poeg.

Kuid selge ei olnud nende vahekord veel mitte. Õhtutel, mil Jens emale oma raamatutest ette luges ja talle sotsialistlikke õpetusi seletas, ei istunud tema juures mitte ta ema ega ta „üheõiguslik seltsimees", vaid keegi sõnakuulelik käsualune. Pealegi käsualune, kes käskijale kõigest väest ja igas asjas meeldida püüab ning seeläbi sagedasti silmateenriks saab. Kuna noormees vahel selgesti märkas, et ema ühest või teisest mõttekäigust põrmugi aru ei saanud, tõendas Jensine ometigi, et see talle selge olevat. Ja kui ta ettelugemist kuulatades tukkuma jäi, tegi ta üles ärgates hoolega, nagu poleks seda

sündinud. See oli seesama orjalik olek, mis teda viinapudelit poja eest peitma sundis ja mis viimasel ajal õnneks korda saatis, et ta pärast lõunat enam tilkagi ei joonud, kartes, et poeg õhtul, kus nad nüüd kaua ligistikku istusid, lõhna tunneb.

Seda armetut usaldamatust katsus Jens temas vaba, ladusa ja lõbusa meeleolu ning kõnetooniga hävitada. Ta hoidus kõigest, mis nende endist vahekorda ja selle põhjusi meelde tuletades oleks riivanud, ta jättis kõik kõrvale, mis tema õpilasele mahti oleks andnud tõtt tema meeleheaks painutada. Tema vaimset nüridust silmas pidades valis ta ettelugemiseks ja läbirääkimiseks kõige kergemad, igapäevasemad ained, ja tema kehalist nõrkust meeles pidades ei väsitanud ta teda kunagi kauem, kui ta erksal olekul vastu suutis võtta. Nõnda muretses ta eidekesele seeläbi, et see käsitletavatest asjadest tõesti aru sai ja kerge vaevaga õigetele vastustele jõudis, teatava rõõmsa, takkaerutava tasutunde. Kuid mõjuvam kui see tark taktika oli üks tegu, milleks Jens juhtumisi mõtte oli saanud.

Ühel suvisel hommikul soovis ta emale sünnipäevaks õnne ja kinkis talle paar väikest tarbeasja. Eide rõõm oli suur, sest ta ei mäletanudki enam, millal seda päeva viimaks oli pühitsetud või meeldegi tuletatud. Kui ta köögist kohvi keetmast tuli, küsis Jens, kas talle kambris midagi silma ei hakkavat. Ema laskis pruukostilauast — nad sõid tema suure töölaua välise otsa peal — pilgu ringi käia, kuni see viimaks Jensi lugemislaua kohal seina peal väikest muutust märkas: seal rippus nüüd kahe pildi asemel kolm. See kolmas, raami poolest teiste sarnane, oli Marxi ja Darwiniga kolmnurka seatud: ta seisis nende all ja vahekohal.

„Ma ei raatsinud ka iseennast sinu sünnipäevaks ilma kingituseta jätta," naeratas Jens, kuna ema, kes lühikese nägemisega oli, pilti lähedalt vaatama ruttas.

Viimane oli kordaläinud koopialine suurendus sellest vanast, pisukesest päevapildist, mis neiu Nielsenit mõrsjana ta peigmehe kõrval kujutas. Pildikese ajutine puudumine riiulilt oli Jensinele üsna tähele panemata jäänud, seepärast kopsatas talle uus, märksa teisenenud ülesvõte täielíku ootamatuse mõjuga vastu pead. Ta suust tungis elav, peaaegu kohkunud „aah!" ja Jens nägi ta käsi lõua all risti minevat. Nõnda silmitses ta pilti pilgukese aega, siis sähvatas mõistmisehelk ta näo üle ja ta pöördus poja poole:

„Kas sa siis tõesti enam — — kas sa siis tõesti sugugi enam — —?"

Aga lõug hakkas tal tudisema, silmad imbusid märga täis, — ta kaotas sisemise tasakaalu, vajus Jensi istme kõrvale põlvili ja haaras tema parema käe mõlemasse pihku, et seda tänu tuliste, õnnekireliste suudlustega katta.

Nii elava ja võimsa tundeplahvatuse vastu hoopis ette valmistamata, ei märganud poeg esimesel jahmatusel muud teha kui oma kätt tema huulte alt vabastada. Siis aga lainetas liigutus ka tema hingest vägevalt üle — ta tõstis põlvitaja enda kõrvale istuma, ja tema halli, närtsinud pead oma noore põse vastu surudes kostis ta temale ta viimase kahtleva küsimuse peale kõmisevast meherinnast:

„Ei, ema, minu ülekohtusest vaenust pole midagi enam järele jäänud, ei sinu, ei isa, ei ka selle võõra kolmanda vastu, kes mulle kord lähedal seisis ja keda minu variserlik ülbus mitte vähem ei põlanud kui sind, vaene ema!

Sest ma olin sõge, aga nüüd olen ma nägijaks saanud! Mitte enam korralageduse õnnetuid ohvreid ei mõista ma hukka, vaid korralagedust ennast ja tema valekeelsust, millega ta kõlvatusi neab, mida ta ise sünnitab. Sest mida sina ekslikku oled teinud, ema, seda oled sa sunduslikult teinud, seda oled sa teinud ühe ühiskonna liikmena, millel kõlbelist jõudu ega tahtmist ei ole oma liikmete töötavat enamust nälja eest kaitsta, veel vähem hoolt kanda, et naine ja mees selles enamuses võiksid looduse poolt määratud ajaks ja otstarbeks sugulisse ühendusse astuda, nagu nende püha õigus on. Et sina seda õigust tarvitasid, ema, ja et sa oma last mitte ära ei kägistanud, vaid ta oma äramüüdud ihu hinna eest üles kasvatasid ühiskonnale tulusaks tööjõuks, selles ei suuda ma enam süüd näha, vaid minu pea ja pea käsul ka minu süda tunnistavad su puhtaks. Minu enda kõrval, kes ma sugulise puhtuse vastu osalt üleannetuses olen patustanud, oled sina, ema, suur süütu kannataja." — —

LAGUNEMINE

See hommik jättis Jensine Nielseni silma- ja suunurkadesse õilmitseva naeratuse maha, mis sealt enam kaduda ei tahtnud. Ja kui see vahel pisut ununes, siis tarvitses eidekese pilk ainult teatud päevapilti riivata, ja naeratus oli jälle priskelt oma paigal. Ühtlasi tundis neiu Nielsen midagi oma soontesse ja luudesse voolanud olevat, mis tema liikmeile töös ja talituses haruldast kergust laenas. Tema pudenev isik näis hingeliselt ja ihuliselt suure lonksu nõiduslikku eluvett joonud olevat.

Esimesel päeval oli tema õnnetunne nii üleküllane, et ta ivagi rahalist tööd ei läbenud teha. Ta oli lapseks saanud, kes terve ennelõuna oma kingitustega mängides mööda saatis. Mitu ja mitu korda võttis ta pildi seinalt, et seda uues kohas ja uuel valgustusel vaadelda, akna all ja köögis, oma põlve peal ja riiulil. Ja uue põlle pani ta enesele ühtelugu ette ja võttis eest ära, ilma sellele ka mujal kestvalt meeldivat paika leidmata. Kolmas kingitus oli midagi söödavat, kuid mitte toorelt söödavat: kilogramm saagot. Aga et see poja, jälleleitud poja kingitus oli, siis ei jätnud Jensine seda silmade kõrval ka suuga sedamaid põhjalikult maitsemata. Jumal teab, kuidas ta lõunasöögi õigeks ajaks ilma suurema rikketa valmis sai, aga niipea kui Jens jälle tööle oli läinud, ei püsinud emake oma kepsutava südamega enam üksinda olla, ta kutsus kapist pudeli enesele lõbuülendavaks seltsiliseks. Jooma hakkas ta pühaliku ettemääramisega ainult vähe juua, olgugi et sünnipäev oli. Aga see ettemääramine hõrenes iga lonksukesega ikka udusemaks, kuni see nägematu gaasina meelest kadus. Naeratades, naerdes, iseenesega juttu vestes jõi neiu Nielsen nii kaua, kuni ta vaaruvalt jalalt sängi varises. Seal puhkis ta veel rõõmsalt magada, kui poeg õhtul kella tõmbas, mida Jens mitu korda pidi tegema, enne kui sisse sai.

Sellest õnnepalangust jäi Jensine hinge pärast esimese leegitsemise alanemist õhkuva tuumana piirita õrnus poja vastu järele. Selles õrnuses, mis mitte üksnes armastatud olendi käte peal kandmisena, hellitamise ja poputamisena nähtavale ei tulnud, vaid ka selles, et see olend nüüd päevadeks ja öödeks Jensine ainsaks mõtteaineks sai, et tema enese terve kehatu isik selle teise sisse täiesti ära lahtus, — selles õrnuses oli sagedasti

midagi veidrat ja haiglast. Nüüd, kus iga võõrusevari nende vahelt kadunud oli, kus ema ja poja vahekord tavaliseks hakkas muutuma, ei hoidnud ema Nielsenit enam midagi tagasi oma tundmusi poja vastu sõnas ja teos avalikuks tegemast. Nõnda võttis ta endale pähe, et tema Jens äraarvamata tark ja õpetatud on, et ta oma mõistuse ning teadmisega nii umbes professorite kilda ulatub, ja ta ei jätnud pojale kõige tõsiduse ning tüsedusega nõu andmata tööliseseisusele selg pöörata, et endale mõnd „kõrgemat ja kergemat" ametit nõutada, näiteks „ülemkooliõpetajaks või millekski sellesarnaseks" hakata.

Iga kord, kui ta Jenssi noorsoo-ühingu üldistel koosolekutel diskussioonikõnelejana oli kuulnud — noor Nielsen kõneles ladusalt, see oli õige —, kahetses eideke südame põhjast, enesel vaimustusesära silmas, et seesugune suurvaim, seesugune imeolend ainult vabrikutööline pidi olema, kuna ta õige asend inimsoo hiilgavail tippudel oleks. Neiu Nielsenile tundus peaaegu, nagu heidaks tema poeg oma pärlid sigade ette säherduses poisikesteseltsis kõneldes, millega ta aga Jensi seltsimehi mitte madalamaks ei hinnanud kui iseennast, sest neil armsail koduseil õhtuil, mil ta poja õpilane oli, tundis ta tõsist kahju tema suurest vaevanägemisest inimese kallal, kellele kõigest õpetatud tarkusest vaevalt viies osa pisut helkjamal selgusel pähe jäi. „Sa ära raiska minusuguse töbitädi kallal oma õhtut, pai pojake, vaid püüa parem puhkamisega oma keha kosutada," palus ta enam kui ühel õhtul, ja et Jens, kes enesest suurt ei hoolinud, õppetunni varem lõpetaks, tarvitas eit kelmust ennast enneaegu uniseks teha ja oma suurte haigutustega teda raamatu kallalt ära peletada. Otse tülitavaks

ja tüütavaks sai ta pojale oma veidralt liialdatud hoolitsemisega tema ihulise tulu eest: iga vähegi parema suutäie hoidis ta temale, ise kas või tühja kõhtu kannatades, ning söögilauas oleks ta hea meelega vist ise temale suhutoppijaks hakanud, nii väsimatult sundis ta teda taga — meelitades ja tihti härdalt paludes. Siis tuli talv ja tõi Jensile uue emaliku armupainavuse. Nüüd algas kalli poja kaitsemine, see on kinnimähkimine külma eest. See sündis kõiksuguste erakorraliste hilpudega, villastest aluspükstest ja kamsikutest peale kuni soojade sallikeste, käerummikute ja kõrvakateteni. Nende pealetuupimistega oli eit nii alaliselt ja nii visalt tegev, et Jensile sagedasti meeleheitmine varaks jäi, seda enam, et ta nägema pidi, kuidas ema iseenese kehakatteliselt, niihästi soojuse kui nägususe mõttes, hoopis hooletusse jättis.

Seal sündis ühel sügisesel õhtul midagi, mis selle emaõrnuse piiritu hirmu näol viimsele tipule õhutas.

Kui nad jälle kord üksmeelselt väikese „õpilaua" ääres istusid ja poeg emale parteilehest ette luges, tuli Jensile äkki kõvem köhahoog peale. Ta kahvatas ära ja vajutas käe suu peale, kuid sõrmede vahelt purskas veri välja ning sadas punase vihmana „Sozial-Demokraten'i" veergudele ja lambi piimvalgele kuplile.

See ei olnud pärast teatud sündmust Söndermarkeni puiestikus mitte järgmine kord, et noore Nielseni rind verd välja heitis, vaid vabrikus töö juures oli seda paar korda kergel määral juba enne juhtunud, ilma et Jens sellest kodus emale oleks kõnelnud, kelle liialdavat muremeelt ta erutada ei tahtnud. Aga ta oli ka arsti juurde minemata jätnud, sest iga kord leidis ta, et haiguslik nähtus sedamaid möödaminev kui ka täiesti valusaateta on; ühtlasi oli teda tagasi hoidnud loomusunniline kartus, et

ta tohtrilt midagi halba võiks kuulda saada. Pealegi oli palavik, mis esimese vereköhimise kannul käis, järgnevatel kordadel sootuks ära jäänud, ja et Jensil oma kõhu korratusega, mis talle kestvalt külge oli jäänud ja millega ajutised südamepööritused seltsisid, just niipalju tegemist oli, kui ta oma ihule enda praeguse vaimse õhina puhul tähelepanu raatsis kinkida, siis ununesid veresülgamised tal paari kartliku päeva järel jälle ära.

On ehmatusi, mille halvav mõju alles aegamööda inimese peale langeb. Jensine silmitses punaseid pritsmeid laual ning lambil ja poja verist kätt ning lõuga esiotsa täieliku rahuga. Lähem kehaline liigutus, mida ta ilmutas, oli istmelt ülestõusmine ja poja sängilt teki tagasilükkamine. Siis haaras ta tema käisest kinni, et tal kuube seljast tõmmata, jättis selle aga katki ja ruttas „vett! vett!" ümisedes kööki, kust ta kaunis pika pilgu järel ääreni täidetud veevaagnaga tagasi ilmus. See kõik sündis ilma märgatava ärevuse ja iseäraliku rututa. Värisema, igast liikmest vabisema hakkas Jensine alles siis, kui ta nägi selget vett vaagnas, poja loputava suu all, kiiresti punavaks vereks muutuvat. Vaade paiskas talle niisuguse ahastuse hinge, et ta karjatades poja piha ümbert kinni kahmas, ta kaela oma suudluste alla mattis ja temast alles siis lahti laskis, kui Jens, et teda vaigistada, naerma hakkas. Käterätikuga suud kuivatades lisas noormees kerge naeratusega juurde, et lugu olevat vist jällegi ilmsüütu: mingi veresoonekese rebenemine kõris või kopsus tugeva köhimise tõttu.

Öö tõi Jensile kerge palaviku, ja kui see hommiku eel taganes, roidunud uimasust maha jättes, järgnes pisut hiljem läilus, mis oksendamisega lõppes. Seetõttu ei läinud Nielsen täna mitte tööle, vaid ema palvel ja iseenese

otsustusel haigekassa tohtri juurde. Sealt tuli ta alles lõunaks tagasi, ja väga kahvatanult. Ta püüdis oma rõhutust küll kõigest väest varjata ning kohmas emale midagi külmetamise läbi tekkinud kergest kroonilisest kopsukatarrist, mis hoolsal ravimisel peatselt mööda minevat. Kuid tema sisemine tasakaal näis nii väärdunud olevat, et ta oma osa, vähemalt emasilma ja emakõrva kohta, liiga halvasti mängis. Natuke aega kuulatas Jensine teda terasel silmitsemisel, siis hüüdis ta nagu äkilise valgustuse helgil:

„Sinu haigus on raskem, Jens! — Sul on Rasmus Jensi haigus — ära salga!"

Nielsenil oli korraga laua alt midagi otsida, ja sealt küsis ta:

„Miks sa seda arvad, ema?"

„Ka Rasmus Jens oksendas, enne kui ta mäda hakkas sülgama, ehk ta küll verd ei köhinud, ja siis — — sa värised ju, Jens! Vaata, kuidas sa värised!"

Kui noormees pea laua alt üles tõstis, oli ta jume tuhakarvaline, ta suu sinine ja ta kõrvalestad kollendasid nagu vaha. Lõdisedes tõmbas ta enese tooli sisse kössi, kuna ta põgenev pilk põrandal ümber eksis. See sisemine purustus, mida ta välimus peegeldas, lubas teda, ehk küll kõlata häälel, siiski kuiva rahuga kosta:

„Jaa, ema, mul on tiisikus, tuttav proletaarlaste haigus, milleks ma vist isalt vastuvõtliku kopsu olin pärinud. Nõnda oli tohtri arvamine, ehk ta haiguse kohta seniste tunnismärkide järgi küll veel mitte lõplikule otsusele ei jõudnud. Igatahes peame mõttega harjuda püüdma, et mina — —"

Ta jättis sõna pooleli, sest ema liikumine äratas tema tähelepanu. Mahasirutatud käed alaspidi peopesadega

põlle peal ristis, oli Jensine keset tuba ühe paiga peal ringi hakanud tammuma. Üksainus kõikevalitsev mõte näis ta pakitsevat aju täitvat, seda ilmutasid tema hangunud vaatega silmad pahema õla poole längu vajunud peas. Ainust sõna, ainust viiksatust ei tulnud tal poja ilmutuse kohta üle huulte.

„Aga me ei tarvitse veel julgust ega lootust kaotada," kõneles Jens edasi, kuna ta enesest äkitselt nagu midagi tülitavat maha raputas. „Haigus, mida mina arvatavasti põen, ei tapa ju igaühte selsamal viisil. Kuna ühed põdejad mõne nädalaga hauda lähevad, elavad teised palju aastaid, ja nii mõnedki saavad, kas arstimisest või koguni iseenesest, täiesti terveks. Tohter kinnitas mulle kõige rõhuga — ma räägin tõtt, ema —, et viimane võimalus sugugi nii haruldane pole. Hoolsal ravimisel ja enda hoidmisel, ütles ta — —"

Kuid sel lausel oli töölise suus nii irooniline kõla, et Jens ta lõpetamata jättis. Pealegi poleks ema kohta praegu küll ühelgi rahustaval sõnal mõju olnud, sest liiga selgesti oli tema hirmusse tardunud näost lugeda: Ma tean, mida ma tean! Sõna lausumata kõndis ta ringi ja ikka jälle ringi, siis puudutas ta pilk Rasmus Jensi kuju seinapildil, mispeale ta põgenedes kööki kadus. —

Nüüd algas Jensine Nielseni meeleheitlik, ihu ja hinge kurnav valvevõitlus poja elu järele varitseva nägematu vaenlase vastu. Seda majas ringihiilivat ning parajat pilku piiluvat vaenlast hakkas ta aegamööda peaaegu kehaliselt nägema, kuna Jensi varstine surm talle seisvaks ideeks ajusse kinni kasvas.

Alaline kartuserahutus ei andnud talle päeval ega ööl asu. Üksinda olles võis ta töölauast äkitselt üles hüpata ja mitu tundi järgemööda põrandal ringi rännata, külm

higi otsmikul. Vahel vajus ta käte peale toetatud peaga otseti tubaka sisse ja oigas nagu ihulise valu käes. Mõnikord oli pealetikkuv vapustus nii rabav, et ta põlvili maha vajus, kus ta ringutavail kätel jumala ning ühtlasi Darwini ja Marxi piltide poole palvesõnu ümises. Säherduses tujus tegi ta kadunud Rasmus Jens Hansenile niisama mõrusid kui meeletuid etteheiteid, miks see oli õnnetuse pojale pärandanud! Sagedasti kippus vaesekesele hirmutunnetega ühes õhupuudus, lämmatus peale; hingeldades, käsi lahutades jooksis ta kõiki uksi ja aknaid kambris ja köögis avama, hoolimata sissevoolavast talvisest külmast. Oleks võinud arvata, et ta seesugusel hingeolul iseäranis himukas on pudelist uimastust otsima, kuid lugu oli vastupidine. Küll märkas poeg temast ka nüüd joomisemärke, aga harvem ning kergemaid kui muidu, ja raskest viinaunest tuli tal teda talve jooksul ainult üks kord äratada. Nähtus põhjenes osalt sellel, et Jensine sisikond naljalt enam suuremat alkoholikvantumit korraga vastu ei võtnud, vaid säärasest end vägivaldse väljaheitmisega püüdis vabastada, mis seda sagedamini juhtus, et neiu Nielsen toiduvõtmise peaaegu ära oli unustanud.

Poja kodusolemisel näis ta ülemääraste hingeliste raputuste eest hoitud olevat. Niipea kui Jens lõunale või õhtule tulles jala üle läve oli tõstnud, langes ema oleku üle varjava kattena teatav rahukord. Ometi tuli selle katte all edasiõhkuv rahutus ainult teisel näol nähtavale. Jensine murepõdur pilk vilkus alalise uuriva luuramisega poja kogu ümber, järgnes igale tema liigutusele, pani tähele iga tema silmapilgutamist ja suumuiutamist, hindas iga jumevarjutust ta põskedel. See varitsev valvamine kestis isegi öösiti edasi. Tavaliselt magas Jensine kindlamat

und ainult paar tundi enne koitu; muidu oli ta ärkvel või kiratses sondunud poolunes. Oma asemelt kuulatas ta põnevalt iga kõbinat ning sahinat, mis Jensi sängi poolt tuli, luges tema köhahoogusid ja mõistatas tema unes ägatud segaseid sõnu. Ja nagu ta põdejale kõiksuguste rohitsevate rinnateedega ei väsinud peale käimast, nii ei väsinud ta teda öösiti kõiksuguste erakorraliste vaipadega võimalikult soojalt kinni katmast, ja mille Jens õhtul kui üleliigse tagasi oli lükanud, leidis ta hommikul siiski enese pealt, ja külmematel öödel võis see kas või ema enese ainus villane tekk olla.

Jensine hirmule poja elu eest andis hoogu veel üks ebausklikku laadi mõttemõlgend. See sarnanes tuttava emaliku väärarvamisega, et liiga terased lapsukesed varakult surevat. Nimelt ei mahtunud Nielseni emale pähe, kuidas inimene, kellel elu kallale kippuv tõbi küljes on, ise veel nii rõõmus võis olla, jah, enda isikust eemalseisvate asjade üle koguni vaimustusse ja õnnetuhinasse suutis sattuda. Ainult mõne päeva oli Jensi rõhutud olek kestnud pärast seda, kui ta arstilt hädaohu kohta, mis teda varitses, esimest korda teate oli saanud, ja ainult mõne tunni vältas see olek, kui tohter kevade poole mädase röga järgi, mida noormees köhides välja oli hakanud heitma, tema haiguse kohta lõpukindlale diagnoosile jõudis. Oli Jens esimesel puhul veel ahastusliku ohke välja tõuganud: „Ja just nüüd, kus mu elu eesmärgi ja väärtuse on saanud, tahtsin ma kaua, kaua elada!", siis ümises ta teisel puhul ainult: „Noh, siis vaja ruttu, võimalikult ruttu elada!" ning läks õhtul lustlikult vilistades oma organisatsiooni koosolekule, kus ta, nagu ta oli aimanud, Vesterbro osakonna esimeheks valiti. „Ruttu elada" tähendas Jensi keeles palju lugeda, palju õppida,

ühingus, vabrikus, igal pool ametivendade ja klassiosaliste seas peaga ja suuga palju tööd teha. Nõnda elades ei unustanud ta mitte üksnes oma haigust ja selle taga varitsevat surma, vaid ilmutas pealegi päris haruldast elulusti, mis ühtelugu näis kasvavat — kasvavat sel määral, kuidas töölistepartei võitluses märgatavaid edusamme astus. Võidurikkad folketingi-valimised ja mõni aeg hiljem niisama õnnelikud volikogu-valimised pealinnas, millede puhul Nielsen Holgeri ja teiste alaealiste seltsimeestega lendlehtede ja valimissedelite väljalaotajana tüdimatult oli tegev olnud, tõid talle peaaegu joovastuseni ulatuva õnnetuju. Üht suuremat solidaarsusestreiki, mis mõne vabrikandi poolt puutööstuses toimepandud väljakutsuva lokaudi tõttu välja kuulutati, teretas Jens kui esimest säärast jõukatsumist, millest ka tema osa võis võtta, entusiastliku rõõmuga. Selle nelja nädala jooksul, mis seisak kestis, sai ta emaga, sest et streigikassa kasinalt täidetud oli, pitsitavat puudust kannatada; kuid see ei kahandanud tema õhinat: tühja kõhuga, aga hea huumoriga käis ta sõber Holgeri seltsis päev päeva kõrval streigivahil. Ja kui võitlus viimaks tööliste täieliku võiduga lõppes, nägi ema Nielsen oma tasast ning tagasihoidlikku poega seltsimehele kaela langevat ja teda tormiliselt suudlevat, enesel ujuv sära silmades.

See kõik jäi Jensine Nielsenile, kelle hääbunud vaim poja evangeeliumi tuumasse ei suutnud tungida, niihästi kui arusaamatuks, mispärast ta mõistatusele ebaloomuliku seletuse leidis. „Ta näeb kadu — varstist kadu!" — see usk juurdus ta haigesse hinge nii kõvasti, et ta peaaegu imeks pani poega päevast päeva ikka veel elusalt enda ees nähes, kuna ta eelpäeval tema surma selgesti ette oli tundnud. Oma põduras kartuses läks Jensine nii

kaugele, et poeg teda öösiti, ja öö jooksul enam kui üks kord, hiljukesi enda voodi ette kuulis hiilivat, et kummargil, hinge kinni pidades, kuulatada, kas poja rind veel tõuseb ja suu õhku tõmbab.

Võib olla, et Jensi haiguse aeglane ja kergelaadiline käik emasse pikkamööda veidi rahustavalt oleks mõjuma hakanud, kui mitte üks väline sündmus keelates vahele poleks astunud.

Ühel päeval, mil Jens külmetamise tõttu raskemaks läinud köha ja pistete pärast töölt kodus oli, tuli neile kella nelja ümber pärast lõunat üks sel tunnil üsna ootamatu külaline: Holger Rasmussen.

Pealtnäha üsna rahulik, äratas ta oma olekuga siiski Jensi tähelepanu, ja nimelt seeläbi, et ta ema kui ka poega ainult tumma käeandmisega teretas ning istetki võttes veel edasi vaikis.

„Sa näikse ju ka täna püha pidavat?"

„Jah, lõunast saadik."

„Põhjus?"

Rasmussen viivitas vastusega. Tõmmu nahk tema muidu üsna rahulikul näol seisis isevärki pingul ja ta kokkupigistatud huultest noore läikivmusta habemeorase all jooksis midagi tuksatavat vargsi läbi.

„Ma näen, et teie Arnoldseni trikoovabrikus sündinud õnnetusest veel midagi ei tea," algas ta siis mahalöödud pilgul ning kuival toonil. „Täna kell pool üksteistkümmend enne lõunat on vabriku uues osakonnas, mille hoone paari nädala eest valmis sai, üks majakord sisse langenud. Surnuid kolm, vigastatuid viis. Surnute seas on ka Dagmar Spreckelsen."

Teade kopsatas mõlemale pealtkuulajale nii järsult pähe, et neil ainult silmadest ehmatushüüe tungis.

„Töölised pannud juba tunaeile ja eile tähele, et lakke oli kahtlasi praokesi tekkinud ning siit ja sealt pisut krohvi maha pudenenud," jutustas Holger edasi. „Keegi neist teatanud seda kontoris, kuid härra Marten Arnoldsen vastanud talle: Vaadaku aga järele, kas ta enese ülemine kord mitte pudenema ei hakka! Ikka ja alati see erutav tondinägemine tööliste poolt! Hoonega olevat tarvilikud raskuseproovid ära tehtud, enne kui ta kõlvulisena ametlikult tarvitusele võetud — jäetagu teda siis niisuguste ninatarkustega tülitamata! — Kakskümmend neli tundi hiljem kukkus lagi sisse."

„Dagmar! Väike naerja Dagmar!" sosistas Jens Nielsen, ainiti õhku vahtides.

„Ma käisin teda vaatamas. — Ei ma tundnud teda ära. — Tal ei olnud enam silmnägu! — —"

Holger Rasmussen oli üles tõusnud ja kõndis korra edasi-tagasi. Äkitselt viskus ta selili Jensi sängi, ja nüüd järgnes midagi kohutavat. Krambid kiskusid ta keha kokku, ta käed rusikasse. Silmamunad tikkusid tal valendades pealuu seest välja ja suuäärtele ilmus verine vaht. Siis hakkas ta lõõtsutama. Ta lõõtsutas nagu vihane võitleja liiga tugeva vaenlase küüsis. Ja metsik lõõsk, mis ta hinges mässas, pani ta vabisema pealaest jalavarvasteni.

See kestis mõne minuti, siis hüppas ta üles ja läks jumalaga jätmata minema, nägu rohekas-hall, silmavalged veripunased. — — —

Sellest tunnist peale hakkas Jensine Nielsen kartma, et tema poeg mõne õnnetuse läbi vabrikus veel varem otsa võiks leida kui tiisikuse läbi. Nii lapsik kui see mõte ka oli, ta kasvas tema peas kõikumata kindlaks usuks, mille eest ta endine hirm üsna tagaseina nihkus. Kui ta

ka mitte just ei arvanud, et nüüd ka Ruprecht & Adamseni juures majakord sisse langeb ja Jens Nielseni enese alla matab, siis arutas ta endale siiski sada muud võimalust ette, kuidas jooksvate masinate vahel liikuv tööline, pealegi põdur ja närviline tööline, elu võib kaotada. Jensine silma ette sigines piinapilt, mis tast enam ei taganenud, mis teda ööd ja päevad takka kihutas — pilt, kuidas talle ta poeg purustatud liikmetega ja äratundmatu silmnäoga elutult koju kantakse. Selle viirastuse kohutusel kähvas ta öösiti unest karjatades üles ja jooksis päeval tema piitsutusel mitu ja mitu korda aknast alla vahtima. Oma töö ja talituse jättis ta hooletusse, laskis söögid käest rikki minna, mõne lõuna aegu polnud ülepea midagi laual — — Jensine Nielseni üle valitses ainult veel poja surm.

Ühel õhtul, kui Jens paari ametivenna seltsis töölt tuli, puutus ta Helgolandi uulitsas emaga kokku, kes temale nähtavasti vastu oli tulemas.

Ema oli viinastanud. Ta tuikus kergesti. Juba kilkas tal mitu last sabas ja möödaminejad jäid seisatama. Jens nägi teda pikema aja takka nõnda ning uulitsal esimest korda. Kuna ta temaga, teda käsivarrest hoides, kodu poole sammus, ümises õnnetu ühtesoodu: „Ma nägin sind verise peaga! Ma nägin sind verise peaga!" Trepist viis poeg ta pool-kandes üles. Toas sängitas ta tema kohe magama.

Kui noor Nielsen järgmise päeva lõunaks koju tuli, leidis ta ema ootamata kombel lugemislauas istumas. Tema tulekut ta ei kuulnud, tema kõne peale ta ei kostnud.

Jensine Nielsen vahtis kustunud silmadega nagu täis põnevust midagi oodates poja kolme isa poole üles, kuna ta ristis käed äkitselt seisma jäänud südame vastu olid surutud.

TEKSTIS TEHTUD MUUDATUSI

		Autoril oli:	Käesolevas väljaandes on:
Lk.	8, rida 6 alt	karv	värv
„	49, „ 16 „	asjale põhja	asjade põhja
„	54, „ 6 ül.	täisridatud	reastatud
„	54, „ 7 „	turnimisvärkidega	võimlemisriistadega
„	54, „ 8 alt	käpuga	käega
„	60, „ 8 ül.	nugrisus	nukrus — eksitav viga, peab olema: väledus
„	63, „ 17 ül.	õnnetu eksempli kallal peakest oli murdnud	õnnetu ülesande kallal peakest oli murdnud
„	70, „ 2 ül.	hakkasid	torkasid
„	70, „ 3 „	pilku	silma
„	72, „ 16 alt	kätt näo ette hoides	kätt näo ees hoides
„	78, „ 1 „	etažeeri ülemisel riiulil	riiuli ülemisel äärel
„	80, „ 5 „	Pane putked	Pane putku
„	85, „ 6 ül.	toetise	raami
„	87, „ 16 alt	kõhnitses	kõhmitses
„	97, „ 12 „	karva	värvi
„	103, „ 8 ül.	noormehega	poisiga

	Autoril oli:	Käesolevas väljaandes on:
Lk. 105, rida 13 alt	tagumisele plaanile	tagaplaanile
„ 106, „ 9 „	sugu	veidi
„ 109, „ 2 ül.	sisikond	organism
„ 112, „ 11 „	sonitud	manatud
„ 114, „ 4 „	lahknes	erines
„ 125, „ 1 alt	himu mööda	isu järgi
„ 128, „ 3 ül.	maitsvaid	mõnulevaid
„ 128, „ 1 ja 2 alt	kahekarvalised	kahevärvilised
„ 129, „ 9 ül.	lustitundele	lõbutundele
„ 129, „ 15 „	kaasalisega	kaaslasega
„ 135, „ 2 „	hingetossu	hingeauru
„ 136, „ 9 ja 10 alt	silma võtta	silmitseda
„ 139, „ 16 ül.	karv	värv
„ 141, „ 5 „	Sugu	Veidi
„ 143, „ 3 „	markeeris	märkis
„ 149, „ 6 „	vaakuma	kahtlema
„ 153, „ 15 „	presenteeris	näitas
„ 154, „ 14 alt	tööpaljusest	töörohkusest
„ 167, „ 13 ül.	õkva	otse
„ 168, „ 14 alt	sugu	veidi
„ 176, „ 4 ül.	kaasalise	kaaslase
„ 180, „ 7 alt	intellektselt	mõistusega
„ 180, „ 4 ja 5 alt	stagneeruvast	tarduvast
„ 193, „ 2 ja 3 ül.	kus ema ja poja vahe nende vahel tavaliseks hakkas harinema	kus ema ja poja vahekord tavaliseks hakkas muutuma
„ 194, „ 14 ül.	ihukatteliselt	kehakatteliselt

Vastutav toimetaja